

SAMENVATTENDE NOTA NIEUW SUBSIDIEREGLEMENT KLE

Inleiding en achtergrond

In het bestuursakkoord en het meerjarenplan worden engagementen aangegaan om de biodiversiteit te herstellen in Mortsel, zoals het open landschap Gasthuishoeven. Het subsidiereglement kleine landschapselementen kan als instrument worden gebruikt om die engagementen waar te maken. Er is sinds 1996 een subsidiereglement van kracht. Deze wordt nu geactualiseerd.

Een landschap bestaat ecologisch uit een matrix, landschapselementen (ook wel “patches” of “ecotopen” genoemd) en een netwerk van corridors.

De matrix is de dominerende achtergrondstructuur van landschapselementen. Voor het landschap Mortsel is de matrix de stedelijke bebouwing doorkruist met (spoor)wegen en aan de stadsrand intensieve landbouw.

De landschapselementen zijn de ecologische bouwstenen van het landschap. Een landschapselement is gedefinieerd op basis van een ruimtelijke schaal. Daarom wordt in het subsidiereglement gesproken van kleine en grote landschapselementen. Grote landschapselementen (GLE) bevinden zich op de mesoschaal, de schaal van de hele stad Mortsel tot de Antwerpse Zuidrand. Kleine landschapselementen (KLE) bevinden zich op de microschaal, de schaal van een woonwijk of een groot landschapselement.

Wanneer kleine en grote landschapselementen met elkaar verbonden zijn, vormen deze een groenblauw netwerk. Het netwerk heeft kerngebieden met daartussen corridors. Corridors zijn de structuren waarlangs planten en dieren kunnen bewegen of verspreiden. Corridors zijn een functionele benaming; elk landschapselement kan een corridor zijn.

De ecologische kwaliteit van een landschap wordt bepaald door de connectiviteit en de heterogeniteit. De connectiviteit is van belang voor de vorming van een netwerk. Ontbrekende linken leiden tot versnippering. Heterogeniteit is van belang voor de biodiversiteit. Een grote variatie van landschapselementen leidt tot meer habitatten voor meer organismen. De heterogeniteit is ook van belang binnen landschapselementen.

Een voorbeeld is het open landschap Gasthuishoeven. KLE structureren het landschap ruimtelijk. Landbouwgebieden waren vroeger bocagelandschappen en coulissenlandschappen, waarbij de afzonderlijke landbouwpercelen werden afgescheiden door heggen, houtkanten, bosschages (afgeleid uit bocage), (knot)bomenrijen, met planten begroeide muurtjes en holle wegen. Bij de intensivering van de landbouw gingen veel van die traditionele landschappen verloren.

Dit gebeurde ook in Mortsel. De linkerfoto geeft de toestand van het open landschap Gasthuishoeven in 2018. Rechts is de toestand van hetzelfde gebied ten tijde van Ferraris (1771-1779). De groene stippellijnen waren hagen, heggen, houtkanten, bomenrijen en andere KLE die vroeger de grensafscheidings constitueren.

Het nieuw subsidiereglement KLE

De meeste subsidiereglementen KLE gaan uit van een ad hoc benadering. Er worden enkele toonaangevende KLE gekozen. Dit sluit een groot aantal KLE uit en dwingt de aanvrager in een keurslijf. Daarom wordt in het nieuw subsidiereglement gekozen voor alle mogelijke KLE, zodat een breed scala aan KLE kunnen aangelegd en beschermd worden zonder arbitrair beperkt te worden door een subsidiereglement.

Het nieuw subsidiereglement voorziet in een uitbreiding naar minstens 24 types KLE onderverdeeld in vier overzichtelijke groepen: puntvormige KLE, lijnvormige KLE, vlakvormige KLE en GLE.

Puntvormige KLE:

1. Solitaire boom of bomengroep
2. Solitaire struik of struikengroep
3. Poel, plas of bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening
4. Schuilplek
5. Vleermuizenverblijfplaats

Lijnvormige KLE:

1. Bomenrij, knot/leibomenrij of dreef
2. Haag, heg of houtkant
3. Akkerrand of berm
4. Talud, wal of holle weg
5. Reen
6. Gracht, greppel of sloot
7. Groenmuur

Vlakvormige KLE:

1. Bosschage
2. Kreupelbosschage
3. Hoogstamboomgaard
4. Bosgras, akker- of weiland
5. Gras- of hooiland
6. Weiland
7. Akkerland
8. Ruigte
9. Heide
10. Drasland: broek en beemd
11. Vijver
12. Donk

Er worden verschillende voorwaarden opgelegd om de ecologische kwaliteit van de KLE te waarborgen.

Het werkingsgebied wordt uitgebreid tot:

- parkgebieden, recreatiegebieden, groengebieden, agrarische gebieden en zones voor gemeenschapsvoorzieningen of daaraan gelijkgesteld overeenkomstig de geldende ruimtelijke plannen (gewestplan, bijzonder plan van aanleg en ruimtelijk uitvoeringsplan);
- zonevreemde groene gebieden die niet in de bovenstaande ruimtelijke bestemmingen liggen;
- beschermde landschappen, monumenten, stads- en dorpsgezichten.

Het subsidiereglement is bedoeld om kleine vormen van natuur die buiten natuurgebieden vallen te faciliteren en te beschermen. In het oude subsidiereglement worden een aantal gebieden uitgesloten, zoals het open landschap Gasthuishoeven, net daar waar de meeste KLE zijn verdwenen.

Een GLE is: een lijnvormig landschapselement met een gezamenlijke ononderbroken lengte langer dan 1.000 meter, of een lijnvormig of vlakvormig landschapselement met een oppervlakte groter dan 10.000 m²; of een complex van puntvormige, lijnvormige en/of vlakvormige KLE die een landschappelijk geheel vormen over een oppervlakte groter dan 10.000 m².

In Mortsel zijn GLE bijvoorbeeld de Berm, Klein-Zwitserland, Klein-Zwitserland-Noord/De Eeuwige Jachtvelden, Fort 4, kasteeldomein Cantecroy, het open landschap Gasthuishoeven, maar dit kan ook een collectie van ecologische tuinen zijn. Daarom worden hiervoor geen aparte types gedefinieerd om aanvragers niet arbitrair te beperken.

De subsidie GLE kunnen enkel aangevraagd worden door erkende verenigingen. Erkende verenigingen krijgen bovenop de subsidies van de KLE, TE of GLE een vaste werkingstoelage van 75 euro per jaar.

Overige niet-KLE natuursubsidies

Het nieuw subsidiereglement voorziet in vier nieuwe natuursubsidies: braakliggende terreinen, ecologische tuinen, beheer invasieve exoten en bezette nesten.

Braakliggende terreinen

Een eigenaar van een braakliggend terrein mag het perceel inrichten met de beplanting van de equivalente KLE. Braakliggende terreinen krijgen een uitzondering op een aantal voorwaarden. Eigenaren kunnen hiervoor dezelfde subsidies aanvragen, de subsidies bedragen 50% van de oorspronkelijke waarde vanwege het tijdelijk karakter.

Eigenaren die hun braakliggend terrein openstellen voor collectief-publiek of collectief-privatief (min. 4 huishoudens uit de buurt) medegebruik ("kleine wildernis"), kunnen subsidies krijgen bedragende 100% van de oorspronkelijke waarde.

Ecologische tuin

Eigenaren van tuinen in tuinzones met ecologisch belang (tuinzones grenzend aan een agrarisch, park-, natuur- of groengebied) kunnen in kader van dit subsidiereglement hun tuin ecologisch inrichten. Om in aanmerking te komen, zijn er minstens vijf tuinelementen (TE) aanwezig uit deze lijst:

1. Solitaire boom of bomengroep;
2. Solitaire struik of struikengroep;
3. Bomenrij;
4. Schuilplek;
5. Haag of heg;
6. Hoogstamboomgaard;
7. Border of bloemperk;
8. Groendak (grenzend aan de achtertuin);
9. Groenmuur;
10. Groenterras of –balkon;
11. Gracht, greppel of sloot;
12. Plas of bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening;
13. Natuurlijke gazon;
14. Moestuin.

Bestaande TE mogen meegeteld worden, maar vallen niet onder subsidiëring. Er zijn specifieke voorwaarden van toepassing. Naast de aanlegging van TE engageert de eigenaar zich om ecologische praktijken toe te passen.

De eigenaar van een ecologische tuin kan maximaal voor de aanleg en onderhoud van tuinelementen een subsidie van 100 euro per jaar ontvangen. Eigenaren kunnen hiervoor dezelfde subsidies aanvragen voor KLE, de subsidies bedragen 50% van de oorspronkelijke waarde vanwege het tuinkarakter.

Invasieve exoten

Invasieve exoten moeten in gesubsidieerde KLE, GLE, ecologische tuinen en braakliggende terreinen worden vermeden, bestreden of beheerst. Voor de bestrijding van invasieve exoten bedraagt de subsidie 20% van de bestrijdingskosten met een maximum van 200 euro jaarlijks per perceel.

Alle soorten op de zwarte lijst van het Belgisch Forum voor Invasieve Soorten (<http://ias.biodiversity.be/species/all>) én op de consensuslijst van de Gedragscode groenbeheer van het AlterIAS project (http://www.alterias.be/images/stories/downloads/Nederlands/consensuslijst_gedragscode.pdf) en/of op de EU-lijst van invasieve soorten (Annex I van de Europese verordening betreffende invasieve, uitheemse soorten van 22 oktober 2014 nr 1143/2014) worden als invasieve exoten beschouwd.

Bezette nesten

Dit subsidiereglement voorziet een vergoeding voor het onderhoud en instandhouding van de nestgelegenheid van de huiszwaluw (*Delichon urbica*), boerenzwaluw (*Hirundo rustica*), gierzwaluw (*Apus apus*), oeverzwaluw (*Riparia riparia*), steenuil (*Athene noctua*), kerkuil (*Tyto alba*), slechtvalk (*Falco peregrinus*), huismus (*Passer domesticus*), ringmus (*Passer montanus*), akker- en weidevogels, egel (*Erinaceus europaeus*) of vleermuisensoort in antropogene milieus (bebouwing, tuinen, bouwwerven, industrieterreinen, verbouwd land,...). De subsidie bedraagt 7,5 euro per nest, met een plafond van 75 euro. Deze subsidie is enkel voor particuliere burgers en verenigingen, en enkel voor natuurlijke nesten. Het is niet de bedoeling dat burgers die een nestkast plaatsen worden gesubsidieerd.

Digitalisering

Mortsel volgt de evolutie van de digitalisering. Niet alleen kunnen aanvragen digitaal worden ingediend, ook wordt de aangevraagde KLE verwerkt in de GIS-omgeving. Met GIS kan een overzicht worden bijgehouden van de landschappelijke structuur van Mortsel, kan evidence-based beleid gevoerd worden, kan een informatiebron zijn voor wetenschappelijk onderzoek,... Voor de meeste aanvragen wordt de digitalisering kosteloos door de milieudienst gedaan, voor GLE wordt beroep gedaan op de erkende vereniging om de nodige digitale bestanden te leveren.

Plantenlijst

In de meeste reglementen voor KLE worden enkel inheemse soorten op de lijst gezet, uitheemse soorten worden automatisch uitgesloten. De reden is dat inheemse soorten beter aangepast zijn aan het klimaat en het genetisch erfgoed (zeker als ze bovendien autochtoon zijn) in stand houden. Er is hier kritiek op. Door de klimaatverandering zijn sommige inheemse soorten niet beter aangepast en door eeuwenlange introductie en inburgering van

buitenlandse soorten is de distinctie inheems – uitheems nog weinig relevant. Meer zelfs, de introductie van nieuwe soorten is bevorderlijk voor de biodiversiteit.

In dit subsidiereglement wordt de distinctie inheems en uitheems nog steeds gehanteerd, maar worden uitheemse soorten niet uitgesloten van de lijsten. Enkel invasieve exoten die bewezen negatieve ecologische effecten hebben, worden uitgesloten (en liefst bestreden of beheerd). Niet elke uitheemse soort staat op de lijst, er wordt voorrang gegeven aan ingeburgerde soorten. Deze soorten zullen op termijn integreren in de aanwezige natuur. Bovendien zijn KLE vaak halfnatuurlijke landschapselementen die het cultuurlandschap mee vormgaven. In tegenstelling tot natuurgebieden is er minder noodzaak voor inheemse soorten voor KLE of ecologische tuinen.

Het is vooral de bedoeling dat planten van annex A en B worden gekozen, maar planten uit annex C en D zijn eveneens aanvaardbaar. De milieudienst kan planten uit annex C en D weigeren en alternatieven voorstellen, op basis van de concrete context. De ecologische waarde van een plant, de ecosystemedienst dat deze plant levert, is van groot belang.

Plantenlijsten zijn rigide instrumenten, ze geven enerzijds duidelijkheid wat kan en niet kan, maar kunnen de complexiteit van een aanvraag niet omvatten. Er wordt voorzien in een afwijkingsprocedure, deze wordt case-by-case beoordeeld door de milieudienst op basis van de bijgeleverde motivatie. Bv. voor ecologische tuinen kan worden afgeweken.

Er is geen plantenlijst van niet-houtige planten opgesteld. Dit is enerzijds omdat vele niet-houtige planten éénjaarlijks of tweejaarlijkse kruiden zijn, en anderzijds omdat de diversiteit veel te groot is om hiervan een lijst op te stellen. De determinatie vergt ook specialistische kennis, in tegenstelling tot bomen en struiken die makkelijker te determineren en te controleren zijn. Overblijvende houtige planten hebben een grotere impact op de biodiversiteit door hun grootte en levensduur zodat het belang hiervan groter is.

Financiering

In het meerjarenplan 2020-2025 valt het subsidiereglement KLE onder begrotingsartikel 06000 6150000 prioritaire actie 1.2.4.2. We creëren meer ruimte voor groen en natuur. Voor dit subsidiereglement wordt 2.500 euro per jaar voorzien (op een totaalbudget van 15.000 euro per jaar).

**CLUSTER RUIMTE – LEEFOMGEVING – AANPASSING SUBSIDIEREGLEMENT KLE –
GOEDKEURING**

Feiten en context

Sinds januari 1996 heeft Mortsel een subsidiereglement voor de aanleg en onderhoud van kleine landschapselementen (KLE verder). Deze is tot heden ongewijzigd gebleven. Een actualisering dringt zich op.

In het meerjarenplan 2020-2025 engageert het stadsbestuur onder actie 1.2.4. de creatie van meer ruimte voor groen en natuur via het uitvoeren van biodiversiteitsprojecten en het stimuleren van groen in nieuwe ontwikkelingsprojecten. De mogelijkheden om bepaalde groene ruimtes te bestendigen en te beschermen worden onderzocht.

In het bestuursakkoord 2019-2025 ambieert het stadsbestuur de ontwikkeling van de biodiversiteit in Mortsel, en meer specifiek het open landschap Gasthuishoeven.

Het subsidiereglement KLE kan als instrument worden gebruikt om die engagementen en ambities waar te maken. KLE worden al langer erkend als essentiële onderdelen van de natuur. De reden is driedelig.

KLE structureren het landschap ruimtelijk. Landbouwgebieden waren vroeger bocagelandschappen en coulissenlandschappen, waarbij de afzonderlijke landbouwpercelen werden afgescheiden door heggen, houtkanten, bosschages (afgeleid uit bocage), (knot)bomenrijen, met planten begroeide muurtjes en holle wegen. Bij de intensivering van de landbouw gingen veel van die traditionele landschappen verloren.

Dit gebeurde ook in Mortsel. De linkerfoto geeft de toestand van het open landschap Gasthuishoeven in 2018. Rechts is de toestand van hetzelfde gebied ten tijde van Ferraris (1771-1779). De groene stippellijnen waren hagen, heggen, houtkanten, bomenrijen en andere KLE die vroeger de grensafscheidingen constitueren. Merk op: op dezelfde plaats van het landbouwbedrijf Van Hoof was er vroeger ook een boerderij: de Gasthuishoeven.

Deze kleine KLE werden vroeger negatief gepercipieerd: ze namen landbouwgrond in, ze beschaduwden de landbouwgewassen met lagere opbrengst tot gevolg, ze beletten het machinaal bewerken van de grond tot op de perceelgrens, enz. Vandaag weten we beter.

KLE vervullen allerlei ecosystemediensten. KLE zijn vooral regulerend: ze breken de wind, beletten de erosie van vruchtbare grond, ze herbergen nuttige fauna die pestsoorten onderdrukken, ze zorgen voor een betere waterhuishouding, beschermen waterlopen tegen meststoffen, enz. Dit is niet alleen goed voor de natuur, maar ook voor de landbouw.

KLE zijn belangrijke mini-natuurgebieden. Ze zijn stapstenen voor fauna en flora om door het landschap te kunnen bewegen. De KLE zijn een onderdeel van het groenblauw netwerk. Dat groenblauw netwerk is sterk aangetast waardoor habitatfragmentatie en landdegradatie optreedt.

De negatieve vooroordelen tegen KLE blijven tot op vandaag voortduren. Er is een mentaliteitswijziging bezig, maar toch blijft een financiële stimulans onontbeerlijk om particulieren over de streep te trekken. Het subsidiereglement KLE speelt hierin een cruciale rol.

Juridische grond

De gemeenteraad (23 januari 1996) keurde het gemeentelijk subsidiereglement inzake aanleg en onderhoud van kleine landschapselementen goed.

De gemeenteraad (17 december 2019) keurde het meerjarenplan 2020-2025 van de stad Mortsel goed.

Het Decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu.

Het Besluit van de Vlaamse Regering van 23 juli 1998 tot vaststelling van nadere regels ter uitvoering van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu.

Omzendbrief LNW/98/01 betreffende algemene maatregelen inzake natuurbehoud en wat de voorwaarden voor het wijzigen van vegetatie en kleine landschapselementen betreft volgens het besluit van de Vlaamse regering van 23 juli 1998 tot vaststelling van nadere regels ter uitvoering van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu.

Adviezen

Het advies van de milieuvadvisraad:

Het advies van de Streekvereniging Zuidrand:

Argumentatie

Onderstaande tabel geeft een vergelijking tussen het oude subsidiereglement en het nieuwe subsidiereglement. De voorwaarden zijn niet-limitatief opgesomd, zie art. 3.

KLE	1996	vanaf 2021
Solitaire struik of struikengroep: puntvormige KLE van struiken of laagstammige bomen	Geen	Maximaal 5 struiken of laagstammige bomen op max. 100 m ² en als er geen andere struiken of laagstammige bomen in een omtrek van 20 meter zijn (grassen en kruiden mogen wel). Aanlegsubsidie: → 0,50 EUR per struik → 2,50 EUR per niet-bewortelde poot Geen subsidie voorzien voor onderhoud, behalve voor veteranenbomen.
Solitaire boom of bomengroep: puntvormige KLE van hoogstammige bomen	Geen	Maximaal 5 hoogstammige bomen op max. 100 m ² en als er geen andere hoogstammige bomen in een omtrek van 20 meter zijn (struiken en grassen/kruiden mogen wel, uitgezonderd veteranenbomen). Aanlegsubsidie: → 10 EUR per hoogstammige bewortelde boom → 2,50 EUR per niet-bewortelde poot Geen subsidie voorzien voor onderhoud, behalve voor veteranenbomen.
Poel, plas en bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening: puntvormige KLE van ondiepe kunstmatig aangelegd oppervlaktewater	Vanaf 30 m ² → voor onderhoudswerken aan een bestaande poel: 100 BEF per m ² wateroppervlakte elke 3 jaar	Uitbreiden tot bovengrondse buffer- en infiltratievoorzieningen zoals wadi's Vanaf een minimaal watervolume van 10 m ³ en een maximaal watervolume van 100 m ³ of een minimaal wateroppervlak van 10 m ² en een maximaal watervolume van 100 m ²

		Maximale diepte van 1 m + mag droogvallen in de zomer → 20% van de graafkosten, met een plafond van 500 EUR. → voor onderhoudswerken aan een bestaande poel: 2,50 EUR per m² wateroppervlakte elke 3 jaar (max. 250 EUR)
Schuilplek: puntvormige KLE onder de vorm van takkenhopen en -rillen, houtstapels en loofhopen,...	Geen	Enkel voor groenafval afkomstig van KLE Verhoogt de onderhoudssubsidie van de KLE met 10%
Vleermuizenverblijfplaats: puntvormige KLE bestaande kleine vaste constructies	Geen	Kelders, bunkers enz. tot 100 m² die uitsluitend dienst doen als vleermuizenverblijfplaats → Aanleg: 20% van de kosten (max. 200 EUR) → Instandhouding: 75 EUR elke 5 jaar Niet cumuleerbaar met subsidie voor bezette nesten
Bomenrij, knot/leibomenrij of dreven: lijnvormige KLE van hoogstambomen	Vanaf een lengte van 30 meter en/of minimaal 10 bomen. De stad biedt plantgoed kosteloos aan. → Voor het knotten van een knotbomenrij: 300 BEF per boom elke 5 jaar	Vanaf een ononderbroken gezamenlijke min. lengte van 10 meter met een breedte van 1 tot 10 meter in min. 10:1 verhouding of min. 5 bomen op één tot twee rijen met min. 2 meter plantafstand. Aanlegsubsidie: → 10 EUR per hoogstammige bewortelde boom (max. 1.000 EUR). → 2,50 EUR per niet-bewortelde poot (max. 250 EUR). Onderhoudssubsidie: → Voor het knotten van een knotbomenrij: 7,50 EUR per boom elke 5 jaar (max. 750 EUR) → voor het onderhoud van een dreef: 20% van de onderhoudskosten (max. 500 EUR) elke 10 jaar
Haag, heg of houtkant: lijnvormige KLE bestaande uit laagstambomen en struiken	Vanaf een lengte van 30 meter en/of minimaal 10 bomen. De stad biedt plantgoed kosteloos aan. → Voor een onderhoudsnoei van een haag: 20 BEF per lopende meter elke 2 jaar → Voor een onderhoudssnoei van een heg of houtkant: 50 BEF per lopende meter elke 5 jaar	Vanaf een ononderbroken gezamenlijk min. lengte van 10 meter met min. breedte van 1 tot 10 meter in min. 10:1 verhouding of min. 5 planten op één tot maximaal drie rijen. → De subsidie bedraagt 0,50 EUR per plant (max. 50 EUR) → Voor een onderhoudssnoei van een haag: 0,50 EUR per lopende meter elke 2 jaar (max. 50 EUR) → Voor een onderhoudssnoei van een heg of houtkant: 1,25 EUR per lopende meter elke 5 jaar (max. 125 EUR)
Akkerrand of berm: lijnvormige KLE met vooral akkerland-, grasland- of ruigtesoorten	Geen	Heeft een maximale breedte van 5 meter en een minimale lengte van 30 meter. Minimaal 80% akkerland-, grasland- of ruigtesoorten Voor het beheer:

		→ 100-500 m ² : 0,20 EUR per m ² jaarlijks → elke m ² over 500 m ² tot 10.000 m ² : 0,1 EUR per m ² jaarlijks
Talud, wal of holle weg: lijnvormige KLE met een verhoging of verlaging	Geen	Vanaf een min. gezamenlijke lengte van 10 meter, met een minimale hoogte van 0,5 meter en een vlakke breedte van 1 tot 10 meter of een maximale wegbreedte van 5 meter (holle weg). → voor de aanleg: 2,5 EUR per m ³ grond (max. 500 EUR) Onderhoud: zie bomenrij, haag, heg, houtkant en berm
Reen: lijnvormige KLE al dan niet met draadafsluiting, palen en ruigtesoorten	Geen	Vanaf een minimale gezamenlijke lengte van 10 meter vanaf een minimale breedte van 1 meter tot maximaal 10 meter in min. 10:1 verhouding. Paalscheiding verplicht, draad niet verplicht (gaten voor kleine dieren) → voor de aankoop van houten palen: 1 EUR per stuk (max. 100 EUR) → Voor het onderhoud: 0,20 EUR per lopende meter driejaarlijks (max. 200 EUR)
Gracht, greppel of sloot: lijnvormige KLE van ondiepe kunstmatig aangelegd oppervlaktewater	Geen	Vanaf een ononderbroken gezamenlijke lengte van 10 meter, diepte van 0,50-1 m en breedte van 0,5-1,5 m in min. 10:1 verhouding. → voor de graafwerken: 20% van de kostprijs (max. 1.000 EUR) → voor onderhoudswerken aan een gracht: 5 EUR per meter lengte elke 3 jaar (max. 500 EUR)
Groenmuur: lijnvormige KLE van met groen bedekte muren en gevels	Geen	Van 10 meter tot 100 meter, hoogte 0,5-2 meter voor perceelscheidingen → Voor het onderhoud : 0,20 EUR per lopende meter driejaarlijks (max. 20 EUR)
Boschage: vlakvormige KLE van hoofdzakelijk hoogstammige bomen, al dan niet met struiklaag voor hoofdzakelijk niet-commerciële bedoelingen	Geen	Vanaf 100 m ² , met een min. lengte van 10 m en min. breedte van 10 meter met max. 10:1 verhouding of minstens drie bomenrijen breed. → voor aankoop van het bosplantgoed: 0,10 EUR per m ² (max. 100 EUR) Voor middelhoutbeheer: → 100-500 m ² : 1 EUR per m ² elke 5 jaar → elke m ² over 500 m ² tot 10.000 m ² : 0,5 EUR per m ² elke 5 jaar Voor hooghoutbeheer: → 100-500 m ² : 2 EUR per m ² elke 10 jaar → elke meter over 500 tot 10.000 m ² : 1 EUR per m ² elke 10 jaar
Kreupelboschage of hakhoutbosje: vlakvormige KLE met hoofdzakelijk struiksoorten in	Geen	Vanaf 100 m ² , met een min. lengte van 10 m en min. breedte van 10 meter met max. 10:1 verhouding of een rij van minimaal vier planten.

hakhoutbeheer		→ voor aankoop van het bosplantgoed: 0,10 EUR per m² (max. 100 EUR) Voor hakhoutbeheer: → 150-500 m²: 0,2 EUR per m² elke 5 jaar → elke m² over 500 tot 10.000 m²: 0,1 EUR per m² elke 5 jaar
Hoogstamboomgaard: vlakvormige KLE met hoogstammige fruitbomen	Vanaf 10 fruitbomen De stad biedt plantgoed kosteloos aan. Geen subsidie voorzien voor onderhoud.	Vanaf 10 fruitbomen of aaneengesloten oppervlakte van min. 100 m² → voor aankoop van het boomplantgoed: 0,10 EUR per m² (max. 100 EUR) → voor het bomenonderhoud: 20% van de kosten (max. 100 EUR) → voor het maaibeheer (zie gras- en hooiland)
Bosgras- , akker- of weiland: vlakvormige KLE van hoofdzakelijk hoogstambomen met een onderlaag van grassen en lage kruiden, al dan niet extensief begraasd	Geen	Vanaf aaneengesloten oppervlakte van 100 m². → voor aankoop van het bosplantgoed: 0,10 EUR per m² (max. 100 EUR) → subsidiëren van zaaimengsel: 20% van de kostprijs (max. 20 EUR) Voor het beheer: zie gras- of hooiland, akkerland of weiland
Gras- of hooiland: vlakvormige KLE met vooral gras- en lage kruidsoorten met verwijdering van maaisel	Vanaf 200 m² Er wordt geen plantgoed ter beschikking gesteld. Voor het beheer: → 200-500 m²: 7 BEF per m² → >500 m²: 4 BEF per m²	Vanaf aaneengesloten oppervlakte van 100 m² met een minimale breedte van 10 meter Subsidiëren van zaaimengsel: 20% van de kostprijs (max. 20 EUR) Voor het beheer: → 100-500 m²: 0,20 EUR per m² jaarlijks → elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,1 EUR per m² jaarlijks
Weiland: vlakvormig KLE met gras- en lage kruidsoorten dat extensief begraasd wordt waarbij het weiland wordt ingezaaid met voor weidevogels en insecten gunstige teelten en kruiden	Geen	Vanaf 100 m² met een minimale breedte van 10 meter Subsidiëren van zaaimengsel: 20% van de kostprijs (max. 20 EUR) Voor het beheer: → 100-500 m²: 0,20 EUR per m² jaarlijks → elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,1 EUR per m² jaarlijks
Akkerland: vlakvormige KLE waarbij de akker wordt ingezaaid met voor akker- en weidevogels gunstige teelten en kruiden	Geen	Vanaf 100 m² met een minimale breedte van 10 meter. Subsidiëren van zaaimengsel: 20% van de kostprijs (max. 20 EUR) Voor het beheer: → 100-500 m²: 0,20 EUR per m² driejaarlijks → elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,1 EUR per m² tweejaarlijks

Ruigte: vlakvormige KLE met ruigtesoorten	Geen	Vanaf 100 m² met een minimale breedte van 10 meter. Voor het beheer: → 100-500 m²: 0,20 EUR per m² driejaarlijks → elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,1 EUR per m² driejaarlijks
Drasland: vlakvormige KLE op de grens van land en water: beemden en broeken.	Geen	Beemd: hetzelfde als grasland. Broek: hetzelfde als bosschage. → voor constructieve werken: 20% van de kostprijs, met een plafond van 1.000 EUR
Vijver: vlakvormige KLE groter dan poel/plas	Vanaf 30 m² → voor onderhoudswerken aan een bestaande poel: 100 BEF per m² wateroppervlakte elke 3 jaar	Vanaf 100 m³ of 100 m² tot 10.000 m² → voor de graafwerken: 20% van de kosten (max. 1.000 EUR) → voor onderhoudswerken aan een bestaande vijver: 2,50 EUR per m² wateroppervlakte elke 3 jaar (max. 500 EUR)
Donk: vlakvormige KLE met een verhoging	Geen	Vanaf 100 m² met een minimale hoogte van 1,5 meter en minimale breedte van 10 meter. → voor de aanleg: 2,5 EUR per m³ (max. 500 EUR) Onderhoud: zie grasland, weiland, kreupelbosschage of bosschage.

Niet-KLE	1996	vanaf 2021
Braakliggende terrein: variabele vegetatie	Geen	Zonevreemde tijdelijke natuur, wordt niet erkend als KLE. Minimaal 80% onverhard. Eigenaren aansporen om de natuur vrij te laten ontwikkelen op deze terreinen, zonder kleine bomen te verwijderen of pesticiden te gebruiken. Ze kunnen invasieve exoten bestrijden. Eigenaren die hun braakliggende terreinen willen inrichten als een vlakvormige KLE (ruigte, grasland, kreupelbosschage, bosschage) kunnen hiervoor de subsidie aanvragen zonder te hoeven voldoen aan de minimumwaarden qua lengte en/of oppervlakte.
Ecologische tuin	Geen	Eigenaren met een tuinzone van ecologisch belang (aan de rand van een agrarisch, park-, natuur- of groengebied) aansporen om tuin ecologisch in te richten met tuinelementen (TE) (~KLE) Andere voorwaarden van toepassing dan KLE Minimaal 5 TE met een plafond van 100 EUR jaarlijks (50% van de waarde van KLE)
Bestrijding invasieve exoten	Geen	Alle gesubsidieerde KLE, GLE, braakliggende terreinen en ecologische tuinen

		Voor invasieve exotenbeheer: → 20% van de bestrijdingskosten met een maximum van 100 EUR jaarlijks per perceel
Bezet nest	Geen	Onderhoud en in stand houden nestgelegenheid van huiszwaluw, boerenzwaluw, gierzwaluw, oeverzwaluw, steenuil, kerkuil, slechtvalk, huismus ringmus, akker- en weidevogels, egel of vleermuisensoort. Enkel effectief bezet nest wordt meegeteld. Enkel voor burgers en verenigingen. → 7,5 EUR per nest (max. 75 EUR)

Het nieuw subsidiereglement voorziet in een uitbreiding naar minstens 24 types KLE onderverdeeld in vier overzichtelijke groepen (zie bijlage 9 voor het stappenplan KLE): puntvormige KLE, lijnvormige KLE, vlakvormige KLE en GLE. Daarbij wordt er gewerkt vanuit een landschapsecologisch kader.

Een landschap bestaat ecologisch uit een matrix, landschapselementen (ook wel “patches” of “ecotopen” genoemd) en een netwerk van corridors.

De matrix is de dominerende achtergrondstructuur van landschapselementen. Voor het landschap Mortsel is de matrix de stedelijke bebouwing doorkruist met (spoor)wegen en aan de rand intensieve landbouw. De individuele woonwijken, akkers en (spoor)wegen zijn landschapselementen an sich, maar worden niet verder meegenomen als landschapselementen aangezien deze functioneel een biologische barrière vormen en dus niet-relevant zijn voor de landschapsecologie.

De landschapselementen zijn de ecologische bouwstenen van het landschap. Een landschapselement is gedefinieerd op basis van een ruimtelijke schaal. Daarom wordt in het subsidiereglement gesproken van kleine en grote landschapselementen. Grote landschapselementen bevinden zich op de mesoschaal, de schaal van de hele stad Mortsel tot de Antwerpse Zuidrand. Kleine landschapselementen bevinden zich op de microschaal, de schaal van een woonwijk of een groot landschapselement. De grens tussen klein en groot is voor dit reglement bepaald op groter dan één hectare of langer dan één kilometer.

Wanneer kleine en grote landschapselementen met elkaar verbonden zijn, vormen deze een groenblauw netwerk. Het netwerk heeft kerngebieden met daartussen corridors. Corridors zijn de structuren waarlangs planten en dieren kunnen bewegen of verspreiden. Corridors zijn een functionele benaming; elk landschapselement kan een corridor zijn. De functionaliteit van een corridor hangt af van de connectiviteit en de mobiliteit van de soorten. Een vogel heeft andere vereisten dan een muis.

De ecologische kwaliteit van een landschap wordt bepaald door de connectiviteit en de heterogeniteit. De connectiviteit is van belang voor de vorming van een netwerk. Ontbrekende linken leiden tot versnippering. Heterogeniteit is van belang voor de biodiversiteit. Een grote variatie van landschapselementen leidt tot habitatten voor meer organismen. De heterogeniteit is ook van belang binnen landschapselementen. Een gemengde haag is biologisch meer waardevol dan een éénsoortige haag.

Er wordt in het nieuw subsidiereglement expliciet gekozen voor alle mogelijke KLE, zodat een breed scala aan KLE kunnen aangelegd worden zonder arbitrair beperkt te worden door een subsidiereglement.

Landschapsbeleid vergt ruimtelijke data. GIS-programma's (Geographic Information Systems) kunnen ruimtelijke data visualiseren en verwerken. Daarom worden nieuwe aanvragen van KLE in een GIS-laag opgeslagen. Met GIS kan een overzicht worden bijgehouden van de landschappelijke structuur van Mortsel, kan evidence-based beleid gevoerd worden, kan een informatiebron zijn voor wetenschappelijk onderzoek,... Hiermee volgt Mortsel de evolutie van digitalisering.

Voor de meeste aanvragen wordt de digitalisering kosteloos door de milieudienst gedaan, voor GLE wordt beroep gedaan op de erkende vereniging om de nodige digitale bestanden te leveren.

Het werkingsgebied van het huidige subsidiereglement is beperkt tot:

- openbare en publiek toegankelijke gebieden;
- parkgebieden overeenkomstig het gewestplan;
- beschermde landschappen, monumenten, stads- en dorpsgezichten.

Er wordt voorgesteld om het werkingsgebied uit te breiden tot:

- parkgebieden, recreatiegebieden, groengebieden, agrarische gebieden en zones voor gemeenschapsvoorzieningen of daaraan gelijkgesteld overeenkomstig de geldende ruimtelijke plannen (gewestplan, bijzonder plan van aanleg en ruimtelijk uitvoeringsplan);
- zonevreemde groene gebieden die niet in de bovenstaande ruimtelijke bestemmingen liggen;
- beschermde landschappen, monumenten, stads- en dorpsgezichten.

Het subsidiereglement is bedoeld om kleine vormen van natuur die buiten een natuurgebied vallen te faciliteren en te beschermen. In het oude subsidiereglement worden een aantal gebieden uitgesloten, zoals het open landschap Gasthuishoeven, net daar waar de meeste KLE zijn verdwenen.

In Mortsel is er heel wat zonevreemde natuur, denk maar aan het weiland van de Koeisteerthofdreef dat in een woonuitbreidingsgebied ligt. In het huidige subsidiereglement valt deze uit de boot. Om zulke groene gebieden te behouden, vallen deze zonevreemde groene gebieden eveneens onder dit reglement.

De voorwaarde dat de gebieden openbaar en publiek toegankelijk dienen te zijn, wordt geschrapt. Het is zeker wenselijk dat wandelaars, fietsers en andere zachte recreanten kunnen meegenieten van de KLE, maar vanuit ecologisch oogpunt speelt dit geen rol. Enkel voor GLE wordt deze voorwaarde behouden.

Braakliggende terreinen zijn een vorm van tijdelijke natuur. Het duurt een hele tijd alvorens die terreinen ontwikkeld kunnen worden, zodat die een oase voor de natuur kunnen betekenen. Toch gebeurt dat eigenaren de braakliggende terreinen beheren, met het oog op zo min mogelijke kosten later. Kleine bomen worden gekapt alvorens ze kunnen uitgroeien tot hoogstammige bomen waarvoor een kapvergunning (met herbeplanting) nodig is, of worden zogenaamde "onkruiden" met pesticiden bestreden.

Het andere extreem zijn eigenaren die deze terreinen laten verkommeren. Veel invasieve exoten kunnen in zulke terreinen vestigen en van daaruit verder verspreiden in de natuur, met alle ecologische schade van dien. In het nieuw subsidiereglement krijgen eigenaren een financiële stimulans hun braakliggende terreinen ecologisch te beheren.

Optioneel kunnen eigenaren hun terreinen inrichten als equivalente KLE's, waarbij bepaalde vereisten worden versoepeld (zoals oppervlaktevoorwaarden). Om ontwikkelingsmogelijkheden niet te hypothekeer, worden braakliggende terreinen niet erkend als KLE's. Aangezien per definitie dit een vorm van tijdelijke natuur is, wordt de subsidie voor de equivalente KLE's verlaagd met 50%.

Eigenaren van braakliggende terreinen die hun terreinen collectief-publiek of collectief-privatief (min. 4 huishoudens in de buurt van het terrein) laten medegebruiken, zoals recreatie, stadslandbouw, hondenweide, speelbosje of collectieve tuin (niet-limitatieve lijst) ("kleine wildernis": <https://www.natuurenbos.be/kleine-wildernissen>), worden hiervoor beloond met 100% van de subsidiewaarde. De bedoeling is om eigenaren aan te moedigen hun braakliggende terreinen open te stellen, voor het hele publiek of enkel de buurt, onder het motto "sharing is caring".

Mortsel is een sterk verstedelijkt gebied. Aan agrarische, park-, natuur- en groengebieden grenzen vaak tuinen, denk maar aan de woningen van de Wouter Volcaertstraat grenzend aan Klein-Zwitserland. Met dit subsidiereglement worden bewoners gestimuleerd hun tuinen ecologisch in te richten. Het is niet de bedoeling dat bewoners massaal gesubsidieerd worden om hun haag te onderhouden, daarom is er een plafond van 100 EUR jaarlijks en wordt het subsidiebedrag verminderd met 50%. Bovendien worden enkel nieuwe beplantingen gesubsidieerd. De beplantingen kunnen sterk gelijken op KLE, maar zijn vaak te klein van aard om onder de definitie van KLE te vallen. In dit kader wordt eerder van TE, tuinelementen, gesproken.

Eigenaren die hun terreinen ecologisch willen beheren of KLE willen aanleggen, maar niet noodzakelijk de administratie en arbeid willen doen, kunnen een overeenkomst afsluiten met een beheerder. De beheerder legt de KLE aan en onderhoudt ze. De beheerder vraagt in naam van de eigenaar de subsidies aan. Dit heeft als bedoeling de eigenaren te ontzorgen. De rol van de stad is enkel controlerend. Bij de subsidieaanvraag dient de aanvrager de overeenkomst of toelating van de eigenaar voor te leggen. De stad controleert enkel de modaliteiten van de overeenkomst en de aanvraag aan dit reglement.

Een aanvrager kan meerdere KLE's aanleggen en onderhouden, zeker in het kader van een grootschalige inrichting van een gebied. Telkens een aanvraagformulier invullen voor elke KLE voor elke nieuwe periode is omslachtig. Administratief is dit zwaar voor de aanvrager en de stadsdienst. Hiervoor wordt een nieuw concept geïntroduceerd: GLE.

GLE is de afkorting van Grote Landschapselementen. In Mortsel zijn GLE bijvoorbeeld de Berm, Klein-Zwitserland, Klein-Zwitserland-Noord/De Eeuwige Jachtvelden, Fort 4, kasteeldomein Cantecroy, het open landschap Gasthuishoeven, maar dit kan ook een collectie van ecologische tuinen zijn. Daarom worden hiervoor geen aparte types gedefinieerd om aanvragers niet arbitrair te beperken.

De subsidie voor GLE kan enkel aangevraagd worden door erkende verenigingen, zolang deze voldoen aan de voorwaarden. Erkende verenigingen kunnen net als onder het oude subsidiereglement een werkingstoelage voor de vaste werkingkosten aanvragen. Erkende verenigingen worden niet beperkt tot milieu- en natuurverenigingen, maar is voor alle verenigingen zolang deze zich inzetten voor de natuur van Morsel. Een buurtvereniging die is opgericht voor de aanleg en onderhoud van TE valt ook hieronder, zolang deze een aaneengesloten geheel van tuinen groter dan één hectare in beheer heeft.

Via de procedure van de GLE kunnen alle subsidies worden aangevraagd, voor alle KLE of TE waaruit de GLE bestaat en dit voor een periode van 5 jaar. Dit verlaagt de administratieve last aanzienlijk. De GLE kan proactief of retroactief worden aangevraagd. De proactieve procedure van de GLE is eerder bedoeld in gevallen waar de kosten bekend zijn, zoals vaste weerkerende onderhoudskosten. Voor GLE wordt de onderhoudssubsidie additief met 10% verhoogd per KLE, tot maximaal 50%, om de aanleg van meerdere KLE te ondersteunen.

Niet alle kosten of werken zijn bekend vijf jaar op voorhand, of te kostelijk om vijf jaar te wachten alvorens de subsidie kan worden uitbetaald. De vereniging mag jaarlijks een addendum toevoegen aan de GLE. Hiervoor wordt het aanvraagformulier van de KLE gebruikt.

Deze planmatige methode van aanpak zorgt voor meer duidelijkheid, transparantie en consistentie.

Er worden eveneens subsidies voorzien voor de bezette nesten van een aantal dieren, vergelijkbaar met de subsidie van Kontich. De subsidies worden niet alleen voorzien voor zwaluwen, maar eveneens voor uilen, vleermuizen, egels, akker- en weidevogels, bedreigde mussen en slechtvalken. Dit is meer aangepast aan de voor Morsel belangrijke dieren. Deze subsidie is enkel voor particuliere burgers en verenigingen, en enkel voor natuurlijke nesten of daarvoor niet bedoelde constructies. Het is niet de bedoeling dat burgers die een nestkast plaatsen worden gesubsidieerd.

In de bijlage is een lijst van planten toegevoegd. Er is gefocust op houtige beplantingen en klimplanten. De lijsten zijn zowel bindend als informatief. Annex A en B zijn de inheemse en inheems geachte bomen en struiken, annex C en D zijn ingeburgerde uitheemse bomen en struiken.

In de meeste reglementen voor KLE worden enkel inheemse soorten op de lijst gezet, uitheemse soorten worden automatisch uitgesloten. De reden is dat inheemse soorten beter aangepast zijn aan het klimaat en het genetisch erfgoed (zeker als ze bovendien autochtoon zijn) in stand houden. Er is hier kritiek op door verscheidene prominente ecologen (Davis, M.A. et al. (2011): Don't judge species on their origins – Nature 474 (7350): 153 DOI: 10.1038/474153a), die deze romantische 19de eeuwse visie als voorbijgestreefd en weinig praktisch beoordelen. Door de klimaatverandering zijn sommige inheemse soorten niet beter aangepast en door eeuwenlange introductie en inburgering van buitenlandse soorten is de distinctie inheems – uitheems nog weinig relevant. Meer zelfs, de introductie van nieuwe soorten is bevorderlijk voor de biodiversiteit. Als alternatief stellen zij een visie voor die de soorten evidence-based op hun merites beoordeeld dan hun afkomst en accepteren dat ecosystemen nu eenmaal dynamische systemen zijn die veranderen over de tijd.

De discussie is zeker nog niet beslecht, als lokaal bestuur wordt nota genomen van andere zienswijzen. In dit subsidiereglement wordt de distinctie inheems en uitheems nog steeds gehanteerd, maar worden uitheemse soorten niet uitgesloten van de lijsten. Enkel invasieve exoten die bewezen negatieve ecologische effecten hebben, worden uitgesloten (en liefst bestreden of beheerd). Niet elke uitheemse soort staat op de lijst, er wordt voorrang gegeven aan ingeburgerde soorten. Deze soorten zullen op termijn integreren in de aanwezige natuur. Bovendien zijn KLE vaak halfnatuurlijke landschapselementen die het cultuurlandschap mee vormgaven. In tegenstelling tot natuurgebieden, is er minder noodzaak voor inheemse soorten voor KLE en ecologische tuinen.

Het is vooral de bedoeling dat planten van annex A en B worden gekozen, maar planten uit annex C en D zijn eveneens aanvaardbaar. De milieudienst kan planten uit annex C en D weigeren en alternatieven voorstellen, op basis van de concrete context. De ecologische waarde van een plant, de ecosysteemdienst dat deze plant levert, is van groot belang. Natuurlijk leveren inheemse soorten meer ecosysteemdiensten, maar evengoed kunnen dit uitheemse soorten zijn.

Plantenlijsten zijn rigide instrumenten, ze geven enerzijds duidelijkheid wat kan en niet kan, maar kunnen de complexiteit van een aanvraag niet omvatten. Er wordt voorzien in een afwijkingsprocedure, deze wordt case-by-case beoordeeld door de milieudienst op basis van de bijgeleverde motivatie. Voor ecologische tuinen kan soepeler worden geoordeeld, met respect voor het eigendomsrecht van de aanvrager. Het is niet de bedoeling door met stringente plantenlijsten ecologische tuinieren af te schrikken. Deze eerder pragmatische hands-on houding zorgt ervoor dat het natuurbeheer aangepast is aan de noden van de 21ste eeuw.

In kader van dit modern natuurbeheer worden bij de lijsten ecologische informatie meegegeven. Deze ecologische informatie is per definitie beperkt, het is niet de bedoeling om encyclopedisch volledig te zijn. De bijgeleverde ecologische informatie heeft de bedoeling natuurbeheerders te prikkelen zich te laten leiden door concrete langetermijnvisies (bv. het aantrekken van bijen of bepaalde vlinders) dan eerder ad random bomen en struiken te planten.

Er is geen plantenlijst van niet-houtige planten opgesteld. Dit is enerzijds omdat vele niet-houtige planten éénjaarlijks of tweejaarlijkse kruiden zijn, en anderzijds omdat de diversiteit veel te groot is om hiervan een lijst op te stellen. De determinatie vergt ook specialistische kennis, in tegenstelling tot bomen en struiken die relatief makkelijker te determineren en te controleren zijn. Overblijvende houtige planten hebben een grotere impact op de biodiversiteit door hun grootte en levensduur zodat het belang hiervan groter is.

De subsidie voor invasieve exoten kan voor alle KLE's, braakliggende terreinen en ecologische tuinen worden verkregen. Invasieve exoten bestrijden kan arbeidsintensief zijn en natuurbeheerders kunnen een extra financiële steun goed gebruiken. De stad kan 20% van de bestrijdingskosten subsidiëren, met een plafond van 250 EUR jaarlijks.

Financiële weerslag

In het meerjarenplan 2020-2025 valt het subsidiereglement KLE onder begrotingsartikel 06000 6150000 prioritaire actie 1.2.4.2. We creëren meer ruimte voor groen en natuur. Voor dit subsidiereglement wordt 2.500 euro per jaar voorzien (op een totaalbudget van 15.000 euro per jaar).

Fasering

Het subsidiereglement wordt van toepassing vanaf 1 januari 2021. Er wordt een regularisatieregeling voorzien.

DE GEMEENTERAAD BESLUIT IN OPENBARE ZITTING

Art.1:

Het subsidiereglement aanleg en onderhoud van kleine landschapselementen van 19 januari 1996 met ingang van 1 januari 2021 op te heffen.

Art.2:

Goedkeuring te hechten aan het aangepast subsidiereglement aanleg en onderhoud van kleine en grote landschapselementen (verder: KLE en GLE) door particulieren als volgt:

“Art. 1: Definities

1. *Aanvrager*: de eigenaar van het perceel, in andere gevallen, de beheerder;
2. *Akkerland*: een vlakvormige KLE waarbij de akker wordt ingezaaid met voor akker- en weidevogels gunstige teelten en kruiden (fauna-akkers). Gewasopbrengst is slechts van ondergeschikt belang: in de winter blijven de gewassen staan voor beschutting;
3. *Akkerrand*: een lijnvormig KLE waarbij een randgedeelte van een akker aan de kant van een weg, waterloop of perceelafscheiding niet wordt geteeld en wordt beheerd als een grasland of fauna-akker, al dan niet ingezaaid met een bloemen- of faunamengsel. Een berm aansluitend op een akker valt onder de definitie van een akkerrand, tenzij de akkerrand wordt onderbroken door een andere KLE (bv. renen);
4. *Beemd*: een beemd is vlakvormige KLE van het type drasland. Een beemd is een grasland of alluviaal land (een stuk land dat regelmatig wordt overstroomd) nabij een waterloop. Beemden zijn te vochtig voor landbewerking en worden enkel gebruikt als weiland, hooiland of rietland;
5. *Beheerder*: de particulier, bedrijf of vereniging die instaat voor de aanleg en/of onderhoud van de KLE in hoedanigheid van een eigenaar;
6. *Berm*: een lijnvormig KLE aan de rand van een weg, spoorweg of waterloop dat beheerd wordt als grasland of ruigte. Bermen beplant met bomen of struiken worden beschouwd als haag, heg, houtkant, bomenrij of dreef;
7. *Bloesem- en bessenhaag of -heg*: een haag of heg met bloesems en bessen die bijen, vlinders en vogels aantrekt voor voedsel, nestgelegenheid en schuilmogelijkheden. Bloesem- en bessenhaag zijn biologisch zeer waardevol. Hagen en heggen met voor de mens eetbare vruchten worden fruithagen of –heggen genoemd (zie fruithagen – of heggen);
8. *Bezet nest*: één of meerdere bezette nestgelegenheid van huiszwaluw (*Delichon urbica*), boerenzwaluw (*Hirundo rustica*), gierzwaluw (*Apus apus*), oeverzwaluw (*Riparia riparia*), steenuil (*Athene noctua*), kerkuil (*Tyto alba*), slechtvalk (*Falco peregrinus*), huismus (*Passer domesticus*), ringmus (*Passer montanus*), akker- en weidevogels, egel (*Erinaceus europaeus*) of een vleermuissoort;
9. *Boom*: een boom is een overblijvende houtige plant (phanerofyt, waarvan de overwinteringsknoppen van een volwassen plant zich op meer dan 50 cm boven de grond bevinden) met een of enkele stammen die secundaire diktegroei vertonen. De stam of stammen zijn duidelijk te onderscheiden en overheersen het boombeeld door hun volume;

10. *Bomenrij*: een lijnvormige KLE van hoogstambomen van meestal éénzelfde soort en met een gelijkaardige grootte en leeftijd van één, maximaal twee of drie bomen breed die op een regelmatige afstand van elkaar staan. Een bijzondere vorm van bomenrij zijn knotbomenrijen, leibomenrijen en dreven;
10. *Bosgras-, akker- of weiland*: een vlakvormig KLE waarbij gras-, akker- of weilanden beplant zijn door bomen, of bossen door begrazing of houtkap zijn uitgedund. Door te kiezen voor lichtdoorlatende bomen met al dan niet snel verterend strooisel kan bedekking door grassen of gewassen behouden blijven. De bladeren van de bomen zijn een vorm van natuurlijke bemesting. Er wordt veelal gekozen voor extensieve begrazing en/of maaibeheer met afvoer van bladstrooisel (silvopastoraal), of voor wintergranen en andere schaduwtolerante gewassen (silvocultureel). De bomen staan in bosgras- of weilanden eerder verspreid, bij bosakkerlanden eerder in rijen om de gewasoogst te vergemakkelijken. Een systeem met rijen fruitbomen wordt een boomgaard genoemd (zie hoogstamboomgaard);
11. *Boschage*: een vlakvormige KLE met hoogstambomen met een breedte van minimaal 10 meter (gemeten aan de buitenkant van de buitenste stammen) en minstens drie bomenrijen breed (ongeveer 10 meter), met eventueel een ondergroei met struiken, laagstambomen, ruigtekruiden of grassen. De beperkte grootte maakt dat door randeffecten de bosvegetatie zich niet volledig kan ontwikkelen. De bosrand heeft slechts een rudimentaire zoom en mantel. Door diens grootte is een boschage meer dan een stapsteen, het heeft een kern waar dieren kunnen schuilen of broeden;
12. *Bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening*: een voorziening die hemelwater opvangt, buffert en infiltreert afkomstig van een verharding of overdekte constructie bv. een wadi of infiltratiekom;
13. *Braakliggend terrein*: een stuk grond dat niet ontwikkeld wordt en dienst doet als tijdelijke natuur. Braakliggende terreinen kunnen kenmerken vertonen van alle vlakvormige KLE, maar zijn zelf geen KLE. Braakliggende terreinen ontwikkelen spontaan of kunnen beheerd worden op dezelfde manier als een vlakvormige KLE;
14. *Broek*: een broek of broekbos is een vlakvormige KLE van het type drasland. Een broek wordt gedomineerd door houtige vegetatie die tolerant zijn voor hoge waterstanden (els, es, populier, wilg) en een ondergroei kan hebben van moeras- en vijverplanten;
15. *Donk*: een donk is een vlakvormige KLE dat bestaat uit een heuvel met (dek)zand dat zich duidelijk aftekent t.o.v. het laaggelegen al dan niet drassig gebied in een vallei. Donken creëren een microklimaat door verschillen in belichting en afstroming, waardoor dit verschillen in biodiversiteit geeft. Een donk kan beplant worden met grassen en kruiden (grasland, weiland), struiken (kreupelboschage) of bomen (boschage);
16. *Doornenhaag of -heg*: een haag of heg met doornstruiken. Doornhagen of -heggen werden historisch gebruikt als veekering rond weilanden. Vogels gebruiken doornhagen of -heggen als nestgelegenheid en schuilmogelijkheid. Doornhagen en -heggen kunnen ook bloesem- en bessenhagen of -heggen zijn en zijn hierdoor biologisch zeer waardevol;
17. *Drasland*: een vlakvormige KLE dat de grens vormt tussen land en water. Drasland wordt gekenmerkt door een periodieke afwisseling van drassige en droge omstandigheden. Waterregulatie is noodzakelijk voor het behoud van dit grenstype. Draslanden spelen een cruciale rol in de waterbuffering van een gebied. Draslanden hebben een hoge biodiversiteit met unieke soorten. In Morsel betreft het beemden en broeken;
18. *Dreef*: een variant van de bomenrij waarbij naast een landelijke, domeinbos- of parkweg aan weerskanten een éénvormige bomenrij met hoogstambomen staan. De hoogstambomen worden beheerd om vooral te groeien in de hoogte ('kathedraalbomen' zoals beuk of eik) en met hun kruinen de weg te overwelfen. De bedoeling is om ontzag te wekken bij de toeschouwer. Voor stedelijke wegen wordt hetzelfde een laan genoemd, in dit subsidiereglement wordt voor beide typen de benaming dreef gebruikt;
19. *Ecologische tuin*: een ecologische tuin is een tuin waar natuurlijke processen worden geïmiteerd en gerespecteerd (gelaagdheid, zelfregulering, kringloopdenken,...), waar de planten zijn aangepast aan de omgeving (inheems, maar ook ingeburgerd of exoot) en op milieuvriendelijke wijze worden beheerd (niet onderhouden) (geen kunstmest of pesticiden) en waar de tuinelementen (TE) inpassen in het landschap, zonder de esthetische of praktische tuinfunctie voor de mens te verliezen. In tegenstelling tot natuurtuinen gebeurt de beplanting niet spontaan, noch overheersen natuurlijke processen. Voor dit subsidiereglement worden ecologische tuinen gedefinieerd als de tuinen gelegen in een tuinzone die grenst aan een agrarisch, park-, natuur-, groen- of daaraan gelijkgesteld gebied. De tuinzone vormt een extensie van eerder vermelde gebieden, waardoor fauna uit die gebieden kunnen broeden, foerageren in de tuin;
20. *Extensieve begrazing*: onder extensieve begrazing wordt bedoeld: maximaal 1-1,5 GVE per hectare. GVE = Groot Vee Eenheid, het aantal dieren per oppervlakte;
21. *Fruithaag- of -heg*: een haag of heg met laagstammige bomen en struiken met voor de mens eetbare fruitsoorten. Een fruithaag of -heg kan worden gebruikt om een hoogstamboomgaard te omheinen, maar kan ook een losstaande haag of heg zijn;
22. *Gracht, greppel of sloot*: een gracht, greppel of sloot is een lijnvormige blauwe KLE bestaande uit een door de mens gegraven of onder menselijke invloed ontstane ondiepe, smalle waterloop. Grachten, greppels of sloten hebben de functie water te bufferen, te infiltreren en/of af te voeren. Een gracht of sloot is in regel breder dan een greppel;
23. *Gras- of hooiland*: een vlakvormige KLE onder de vorm van een open terrein waarop enkel gras- en lage kruidsoorten op voorkomen (geen bomen of struiken). Het kan één tot tweemaal per jaar gemaaid worden met afvoer van maaisel (hooi), het wordt niet begraasd door vee;

24. *Groendak*: een groendak is een dak van een constructie waarvan de dakbedekking hoofdzakelijk bestaat uit levende planten. Er zijn twee soorten groendaken: extensieve en intensieve. Extensieve groendaken hebben een dunne substraatlaag met een vegetatielaag van mossen, grassen, vetplanten en kruiden. Intensieve groendaken of daktuinen zijn begaanbaar met een dikke substraat en een vegetatielaag tot en met struiken en kleine laagstammige bomen;
25. *Groenmuur*: een groenmuur, muurtuin, groenwand, geveltuin of verticale tuin is een (gevel)muur bedekt met vaatplanten. Er bestaan kunstmatige groenmuren en natuurlijke groenmuren. Kunstmatige groenmuren zijn aangelegd met de bedoeling te beplanten. Dit kan onder de vorm van een klimrek voor grondgebonden klimplanten of met een constructie van plantenbakken met daarin bolgewassen, kruiden en kleine heesters. Natuurlijke groenmuren zijn het resultaat van spontane vesting van beplanting. Meestal zijn dit historische muren. Dit kan gaan om klimplanten of muren waarop unieke muurvegetatie zich hebben gevestigd;
26. *Groenterras of -balkon*: een groenterras of -balkon is een terras of balkon die voor minstens 25% van de oppervlakte wordt bedekt met plantenbakken of -potten met inheemse soorten of ingeburgerde uitheemse soorten en/of uitheemse soorten met ecologische waarde;
27. *Groot landschapselement (GLE)*: grote groene lijnvormige of vlakvormige landschapselementen met de bijhorende vegetatie en beplantingen, al dan niet het resultaat van menselijk handelen. Onder 'groot' wordt verstaan: een lijnvormig landschapselement met een gezamenlijke ononderbroken lengte langer dan 1.000 meter, of een vlakvormig landschapselement met een oppervlakte groter dan 10.000 m²; of een complex van puntvormige, lijnvormige en/of vlakvormige KLE die een landschappelijk geheel vormen over een oppervlakte groter dan 10.000 m². Een natuurgebied, een kasteeldomein, een fort, een open ruimtegebied, een begraafplaats, een beekvallei zijn voorbeelden van GLE. De bewoonbare of bruikbare oppervlakte van woningen, (landbouw)industriegebouwen, gemeenschaps- en recreatievoorzieningen en dergelijk valt niet onder de GLE;
28. *Haag*: een lange en vrij smalle lijnvormige KLE van laagstambomen en/of struiken, van één of meerdere soorten (gemengde hagen). De aanplantingen staan vrij dicht bij elkaar, zijn ononderbroken en worden regelmatig gesnoeid (één à twee keer per jaar);
29. *Hakhout(beheer)*: bos(beheer) waarbij om de vijf à tien jaar de houtige planten tot tegen de grond worden afgezet. Het resultaat is een 'struikenbos': planten met één wortelstelsel en daarop verscheidene stammen. Dit komt omdat de scheuten regelmatig afgehakt worden, waarna de stronk weer uitschiet. De overblijvende stronk wordt stoof genoemd;
30. *Heg*: een breed uitgroeiende ononderbroken lijnvormige KLE van laagstambomen en/of struiken, van één of meerdere soorten (gemengde heggen), die minder regelmatig wordt gesnoeid en geschoren dan een haag (éénmaal om de twee tot vijf jaar), maar niet tot tegen de grond;
31. *Holle weg*: een lijnvormige KLE onder de vorm van een weg die tussen twee hellingen bevindt. Deze kan kunstmatig zijn aangelegd maar kan eveneens zijn uitgesneden door erosie van regen of menselijk verkeer. Een holle weg heeft door het verschil in reliëf een microklimaat met minder belichting, meer beschutting tegen wind, een mildere temperatuur en verschillen in vochtiger aan de basis. De hellingsvorm maakt een holle weg geschikt voor hollen en burchten voor dieren (muizen, konijnen, vos en das);
32. *Hooghout(beheer)*: bos(beheer) waarbij hoogstambomen uit één zaad opgroeien tot hun volledige habitus, met één wortelstel per stam;
33. *Hoogstammige boom of hoogstamboom*: een hoogstam(mige)boom is een boom wiens volgroeide habitus een hoogte heeft van meer dan 12 meter (bomengrootte 1a en 1b). Een boom die door beheer onder de 12 meter wordt gehouden, wordt voor dit subsidiereglement niet beschouwd als een hoogstammige boom;
34. *Hoogstamfruitboomgaard*: een hoogstamboomgaard is een vlakvormige KLE met aanplanten van hoogstammige fruitbomen in grasland. Een hoogstamboomgaard onderscheidt zich van een laagstam- of productieboomgaard door de hoogstammige fruitbomen, een aaneengesloten graslandvegetatie onder de bomen en een veelal hogere ouderdom. Boomgaarden onderscheiden zich van bossen door de regelmatige wijze van beplanting, bijvoorbeeld in rijen of vierkanten met een regelmatige afstand tussen de bomen;
35. *Hoogstammige fruitboom*: een boom die louter aangeplant, gecultiveerd en geselecteerd is voor de opbrengst van eetbare vruchten. Een hoogstam heeft een takvrije stam tussen 1,80 en 2,30 m. Een boom die spontaan is gegroeid, tot een wilde variant behoort, geen eetbare vruchten levert, een takkenvrije stam heeft kleiner dan 1,80 meter en/of niet onderhouden wordt volgens de Fruitwijzer van de Provincie Antwerpen, is geen hoogstammige fruitboom;
36. *Houtkant*: een lijnvormige KLE van laagstammige bomen en/of struiken met een hakhoutbeheer, bestaande uit meerdere soorten;
37. *Ingeburgerde uitheemse soort*: een plantensoort die uitheems of exoot is (neofyt) in België, maar die zich kan handhaven zonder menselijke hulp. Uitheemse ingeburgerde soorten kunnen onderverdeeld worden in agriofyten, soorten die tot de potentieel natuurlijke vegetatie (hebben een plaats in de levensgemeenschappen) behoren, en in epoecofyten, soorten die tot de vegetatie behoren, maar (nog) niet tot de potentieel natuurlijke vegetatie. Voor dit subsidiereglement worden wachtkamersorten die inburgerend zijn mee opgenomen als ingeburgerd;
38. *Inheemse soort*: een plantensoort die sinds lange tijd van nature voorkomt in België. Inheemse soorten kunnen onderverdeeld worden in idiochorofyten, autochtoon of oorspronkelijk inheems, soorten die zich na de laatste IJstijd spontaan hebben gevestigd en gehandhaafd, en in archeofyten, soorten die zich voor

- 1492 (voor de Columbiaanse uitwisseling) door menselijke invloed hebben gevestigd en ingeburgerd en aldus inheems worden beschouwd (incl. cultuurgewassen of ergasiofyten);
39. *Invasieve exoot*: een uitheemse ingeburgerde soort die schadelijk is voor de mens en/of de natuur. Voor dit subsidiereglement worden alle soorten op de zwarte lijst van het Belgisch Forum voor Invasieve Soorten (<http://ias.biodiversity.be/species/all>) én op de consensuslijst van de Gedragscode groenbeheer van het AlterIAS project (http://www.alterias.be/images/stories/downloads/Nederlands/consensuslijst_gedragscode.pdf) en/of op de EU-lijst van invasieve soorten (Annex I van de Europese verordening betreffende invasieve, uitheemse soorten van 22 oktober 2014 nr 1143/2014) als invasieve exoot beschouwd;
40. *Kleine landschapselementen (KLE)*: kleine puntvormige, lijnvormige of vlakvormige landschapselementen, met de bijhorende vegetatie en beplantingen, al dan niet het resultaat van menselijk handelen. Onder 'klein' wordt verstaan: voor puntvormige elementen, een maximale oppervlakte van 100 m², voor lijnvormige elementen, meer dan 100 m² met een maximale gezamenlijke ononderbroken lengte van 1.000 m of met een maximale aaneengesloten oppervlakte van 10.000 m², voor vlakvormige elementen, meer dan 100 m² met een maximale aaneengesloten oppervlakte van 10.000 m²;
41. *Kleine wildernis*: een braakliggend terrein met collectief-publiek of collectief-privatief medegebruik, zoals zachte recreatie, speelbos, stadslandbouw, hondenlosloopzone of collectieve tuin (niet-limitatieve lijst). De eigenaar bepaalt zelf de graad van toegankelijkheid en onder welke voorwaarden de toegankelijkheid gebeurt, voor collectief-privatief medegebruik dienen minimaal 4 huishoudens toegang hebben uit de buurt;
42. *Kleinfruit*: onder kleinfruit worden lage struiken, houtige klimplanten en dwergstruiken bedoeld die voor de mens eetbare vruchten (bessen) produceren en al dan niet hiervoor gekweekt worden. Onder kleinfruit worden gerekend: aalbessen, aardbeien, alpenbessen, bosbessen, bosranken, bramen, frambozen, druiven, kruisbessen en veenbessen. Kleinfruit komt voor als (fruit)haag of -heg en als struikengroep. Kleinfruit werd vaak aangeplant op boerderijerven als wintervoedsel;
43. *Klimaatboom of -struik*: een boom- of struiksoort of cultivar die beter bestand is tegen extremere weersomstandigheden (extreme hitte, langdurige droogte, wateroverlast) en/of meer gaat voorkomen door de klimaatverandering. Het kenniscentrum van het AVBS, de beroepsvereniging van de Vlaamse sierteelt en groenvoorziening heeft een lijst met klimaatbomen opgesteld: https://www.avbs.be/system/files/onderwerpen/onderdeel/Klimaatbomen_web_0.pdf. Soorten of cultivars op die lijst worden in het kader van dit subsidiereglement gezien als klimaatboom of -struik;
44. *Knotbomenrij*: een bomenrij met knotbomen die voornamelijk langs perceelscheidingen, wegen en waterlopen staan. Een knotboom wordt gevormd door het periodiek kappen van de takken van hoogstambomen op een bepaalde hoogte boven de grond, hierdoor ontstaan knoesten waaruit telkens weer nieuwe takken groeien. Meestal gaat het om wilgen, soms om elzen, populieren, eiken of essen;
45. *Kreupelboschage of hakhoutbosje*: een vlakvormige KLE met laagstammige bomen en struiken in meerdere rijen (minimaal 4) en/of een breedte van minimaal 5 meter. De beperkte grootte maakt dat door randeffecten de struweelvegetatie zich niet volledig kan ontwikkelen. Door diens breedte is een kreupelboschage meer dan een stapsteen, het heeft een kern waar dieren kunnen schuilen. Kreupelboschage evolueert tot een boschage zonder hakhoutbeheer;
46. *Kosten*: voor dit subsidiereglement worden als aanleg- en onderhoudskosten beschouwd: de facturatiekosten van een aannemer, de huur van noodzakelijk materiaal (hoogtewerker, bosmaaier,...) met betrekking tot gewone burgers, personeelskosten en transportkosten. Voor dit subsidiereglement worden niet als aanleg- en onderhoudskosten beschouwd: de aankoop van noodzakelijk materiaal (hoogtewerker, bosmaaier,...), personeelskosten met betrekking tot gewone burgers en transportkosten met betrekking tot gewone burgers;
47. *Laagstammige boom of laagstamboom*: een laagstam(mige)boom is een boom wiens volgroeide habitus een hoogte heeft van minder dan 12 meter (maximaal bomengrootte 2), gewoonlijk niet meer dan 6 meter maar er bestaan bomen die kleiner dan 6 meter zijn (bomengrootte 3), of een hoogstamboom wiens habitus gesnoeid wordt tot onder een hoogte van 12 meter (vb. een geschoren haagbeuk);
48. *Landschappelijk geheel*: een complex van KLE of TE wordt als een landschappelijk geheel beschouwd als deze (1) rechtstreeks of onrechtstreeks ruimtelijk op elkaar aansluiten, (2) geen barrières ertussen bestaan (wegen, bebouwing) en/of (3) de KLE of TE door onderlinge samenhang en wisselwerking ecologisch-structureel een eenheid vormen, en/of (4) de KLE of TE niet meer individueel kunnen onderscheiden worden;
49. *Landschapselement*: een landschapselement is een duidelijk van de omliggende omgeving te onderscheiden punt, lijn of vlak die deel uitmaakt van of vorm geeft aan het uitzicht, de structuur of de aard van een ecologisch landschap. Een landschapselement dat definieerbaar is op de microschaal (een woonwijk of een GLE) wordt aanzien als klein, een landschapselement dat definieerbaar is op de mesoschaal (de stad Mortsels tot de Antwerpse Zuidrand), wordt aanzien als groot. Landschapselementen vormen het groen netwerk ingebed in de matrix van grotere bebouwde of verbouwde gebieden, zij dragen op die manier bij tot het behoud van de fauna en flora in een antropogene omgeving en vormen een verrijking voor het omliggende landschap. Landschapselementen zijn puntvormig, lijnvormig of vlakvormig. De grens tussen lijnvormig en vlakvormig ligt op een lengte-breedteverhouding van 10:1;
50. *Leibomenrij*: een bomenrij met leibomen: leibomen worden op een bepaalde manier 'geleid' (gesnoeid) zodat de takken een horizontaal of verticaal groenscherm vormen. Leibomenrijen zijn laagstammig (50

cm), middelstammig (120 cm) of hoogstammig (180 cm), gebaseerd op de hoogte van de eerste zijtakken. Leibomen zijn door hun gesnoeide vorm ecologisch minder waardevol, maar wel landschappelijk waardevol. Leibomenrijen kwamen voor als erfscheidingen op boerenerven;

51. *Middelhout(beheer)*: bos(beheer) dat hakhout(beheer) combineert met opgaande bomen. De houtige planten worden periodiek tot tegen de grond afgezet, maar enkele bomen worden ongemoeid gelaten. De keuze van de boom wordt bepaald door de kruindikte en de afstand tussen de bomen, zodat er nog steeds voldoende licht valt voor het hakhout;
52. *Moestuin*: een (deel van een) tuin met gekweekte groenten voor eigen of lokale niet-commerciële consumptie;
53. *Publieke instelling*: voor dit subsidiereglement worden als publieke instelling beschouwd: overheden en overheidsinstellingen, publiekrechtelijke rechtspersonen, parastatalen, autonome overheidsbedrijven, verzelfstandigde agentschappen, verenigingen en samenwerkingsverbanden van publieke rechtspersonen, bedrijven waarvan een publiekrechtelijke rechtspersoon een meerderheidsaandeel (50% + 1) heeft en andere gelijkaardige rechtsvormen met directe deelname van de overheid;
54. *Particulier*: voor dit subsidiereglement worden als particulier beschouwd: natuurlijke personen (burgers) en privaatrechtelijke rechtspersonen (private vennootschappen, niet-gouvernementele organisaties en private verenigingen);
55. *Poel of plas*: een poel of plas is een puntvormige blauwe KLE bestaande uit een kleine, ondiepe watermassa met weinig of geen stroming in het water. In tegenstelling tot vijvers kunnen waterplanten zich over de hele oppervlakte vestigen en kunnen in de zomermaanden verdrogen waardoor geen vissen in kunnen leven. De meeste poelen zijn door de mens gegraven of onder menselijke invloed ontstaan (veedrinkputten, bomkraters, uitgravingen, enzovoort). Er wordt gesproken van een poel binnen landbouwgebied en van een plas buiten landbouwgebied;
56. *Reen*: een lijnvormige KLE onder de vorm van een verruigde strook tussen percelen met een (prikkel)draadafsluiting. De ruigte vormt een corridor met dekking waartussen dieren kunnen bewegen en een bufferstrook voor de captatie van pesticiden en meststoffen. De palen van de draadafsluiting dienen als uitkijkpost voor (roof)vogels;
57. *Ruigte*: een vlakvormige KLE onder de vorm van vooral meerderjarige, hoge ruigtekruiden (geen bomen of struiken). Het wordt om de drie jaar gemaaid;
58. *Schuilplek*: een puntvormige KLE gemaakt uit (groen)afval die dienst doet als verstop-, nest- of overwinteringsplek voor kleine (spitsmuizen, muizen, wezel) tot middelgrote zoogdieren (egel, marter, bunzing) of andere dieren (geleedpotigen, (rond/regen)wormen, slakken);
59. *Solitaire boom of bomengroep*: een puntvormige KLE met één tot meerdere geassocieerde (max. 5) hoogstambomen die minstens 20 meter verwijderd staan van andere laag- of hoogstambomen (geldt niet voor struiken en grassen of kruiden). Een solitaire boom of bomengroep werd vaak aangeplant als landschappelijk herkenningspunt (een kapel, een boom waar recht werd gesproken,...), landschappelijke decoratie (zoals één grote wilg bij een poel) of omwille van praktische redenen (om vee schaduw te bieden, als aanduiding van een hoek van een perceel). De boom of bomen groeien uit tot hun volledige habitus, snoeien is beperkt tot wat noodzakelijk is uit veiligheids- of gezondheidsredenen. Veteraanbomen worden voor dit subsidiereglement erkend als solitaire boom KLE, ook al is deze in bosverband;
60. *Solitaire struik of struikengroep*: een puntvormige KLE met één tot meerdere (max. 5) struiken of laagstambomen die minstens 20 meter verwijderd staan van andere struiken of laagstambomen (geldt niet voor grassen of kruiden). De planten groeien uit tot hun volledige habitus, snoeien is beperkt tot wat noodzakelijk is uit veiligheids- of gezondheidsredenen. Veteraanbomen en-struiken worden voor dit subsidiereglement erkend als solitaire struik KLE, ook al is deze in bosverband;
61. *Struik*: een houtachtige overblijvende plant die in of dicht bij de grond vertakt (phanerofyt, waarvan de overwinteringsknoppen van een volwassen plant zich op meer dan 50 cm boven de grond bevinden) met een maximale hoogte van 6 meter (bomengrootte 3), maar er bestaan uitschieters die onder bomengrootte 2 vallen. Anders dan een boom vormen ze in het algemeen geen duidelijke stam, maar komen de meeste soorten met een aantal takken uit de grond, die dan ook grondtakken genoemd worden. Voorwaarde is wel dat de plant in zijn eventuele stam en takken houtweefsel vormt, hoewel dat niet tot in het hart hoeft te zijn. Voor dit reglement worden bamboes, klimplanten en dwergstruiken (chamaefyt, overblijvende plant waarbij de overwinteringsknoppen op minder dan 50 cm boven de grond bevinden) niet tot de struiken gerekend;
62. *Talud*: een lijnvormige KLE onder de vorm van een berm van een verhoogde weg, spoorweg of dijk waarbij de berm een steile helling is. Een talud heeft door het verschil in reliëf verschillen in belichting en door erosieverschijnselen verschillen in voedselbeschikbaarheid. De hellingsvorm maakt een talud geschikt voor hollen en burchten voor dieren (muizen, konijnen, vos en das);
63. *Tuinelementen (TE)*: tuinelementen zijn natuurlijke elementen aanwezig in een tuin die bijdragen tot het behoud van de fauna en flora in een verstedelijkte omgeving en qua vorm of structuur vergelijkbaar zijn met KLE, maar te klein zijn om te worden benoemd als KLE;
64. *Veteraanboom of -struik*: een boom of struik die één of meerdere veteraanmerken vertoont, ongeacht diens leeftijd. Veteraanmerken zijn: rottend hout in de stam, takken of wortels, vruchtlichamen van schimmels, holtes en een natuurlijk reducerende kroon, die kleiner en kleiner wordt,...;
65. *Vogel- en nectarbosje*: een solitaire boom/struik of bomen/struikengroep, houtkant, kreupelbosschage of hakhoutbosje aangeplant met struiken of laagstammige bomen met bloemen en bessen. Voor bijen en

andere insecten levert het bosje nectar en stuifmeel op, voor vogels nestgelegenheid in de lente en zomer, en voedsel en beschutting in de herfst en winter;

66. *Vijver*: een vijver is een vlakvormige blauwe KLE bestaande uit een kleine, ondiepe watermassa met weinig of geen stroming in het water. In tegenstelling tot poelen of plassen kunnen waterplanten zich niet over de hele oppervlakte vestigen en blijft het hele jaar door water bevatten waardoor vissen in kunnen leven. Vijvers kunnen natuurlijk of onder menselijke invloed zijn ontstaan;
67. *Vleermuizenverblijfplaats*: een puntvormige KLE onder de vorm van een kleine vaste, geheel of gedeeltelijk ondergrondse, constructie die dient als vleermuizenverblijfplaats. Hieronder wordt verstaan: voormalige ijs- of voorraadmolders, schuilmolders, bunkers en voor dit doeleinde gemaakte kleine constructies;
68. *Wal*: een lijnvormige KLE onder de vorm van een aarden verhoging langs een perceelscheiding met daarop beplanting. Een wal met daarop een houtkant wordt een houtwal genoemd. Een wal kan gebruikt worden als veekering, als geluids- of zichtscherm en als windbreker. Een wal heeft door het verschil in reliëf verschillen in belichting en door erosieverschijnselen verschillen in voedselbeschikbaarheid. De hellingsvorm maakt een wal geschikt voor holen en burchten voor dieren (muizen, konijnen, vos en das);
69. *Weiland*: een vlakvormige KLE onder de vorm van een open terrein waarop enkel gras- en lage kruidsoorten op voorkomen (geen bomen of struiken). Weilanden worden extensief begraasd door vee of natuurlijk begraasd door herten;

Art. 2: Te betoelagen werken

Binnen de daartoe op de goedgekeurde begroting voorziene kredieten zal het stadsbestuur een subsidie verlenen voor de aanleg en onderhoud van de volgende KLE:

1. Aanleg en onderhoud puntvormige KLE

1.1. *Solitaire boom of bomengroep*

- 1° De subsidie voor de aankoop voor het plantgoed bedraagt:
 - a. Hoogstammig beworteld plantgoed: 10 EUR per boom.
 - b. Niet-bewortelde poten van bomen: 2,50 EUR per poot.
- 2° Er wordt geen subsidie voorzien voor het onderhoud, behalve bij veteranabomen. De onderhoudssubsidie voor veteranabomen is eenmalig 250 EUR.

1.2. *Solitaire struik of struikengroep*

- 1° De subsidie voor de aankoop voor het plantgoed bedraagt:
 - a. Niet-bewortelde poten van bomen: 2,50 EUR per poot.
 - b. Struiken: 0,50 EUR per plant.
- 2° Er wordt geen subsidie voorzien voor het onderhoud, behalve bij veteranabomen. De onderhoudssubsidie voor veteranabomen is eenmalig 250 EUR.

1.3. *Poel, plas of bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening*

- 1° De subsidie voor de graafwerken bedraagt 20% van de kosten, met een plafond van 500 EUR.
- 2° Voor het onderhoud bedraagt de subsidie 2,50 EUR per m² wateroppervlakte elke 3 jaar, met een plafond van 250 EUR.

1.4. *Schuilplek*

- 1° De subsidie voor het onderhoud van een KLE waarbij het groenafval wordt verwerkt als schuilplek wordt verhoogd met 10%.

1.5. *Vleermuizenverblijfplaats*

- 1° De subsidie voor de aanleg van een vleermuizenverblijfplaats bedraagt 20% van de aanlegkosten, met een plafond van 200 EUR.
- 2° De subsidie voor de instandhouding van de vleermuizenverblijfplaats bedraagt 75 EUR elke 5 jaar.

2. Aanleg en onderhoud lijnvormige KLE

2.1. *Bomenrij, knotbomenrij of dreef*

- 1° De subsidie voor de aankoop voor het plantgoed bedraagt:
 - a. Hoogstammig beworteld plantgoed: 10 EUR per boom, plafond van 1.000 EUR.
 - b. Niet-bewortelde poten: 2,50 EUR per poot, plafond van 250 EUR.
- 2° Voor het knotten van een knotbomenrij bedraagt de subsidie 7,50 EUR per boom elke 5 jaar, met een plafond van 750 EUR.
- 3° Enkel de aankoop van het plantgoed van hoogstammige leibomen wordt gesubsidieerd, het onderhoud wordt niet gesubsidieerd.
- 4° Voor het onderhoud van de dreef wordt tienjaarlijks een onderhoudspremie voorzien voor 20% van de onderhoudskosten, met een plafond van 500 EUR.

2.2. *Haag, heg of houtkant*

- 1° De subsidie voor de aankoop voor het plantgoed bedraagt:
 - a. Struiken: 0,50 EUR per plant, met een plafond van 50 EUR.
 - b. Niet-bewortelde poten: 2,50 EUR per poot, plafond van 250 EUR.
- 2° Voor de onderhoudssnoei bedraagt de subsidie:
 - a. Haag: 0,50 EUR per lopende meter elke 2 jaar, met een plafond van 50 EUR.
 - b. Heg of houtkant: 1,25 EUR per lopende meter elke 5 jaar, met een plafond van 125 EUR.

2.3. *Akkerrand of berm*

- 1° De subsidie voor de aankoop van het zaaimengsel bedraagt 20% van de aankoopprijs, met een plafond van 100 EUR.
- 2° Voor het maaibeheer bedraagt de subsidie:
 - a. 100-500 m²: 0,20 EUR per m² jaarlijks.
 - b. elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,10 EUR per m² jaarlijks.

2.4. *Talud, wal of holle weg*

- 1° Voor de aanleg van een talud, wal of holle weg bedraagt de subsidie 2,5 EUR per m³ grond, met een plafond van 500 EUR.
- 2° Voor de beplanting en het beheer zijn de subsidies van de lijnvormige KLE van toepassing.

2.5. *Reen*

- 1° De subsidie voor de aankoop van houten palen bedraagt 1 EUR per stuk, met een plafond van 100 EUR.
- 2° Voor het onderhoud bedraagt de subsidie 0,20 EUR per lopende meter driejaarlijks, met een plafond van 200 EUR.

2.6. *Gracht, greppel of sloot*

- 1° De subsidie voor de graafwerken bedraagt 20% van de kosten, met een plafond van 1.000 EUR.
- 2° Voor het onderhoud bedraagt de subsidie 5 EUR per lopende meter elke 3 jaar, met een plafond van 500 EUR.

2.7. *Groenmuur*

- 1° Voor het onderhoud bedraagt de subsidie 0,20 EUR per lopende meter driejaarlijks, met een plafond van 20 EUR.

3. Aanleg en onderhoud vlakvormige KLE

3.1. *Boschage*

- 1° Voor de aankoop van het bosplantgoed bedraagt de subsidie 0,10 EUR per m², met een plafond van 100 EUR.
- 2° Voor het bosbeheer bedraagt de subsidie:
 - a. Voor middelhoutbeheer:
 - i. 100-500 m²: 1,00 EUR per m² elke 5 jaar.
 - ii. elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,50 EUR per m² elke 5 jaar.
 - b. Voor hooghoutbeheer:
 - i. 100-500 m²: 2,00 EUR per m² elke 10 jaar.
 - ii. elke meter over 500 m² tot 10.000 m²: 1,00 EUR per m² elke 10 jaar.

3.2. *Kreupelboschage of hakhoutbosje*

- 1° Voor de aankoop van het bosplantgoed bedraagt de subsidie 0,10 EUR per m², met een plafond van 100 EUR.
- 2° Voor het hakhoutbosbeheer bedraagt de subsidie:
 - a. 100-500 m²: 1,25 EUR per m² elke 5 jaar.
 - b. elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,75 EUR per m² elke 5 jaar.

3.3. *Hoogstamboomgaard*

- 1° Voor de aankoop van het boomplantgoed bedraagt de subsidie 0,10 EUR per m², met een plafond van 100 EUR.
- 2° De subsidie van de fruithaag of -heg bedraagt hetzelfde als voor andere hagen of heggen.
- 3° Voor het bomenonderhoud bedraagt de subsidie 20% van de onderhoudskosten, met een plafond van 100 EUR.
- 4° Voor het maaibeheer bedraagt de subsidie:
 - a. 100-500 m²: 0,20 EUR per m² jaarlijks.
 - b. elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,10 EUR per m² jaarlijks.

3.4. *Bosgras, akker- of weiland*

- 1° Voor de aankoop van het bosplantgoed bedraagt de subsidie 0,10 EUR per m², met een plafond van 100 EUR.
- 2° Het zaaimengsel wordt voor maximaal 20% van de kostprijs gesubsidieerd, met een plafond van 100 EUR.
- 3° Voor het beheer bedraagt de subsidie:
 - a. 100-500 m²: 0,20 EUR per m² jaarlijks.
 - b. elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,10 EUR per m² jaarlijks.

3.5. *Gras- of hooiland*

- 1° Het zaaimengsel wordt voor maximaal 20% van de kostprijs gesubsidieerd, met een plafond van 100 EUR.
- 2° Voor het maaibeheer bedraagt de subsidie:
 - a. 100-500 m²: 0,20 EUR per m² jaarlijks.
 - b. elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,10 EUR per m² jaarlijks.

3.6. *Weiland*

- 1° Het zaaimengsel wordt voor maximaal 20% van de kostprijs gesubsidieerd, met een plafond van 100 EUR.
- 2° Voor het graasbeheer bedraagt de subsidie:
 - a. 100-500 m²: 0,20 EUR per m² jaarlijks.
 - b. elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,10 EUR per m² jaarlijks.

3.7. *Akkerland*

- 1° Het zaaimengsel wordt voor maximaal 20% van de kostprijs gesubsidieerd, met een plafond van 100 EUR.
- 2° Voor de grondbewerking bedraagt de subsidie:
 - a. 100-500 m²: 0,20 EUR per m² jaarlijks.
 - b. elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,10 EUR per m² jaarlijks.

3.8. *Ruigte*

- 1° Het zaaimengsel wordt voor maximaal 20% van de kostprijs gesubsidieerd, met een plafond van 100 EUR.
- 2° Voor het maaibeheer bedraagt de subsidie:
 - a. 100-500 m²: 0,20 EUR per m² driejaarlijks.
 - b. elke m² over 500 m² tot 10.000 m²: 0,10 EUR per m² driejaarlijks.

3.9. *Drasland: broek en beemd*

- 1° Voor broeken zijn de subsidies voor bosschages van toepassing.
- 2° Voor beemden zijn de subsidies voor gras- of hooiland van toepassing.
- 3° Voor constructieve werken in kader van draslanden bedraagt de subsidie 20% van de kostprijs, met een plafond van 500 EUR.
- 4° Een broek en beemd worden als aparte types KLE gezien.

3.10. *Vijver*

- 1° De subsidie voor de graafwerken bedraagt 20% van de kosten, met een plafond van 1.000 EUR.
- 2° Voor het onderhoud bedraagt de subsidie 2,50 EUR per m² wateroppervlakte elke 3 jaar, met een plafond van 500 EUR.

3.11. *Donk*

- 3° Voor de aanleg van een donk bedraagt de subsidie 2,50 EUR per m³ grond, met een plafond van 500 EUR.
- 4° Voor de beplanting en het beheer zijn de subsidies van de vlakvormige KLE van toepassing.

Art. 3: Voorwaarden

1. Algemene voorwaarden:

- 1° De KLE zijn:
 - a) gelegen op het grondgebied Mortsel en in de volgende werkingsgebieden:
 - i) Parkgebieden, natuurgebieden, recreatiegebieden, groengebieden, agrarische gebieden en zones voor gemeenschapsvoorzieningen of daaraan gelijkgesteld overeenkomstig de geldende ruimtelijke plannen (gewestplan, bijzonder plan van aanleg en ruimtelijk uitvoeringsplan);
 - ii) Zonevrije groene gebieden die niet in de bovenstaande ruimtelijke bestemmingen liggen;
 - iii) Beschermd landschappen, monumenten, stads- en dorpsgezichten.
 - b) niet kunstmatig bemest en niet behandeld met pesticiden, behoudens uitzonderingen verleend;
 - c) gegarandeerd voor minstens 15 jaar;

- 2° Het is verboden invasieve exoten aan te planten, volgens de definitie in art. 1. Zijn er invasieve exoten aanwezig, dan is de beheerder verplicht deze te bestrijden;
- 3° Onderhoudswerken mogen de levenscyclus van de fauna of flora niet hypothekeren. Onderhoudswerken zijn tijdens het voortplantingsseizoen van 1 maart tot 15 juni verboden. Dit verbod wordt verlengd als de voortplanting van de soort van de KLE of geassocieerd met de KLE buiten het voortplantingsseizoen valt. Voorbeeld: struiklimop bloeit van juli tot september, het is verboden struiklimop tijdens de bloei te snoeien;
- 4° De integriteit van de KLE wordt gewaarborgd. Gestorven planten worden hierbij vervangen en de aanvrager neemt de nodige maatregelen om de KLE tot volle wasdom te laten ontwikkelen (bv. bomen worden beschermd tegen vraat door grote grazers). De vervanging van planten valt onder de aanlegsubsidie.
- 5° De houtige beplantingen van de KLE wordt aangeplant op basis van de soorten vermeldt in bijlage I, annex A t.e.m. D, tenzij anders bepaald door de specifieke voorwaarden. Er kan hiervan worden afgeweken mits grondige motivatie. Preferentieel worden de inheemse of inheems geachte soorten van annex A en B genomen. Uitheemse ingeburgerde soorten van annex C en D zijn acceptabel wegens ecologische en/of landschappelijke waarde, de bevoegde ambtenaar heeft het recht om op basis van de gewenste natuurdoelstellingen uitheemse ingeburgerde soorten af te wijzen of voorwaarden op te leggen, de aanvrager wordt hiervan op de hoogte gebracht en mag een alternatief voorstellen. Er worden minimaal vijf verschillende soorten per KLE aangeplant, tenzij de aanvrager een afwijking kan motiveren;
- 6° KLE die voortvloeien uit een omgevingsvergunning of worden verplicht op basis van andere wettelijke bepalingen (zoals boscompensaties) worden uitgesloten van dit subsidiereglement;
- 7° KLE mogen niet in overtreding zijn met het Veldwetboek, de Vlaamse Codex voor Ruimtelijke Ordening of andere wettelijke bepalingen;
- 8° De aanvrager dient over een omgevingsvergunning- of melding beschikken indien de aanleg onder de vergunnings- of meldingsplicht valt volgens de geldende Vlaamse wetgeving of bouwcode (zoals reliëfwijziging of vellen van bomen);
- 9° De aanleg en onderhoud van de KLE gebeurt door de code van goede natuurpraktijk zoals bepaald door omzendbrief LNW/98/01 betreffende algemene maatregelen inzake natuurbehoud en wat de voorwaarden voor het wijzigen van vegetatie en kleine landschapselementen betreft en de code van goede natuurpraktijk waterlopen zoals bepaald door het besluit van de Vlaamse Regering van 10 juli 2015 tot vaststelling van een code van goede natuurpraktijk voor het beheer van waterlopen. Beheerders dienen over de nodige bewijsstukken beschikken om te vergewissen dat zij volgens de code van goede natuurpraktijk werken;
- 10° Beheerders dienen over de toestemming van de eigenaar beschikken voor werken uitgevoerd op het perceel van de eigenaar;
- 11° Er kunnen enkel subsidies worden uitbetaald aan particuliere eigenaren of particuliere aanvragers die in hoedanigheid van een particuliere eigenaar handelen (beheerders). Publieke instellingen of eigendom in bezit van publieke instellingen worden uitgesloten;
- 12° KLE met een gemengde functie (natuur met landbouw, recreatie,...) mogen, maar de niet-natuurfunctie is ondergeschikt. Opbrengsten van de KLE die commercieel worden gevaloriseerd worden uitgesloten van de onderhoudssubsidies.
- 13° Er mag slechts één aanvraag per jaar worden ingediend, behoudens uitzonderingen gespecificeerd in de voorwaarden. Voor lijnvormige KLE die over meerdere perceelgrenzen gaan, wordt één aanvraag ingediend per landschappelijk geheel;
- 14° De subsidies zijn cumuleerbaar. Eigenaren of beheerders kunnen subsidieaanvragen bundelen van KLE die over meerdere percelen verspreid zijn.

2. Voorwaarden puntvormige KLE

2.1. *Solitaire boom of bomengroep*

- 1° Maximaal 5 hoogstammige bomen op een maximale aaneengesloten oppervlakte van 100 m² en als er geen andere hoogstammige bomen in een omtrek van 20 meter zijn (struiken en grassen/kruiden mogen wel).
- 2° De hoogstammige bomen dienen duidelijk geassocieerd met elkaar blijven, er mogen slechts maximaal drie op één rij geplant worden.
- 3° De boom of bomen dienen uit te groeien tot de volledige habitus. Onderhoud blijft beperkt tot gezondheids- of veiligheidshalve wegsnoeien van zieke of gevaarlijke takken.
- 4° Bovenstaande bepalingen gelden niet voor veteranabomen. Onderhoud van veteranabomen dient in functie zijn van de biologische, erfgoedkundige en landschappelijke instandhouding van de boom.
- 5° De plantafstand van de boom of bomen bedraagt 6 tot 10 meter voor bomen van grootteorde 2 en 10 tot 15 meter voor bomen van grootteorde 1.
- 6° Het plantgoed heeft een minimumstamomtrek van 8 tot 10 cm.

2.2. *Solitaire struik of struikengroep*

- 1° Maximaal 5 struiken of laagstammige bomen op een maximale aaneengesloten oppervlakte van 100 m² en als er geen andere struiken of laagstammige bomen in een omtrek van 20 meter zijn (grassen en kruiden mogen wel).
- 2° De struiken of laagstammige bomen dienen duidelijk geassocieerd met elkaar blijven, er mogen slechts maximaal drie op één rij geplant worden.
- 3° De plant of planten dienen volledig uit te groeien tot de volledige habitus. Onderhoud blijft beperkt tot gezondheids- of veiligheidshalve wegsnoeien van zieke of gevaarlijke takken.
- 4° Bovenstaande bepalingen gelden niet voor veteranenbomen en -struiken. Onderhoud van veteranenbomen en -struiken dient in functie zijn van de biologische, erfgoedkundige en landschappelijke instandhouding van de boom.
- 5° De plantafstand van de struik of struiken of boom of bomen bedraagt 1 meter.
- 6° Het plantgoed heeft een minimumformaat van 60 tot 80 cm.
- 7° Fruit of kleinfruit mag na de val achtergelaten worden voor wilde dieren, door vee opgegeten worden of geoogst worden met oog op niet-commerciële eigen of lokale productie en/of consumptie.

2.3. Poel, plas of bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening

- 1° Een poel, plas of bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening wordt gesubsidieerd vanaf een minimaal watervolume van 10 m³ en een maximaal watervolume van 100 m³ of een minimaal wateroppervlakte van 10 m² en een maximaal wateroppervlakte van 100 m².
- 2° Een poel, plas of bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening heeft een maximale diepte van 1 meter en mag enkel uitdrogen in de zomermaanden. Onder uitdrogen wordt verstaan: een reductie in wateroppervlakte van 80% en/of een reductie van de waterstand van 80%.
- 3° Een bovengrondse buffer- of infiltratievoorziening moet minimaal in de wintermaanden water bevatten.
- 4° De poel, plas of bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening wordt ecologisch ingericht met inheemse waterplanten. Er mogen geen vissen worden uitgezet.
- 5° De poel, plas of bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening mag niet dichtslibben. Een onderhoudsprogramma dient opgesteld worden. Het mag een verland overgangsgedeelte bevatten, zolang de minimumvereisten worden gehaald.

2.4. Schuilplek

- 1° Een schuilplek is geassocieerd met een KLE, GLE of ecologische tuin.
- 2° Een schuilplek wordt gemaakt uit groenafval afkomstig van andere, liefst nabijgelegen, KLE. Het bevat geen andere vormen van niet-biologisch afbreekbaar afval of schadelijke afvalstoffen.
- 3° Het groenafval wordt zo weinig mogelijk bewerkt, indien bewerkt, dan wordt bewerking beperkt tot het hoogst noodzakelijke (bv. hout zagen tot blokken, maar geen lak of andere bedekkingsmiddelen).
- 4° Een schuilplek wordt indien mogelijk op een licht hellende vlak gebouwd. De schuilplek is droog, warm en beschermt tegen de wind. De schuilplek bevat dekking rondom zich: struiken of ruigtevegetatie. Een schuilplek heeft voldoende openingen voor de dieren.
- 5° Een schuilplek is minimaal 0,5 meter hoog en heeft minimaal een doorsnede, breedte en/of lengte van 1,5 meter. Hoe groter de schuilplek, hoe meer geïsoleerd het is van de buitencondities.
- 6° De bouw van de verschillende types van schuilplekken wordt uitgevoerd volgens de website van de zoogdierenwerkgroep: <http://www.zoogdierenwerkgroep.be/zorgen/habitatverbetering/tuinen-en-erven/schuilplekken>.
- 7° De schuilplek wordt niet verstoord tijdens het overwinteringsseizoen (1 november tot 31 maart) of het broedseizoen (1 maart tot 30 juni). Er mag hiervan worden afgeweken op basis van het dier.
- 8° Voor schuilplekken gemaakt uit steen, aardewerk of andere niet-biologisch afbreekbare materialen (behalve plastics) dient schriftelijk toestemming aan de milieudienst worden aangevraagd. Zulke schuilplekken geplaatst zonder toestemming van de milieudienst worden gezien als sluikstort en de dader wordt gepenaliseerd overeenkomstig het algemeen uniform politiereglement.
- 9° Speciaal gemaakte kasten (bijenkasten, nestkasten, insectenhoeven en dergelijke) worden niet erkend als een schuilplek KLE. Kast, palen e.d. zijn toelaatbaar als deze in functie staan met de bouw van de schuilplek.
- 10° De volgende types worden erkend als schuilplek: takkenhopen en -rillen, houtstapels en loofhopen (met voldoende grote openingen), wortelkluiten, steenhopen en -stapels (zonder mortel, met voldoende grote openingen), omgekeerde kapotte bloempotten en andere keramische of metalen potten, hooimijten, muizenruiters, -piramides, -stoven en -oppers, bladkorven (korven mogen niet afgesloten zijn, zijn toegankelijk voor dieren en de compost is in direct contact met de grond), composthopen en -bakken (bakken mogen niet afgesloten zijn, zijn toegankelijk voor dieren en de compost is in direct contact met de grond) en (holle) boomstammen.

2.5. Vleermuizenverblijfplaats

- 1° De vleermuizenverblijfplaats wordt gesubsidieerd tot een oppervlakte van 100 m².
- 2° De vleermuizenverblijfplaats is een kleine vaste constructie die geheel of gedeeltelijk ondergronds ligt. Voorbeelden: voormalige ijs- of voorraadkelders, schuilkeiders, bunkers en voor dit doeleinde gemaakte kleine vaste constructies.

- 3° Enkel effectief bezette verblijfplaatsen komen in aanmerking voor de jaarlijkse subsidie. De bewijslast ligt bij de aanvrager. Onder effectief bezet worden incidenteel andere dieren gerekend, dit ontslaat de aanvrager niet om de verblijfplaats blijvend in te richten voor vleermuizen.
- 4° De kleine constructie heeft uitsluitend een hedendaagse biologische functie. Kleine constructies die nog worden gebruikt als opslagplaatsen of andere menselijke functies worden uitgesloten van de subsidie.
- 5° De vleermuizenverblijfplaats is vrijstaand en geen onderdeel van een gebouw.
- 6° De vleermuizenverblijfplaats is publiek niet toegankelijk, de aanvrager schermt de vleermuizenverblijfplaats af. Verstoring van de vleermuizen tijdens hun zomer- of winterverblijf wordt vermeden en mag enkel gebeuren door een deskundige in kader van wetenschappelijke doeleinden of ter controle van dit subsidiereglement.
- 7° De aanvrager is verantwoordelijk voor de instandhouding van de nodige milieucondities (temperatuur, luchtvochtigheid) voor de vleermuizen.
- 8° Beplanting op de vleermuizenverblijfplaats worden behandeld volgens de voorwaarden van groenmuren. De subsidie van groenmuren is niet van toepassing op kleine constructies.
- 9° De erfgoedwaarde van historische kleine constructies worden behouden.
- 10° Deze subsidie is niet cumuleerbaar met de subsidie voor de bezette nesten.

3. Voorwaarden lijnvormige KLE

3.1. *Bomenrij, knotbomenrij, leibomenrij of dreef*

- 1° Bomenrijen worden enkel gesubsidieerd langs perceelscheidingen, waterlopen, spoorwegen, KLE of GLE, private wegen of langs openbare wegen waarbij de berm geen openbaar domein is.
- 1° De bomenrij wordt gesubsidieerd vanaf een minimale gezamenlijke lengte van 10 meter met een ononderbroken minimale lengte van 10 meter en een breedte van minimaal 1 meter tot maximaal 10 meter (excl. kroonbreedte) in een lengte-breedteverhouding groter dan 10:1 of minimaal 5 planten op minimaal één tot maximaal twee opeenvolgende rijen met onderlinge verticale plantafstand van minimaal 2 meter. Een bomenrij wordt niet meer als gezamenlijk beschouwd als de onderbreking meer dan 10 meter bedraagt. Een rij- of spoorweg wordt altijd als een onderbreking beschouwd.
- 2° Een bomenrij vanaf een gezamenlijke lengte groter dan 1.000 meter of een aaneengesloten oppervlakte meer dan 10.000 m² wordt aangevraagd als een GLE.
- 3° Voor bomenrijen die splitsen in meerdere takken, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de lengtes van de ononderbroken takken opgeteld. Voor bomenrijen die samenkomen, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de langste lijn als hoofdtak beschouwd. De gezamenlijke lengte van de andere tak wordt hiermee beëindigd. Er worden geen dubbele subsidies gegeven.
- 2° Bomenrijen worden beperkt tot één à twee soorten per rij, voor dreven slechts één soort voor twee tegenoverstaande bomenrijen. Dreven worden gezien als één bomenrij.
- 3° De plantafstand van dreefbomen wordt bepaald in functie van een aaneengesloten kruin.
- 4° Bomenrijen, knotbomenrijen en dreven worden beplant door laagstammige of hoogstammige bomen. Het plantgoed heeft een minimumstamomtrek van 8 tot 10 cm.
- 5° Knotbomen worden om de 5 jaar geknot op een hoogte van minimaal 1,8 m boven de grond. Dode knotbomen worden vervangen.
- 6° Leibomen worden gesnoeid zodat ze een groenscherm vormen. Enkel hoogstammige leibomen (eerste takken op een hoogte van 1,80 meter) vallen onder bomenrij. Een leibomenrij tegen een muur valt ook onder de voorwaarden van groenmuren.
- 7° Dreefbomen hebben een takvrije stam van 5 tot 10 meter en een ondergroei beperkt tot gras en lage kruidsoorten.
- 8° Dode dreefbomen worden ofwel niet verwijderd of worden tijdelijk vervangen tot de volledige vervanging van de dreef. De beheerder doet dit in overleg met de milieudienst.
- 9° Houtafval door beheer dient in de volgende volgorde worden behandeld:
 - a. naast de bomenrij of een ander natuurgebied worden opgestapeld als schuilplek en dood hout voor schimmels;
 - b. verwerkt worden voor gebruik ter plaatse bv. zitbanken tussen de bomen;
 - c. verwerkt worden voor lokaal gebruik en/of openbaar nut bv. zitbanken voor Mortsel;
 - d. afleveren ter verwerking in het recyclagepark van Mortsel, of in de IGEAN-regio;
- 10° Als het houtafval niet volgens deze prioriteitenlijst wordt behandeld, of wordt verkocht, dan heeft de beheerder geen recht op de onderhoudssubsidie.

3.2. *Haag, heg of houtkant*

- 4° De haag, heg of houtkant wordt enkel gesubsidieerd langs perceelscheidingen, waterlopen, spoorwegen, KLE of GLE, private wegen of langs openbare wegen waarbij de berm geen openbaar domein is.
- 5° De haag, heg of houtkant wordt gesubsidieerd vanaf een minimale gezamenlijke lengte van 10 meter met een ononderbroken minimale lengte van 10 meter, een minimale breedte van 1 meter tot maximaal 10 meter in een lengte-breedteverhouding groter dan 10:1 of op minimaal één tot maximaal

- drie rijen. Een haag, heg of houtkant wordt niet meer als gezamenlijk beschouwd als de onderbreking meer dan 10 meter bedraagt. Een weg wordt altijd als een onderbreking beschouwd.
- 6° Een haag, heg of houtkant vanaf een gezamenlijke lengte groter dan 1.000 meter of een aaneengesloten oppervlakte van meer dan 10.000 m² wordt aangevraagd als een GLE.
 - 7° Voor hagen, heggen en houtkanten die splitsen in meerdere takken, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de lengtes van de ononderbroken takken opgeteld. Voor hagen, heggen en houtkanten die samenkomen, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de langste lijn als hoofdtak beschouwd. De gezamenlijke lengte van de andere tak wordt hiermee beëindigd. Er worden geen dubbele subsidies gegeven.
 - 8° Hagen, heggen of houtkanten worden beplant met struiken en laagstammige bomen. De volgende plantafstanden worden gehanteerd:
 - a. Haag: 0,3 tot 0,5 meter.
 - b. Heggen en houtkanten: 1 meter tot 2,5 meter.
 - 9° De onderhoudssnoei gebeurt preferentieel tussen 1 november en 1 maart, behoudens de specifieke noden van de plant. Er wordt nooit gesnoeid tussen 1 maart en 15 juni. Voor heggen en houtkanten verloopt de snoei gefaseerd, zodat de natuurfunctie van de heg of houtkant niet verloren gaat. De volgende onderhoudsperiodiek wordt gehanteerd:
 - a. Haag: éénmaal tot maximaal twee maal per jaar gesnoeid en/of geschoren.
 - b. Heg: twee- tot vierjaarlijks gesnoeid en/of geschoren.
 - c. Houtkant: de stoof wordt elke vijf tot maximaal tien jaar tot op de grond afgezet.
 - 10° Het plantgoed heeft een minimumformaat van 60 tot 80 cm.
 - 11° Houtafval door beheer dient in de volgende volgorde worden behandeld:
 - a. naast de haag, heg of houtkant of een ander natuurgebied worden opgestapeld als schuilplek en dood hout voor schimmels;
 - a. verwerkt worden voor gebruik ter plaatsje bv. zitbanken naast de haag, heg of houtkant ;
 - b. verwerkt worden voor lokaal gebruik en openbaar nut bv. zitbanken voor Morsel;
 - c. afleveren ter verwerking in het recyclagepark van Morsel, of in de IGEAN-regio;
 - 12° Als het houtafval niet volgens deze prioriteitenlijst wordt behandeld, of wordt verkocht, dan heeft de beheerder geen recht op de onderhoudssubsidie.

3.3. Akkerrand of berm

- 1° De akkerrand of berm wordt enkel gesubsidieerd langs perceelscheidingen, waterlopen, spoorwegen, KLE of GLE, private wegen of langs openbare wegen waarbij de berm geen openbaar domein is.
- 2° De akkerrand of berm wordt gesubsidieerd vanaf een minimale gezamenlijke lengte van 10 meter met een ononderbroken lengte van minimaal 10 meter en vanaf een minimale breedte van 1 meter tot maximaal 10 meter in een lengte-breedteverhouding groter dan 10:1. Een akkerrand of berm wordt niet meer als gezamenlijk beschouwd als de onderbreking meer dan 10 meter bedraagt. Een weg wordt altijd als een onderbreking beschouwd.
- 3° Een akkerrand of berm vanaf een gezamenlijke lengte groter dan 1.000 meter of een aaneengesloten oppervlakte van meer dan 10.000 m² wordt aangevraagd als een GLE.
- 4° Voor akkerranden of bermen die splitsen in meerdere takken, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de lengtes van de ononderbroken takken opgeteld. Voor akkerranden of bermen die samenkomen, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de langste lijn als hoofdtak beschouwd. De gezamenlijke lengte van de andere tak wordt hiermee beëindigd. Er worden geen dubbele subsidies gegeven.
- 5° Wegen zijn ofwel onverhard of halfverhard, ofwel voor niet-gemotoriseerd verkeer, met uitzondering van landbouwvoertuigen en dienstvoertuigen. Deze bepaling geldt niet voor bermen van spoorwegen. Ingezonken of opgehoogde wegen worden als talud, wal of holle weg aangevraagd.
- 6° Minimaal 80% van de oppervlakte is bedekt door akkerland-, grasland- of ruigte-soorten. De struiklaag wordt beperkt in hoogte (maximaal de hoogte van de kruidlaag, zoals dwergstruiken) en heeft een verspreide verspreiding. Een boomlaag is afwezig.
- 7° De bepalingen van het Bermbesluit zijn van toepassing op bermen. Bermen worden éénmalig bewerkt, er kan hiervan gemotiveerd worden afgeweken. Het maaisel wordt afgevoerd en indien mogelijk opgestapeld als schuilplek.
- 8° Akkerranden worden ingezaaid met een bloemen-, fauna-, bijen-, vlinder-, akkervogel- of weidevogelmengsel of een daaraan gelijkaardig zaaimengsel met ecologische waarde. Een bestaande akkerrand, berm of talud hoeft niet te worden ingezaaid als deze aantoonbaar voldoende ecologische waarde heeft.
- 9° De grond van akkerranden mogen slechts éénmalig worden geploegd. Er geldt een strikt verbod op het gebruik van kunstmatige bemesting en pesticiden. Er kan hiervan gemotiveerd worden afgeweken.

3.4. Talud, wal of holle weg

- 1° De talud, wal of holle weg wordt enkel gesubsidieerd langs perceelscheidingen, waterlopen, spoorwegen, KLE of GLE, private wegen of langs openbare wegen waarbij de berm geen openbaar domein is.
- 2° Een talud, wal of holle weg wordt gesubsidieerd vanaf een minimale gezamenlijke lengte van 10 meter met een ononderbroken lengte van minimaal 10 meter in een lengte-breedteverhouding groter dan

- 10:1, met een minimale hoogte van 0,5 meter en een vlakke breedte van minimaal 1 en maximaal 10 meter (m.a.w. met uitsluiting van de helling). Een talud, wal of holle weg wordt niet meer als gezamenlijk beschouwd als de onderbreking meer dan 10 meter bedraagt. Een weg wordt altijd als een onderbreking beschouwd.
- 3° Een talud, wal of holle weg vanaf een gezamenlijke lengte groter dan 1.000 meter of een aaneengesloten oppervlakte meer dan 10.000 m² wordt aangevraagd als een GLE. Enkel de onverharde delen wordt bij de oppervlakte gerekend.
 - 4° Voor taluds, wallen of holle wegen die splitsen in meerdere takken, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de lengtes van de ononderbroken takken opgeteld. Voor taluds, wallen of holle wegen die samenkomen, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de langste lijn als hoofdtak beschouwd. De gezamenlijke lengte van de andere tak wordt hiermee beëindigd. Er worden geen dubbele subsidies gegeven.
 - 5° Wegen zijn ofwel onverhard of halfverhard, ofwel voor niet-gemotoriseerd verkeer, met uitzondering van landbouwvoertuigen en dienstvoertuigen. Deze bepaling geldt niet voor spoorwegen.
 - 6° De aanleg van een talud, wal of holle weg is vergunningsplichtig (reliëfwijziging), de aanvrager dient in bezit te zijn van een omgevingsvergunning.
 - 7° Het dekzand van de talud, wal of holle weg is niet vervuild overeenkomstig de richtwaarden van het VLAREBO. Dit geldt niet voor bestaande taluds, wallen of holle wegen.
 - 8° De hellingen van de talud, wal of holle weg mogen niet afgegraven worden.
 - 9° De hellingen van de talud, wal of holle weg hebben beplanting om erosie en verstuing te vermijden. Dit mag spontaan gebeuren of aangeplant worden.
 - 10° Taluds, wallen of holle wegen kunnen beplant worden als bomenrij, haag, heg, houtkant (houtwal) of berm (talud). De technische voorwaarden van deze lijnvormige KLE's zijn van toepassing.

3.5. Reen

- 1° De reen wordt enkel gesubsidieerd langs interne en externe perceelscheidingen, waterlopen, KLE of GLE, openbare of private wegen waarbij de berm geen openbaar domein is. Dit mogen commerciële landbouwpercelen zijn.
- 2° De reen wordt gesubsidieerd vanaf een minimale gezamenlijke lengte van 10 meter met een ononderbroken lengte van minimaal 10 meter en vanaf een minimale breedte van 1 meter tot maximaal 10 meter in een lengte-breedteverhouding groter dan 10:1. Een reen wordt niet meer als gezamenlijk beschouwd als de onderbreking meer dan 10 meter bedraagt. Een weg wordt altijd als een onderbreking beschouwd.
- 3° Een reen vanaf een gezamenlijke lengte groter dan 1.000 meter of een aaneengesloten oppervlakte van meer dan 10.000 m² wordt aangevraagd als een GLE.
- 4° Voor renen die splitsen in meerdere takken, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de lengtes van de ononderbroken takken opgeteld. Voor renen die samenkomen, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de langste lijn als hoofdtak beschouwd. De gezamenlijke lengte van de andere tak wordt hiermee beëindigd. Er worden geen dubbele subsidies gegeven.
- 5° Minimaal 80% van de oppervlakte is bedekt door ruigtesoorten. De struiklaag wordt beperkt in hoogte (maximaal de hoogte van de kruidlaag, zoals dwergstruiken) en heeft een verspreide verspreiding. Een boomlaag is afwezig.
- 6° De reen wordt spontaan verruigd. De reen wordt twee- tot driejaarlijks gemaaid. Het maaisel wordt afgevoerd en indien mogelijk opgestapeld als schuilplek;
- 7° De grond van renen mag niet worden geploegd. Er geldt een strikt verbod op het gebruik van kunstmestige bemesting en pesticiden.
- 8° De renen mag, maar moet niet, langs één of beide kanten afgesloten zijn met een metalen draadafsluiting. Prikkelraad is enkel toegelaten als deze dienst doet als veekering. De hoogte van de draadafsluiting is maximaal 1 meter, met uitzondering van weiden waarbij de hoogte in functie is van de bescherming van de reen tegen vraat door grazend vee. In de draadafsluiting worden daar waar nodig periodiek gaten voorzien (min. 15 x 15 cm) voor de mobiliteit van kleine dieren, met uitzondering langs wegen.
- 9° De draadafsluiting wordt afgespannen tussen palen. De palen zijn gemaakt uit onbehandeld hout. Het hout mag, maar moet niet, lokaal geproduceerd zijn, maar moet wel een FSC-label of daaraan gelijkgesteld hebben. De palen hebben een minimale diameter van 10-12 cm en steken boven de vegetatie uit (0,5 tot 2 meter).
- 10° Renen zonder draadafsluiting hebben eveneens palen als afscheiding.

3.6. Gracht, greppel of sloot

- 1° De gracht wordt enkel gesubsidieerd langs interne en externe perceelscheidingen, spoorwegen, KLE of GLE, openbare of private wegen waarbij de berm geen openbaar domein is.
- 2° De gracht, greppel of sloot dient zoveel mogelijk aan de rand van de perceel worden aangelegd, enkel als dit technisch niet mogelijk is mag een gracht, greppel of sloot een perceel doorkruisen.
- 3° De gracht, greppel of sloot wordt gesubsidieerd vanaf een minimale ononderbroken lengte van 20 meter. De gracht, greppel of sloot dient een minimale breedte en diepte van 50 centimeter hebben,

gemeten vanaf de rand van de talud. De gracht, greppel of sloot heeft een maximale breedte van 200 centimeter en een maximale diepte van 100 centimeter.

- 4° Een gracht, greppel of sloot wordt ononderbroken beschouwd als deze rechtstreeks aansluit, of ondergronds verbonden is met een buis. Deze buis dient een minimale diameter hebben om amfibieën en kleine zoogdieren te laten passeren. Hemelwaterafvoeren afkomstig van constructies moeten niet hieraan voldoen.
- 5° Een gracht, greppel of sloot vanaf een gezamenlijke lengte groter dan 1.000 meter wordt aangevraagd als een GLE.
- 6° Voor grachten, greppels of sloten die splitsen in meerdere takken, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de lengtes van de ononderbroken takken opgeteld. Voor grachten, greppels of sloten die samenkomen, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de langste lijn als hoofdtak beschouwd. De gezamenlijke lengte van de andere tak wordt hiermee beëindigd. Er worden geen dubbele subsidies gegeven.
- 7° De gracht, greppel of sloot dient hemelwater op te vangen, te bufferen en te infiltreren. Een gracht, greppel of sloot met verharde wanden en/of bodem wordt uitgesloten van de subsidie. De hemelwaterafvoer van omliggende bebouwing (binnen de 100 meter) dient te worden aangesloten op de gracht of sloot, conform de ladder van Lansink voor hemelwater van de VLAREM. De overloop van de gracht, greppel of sloot komt preferabel uit op oppervlaktewateren: een poel, een plas, een bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening, een vijver of een natuurlijke waterloop. Enkel als die opties technisch niet mogelijk zijn, wordt de overloop aangesloten op de hemelwaterafvoer van de openbare riolering en pas als laatste mogelijkheid de gemengde riolering. Grachten die draineren worden uitgesloten van de subsidie.
- 8° De gracht, greppel of sloot wordt onderhouden volgens de code van goede natuurpraktijk waterlopen. De gracht, greppel of sloot dient regelmatig geruimd te worden en het slib dient afgevoerd worden volgens de VLAREMA.
- 9° Het water van de gracht, greppel of sloot mag niet vervuild worden door afvalwater.
- 10° Er wordt een teeltvrije zone voorzien van minimaal 1 meter gemeten vanaf de rand van de talud van de gracht, greppel of sloot waar geen gewassen worden geteeld, waar geen grondbewerking gebeurt en waar geen pesticiden en kunstmest worden gebruikt. De teeltvrije zone kan worden ingericht als akkerrand of berm, reen, haag, heg of houtkant of (knot)bomenrij.

3.7. Groenmuur

- 1° De groenmuur wordt gesubsidieerd langs perceelscheidingen, hoogstamboomgaarden en van gevels van gebouwen. Groenmuren langs perceelscheidingen niet-grenzend aan een rijweg bevatten om de vijf meter openingen voor de mobiliteit van kleine dieren (15 x 15 cm).
- 2° De groenmuur wordt gesubsidieerd vanaf een minimale gezamenlijke lengte van 10 meter. De groenmuur langs perceelscheidingen hebben een minimale hoogte van 0,5 meter en een maximale hoogte van 2 meter.
- 3° Voor groenmuren die splitsen in meerdere takken, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de lengtes van de ononderbroken takken opgeteld. Voor groenmuren die samenkomen, wordt bij de berekening van de gezamenlijke lengte de langste lijn als hoofdtak beschouwd. De gezamenlijke lengte van de andere tak wordt hiermee beëindigd. Er worden geen dubbele subsidies gegeven.
- 4° Er is een plafond bij een gezamenlijke lengte tot en met 100 meter, een subsidieaanvraag kan worden ingediend voor groenmuren met een lengte meer dan 100 meter, maar de aanvrager krijgt geen subsidie vanaf de 101ste meter.
- 5° Een kunstmatige groenmuur dient minimaal voor 25% bedekt zijn met planten.
- 6° Een natuurlijke groenmuur enkel bedekt met algen, korstmossen, mossen of levermossen wordt niet erkend als een groenmuur KLE volgens dit subsidiereglement, maar wordt erkend als een potentiële groenmuur KLE. Een potentiële groenmuur KLE wordt beschermd zodat deze kan ontwikkelen tot een groenmuur KLE.
- 7° Het is verboden natuurlijke (potentiële) groenmuren te besproeien met pesticiden of andere onkruidverdelging.
- 8° Natuurlijke groenmuren op of in beschermde landschappen, monumenten, stads- en dorpsgezichten worden onderhouden volgens de brochure van Monumentenwacht vzw: <https://www.monumentenwacht.be/publicaties/vegetatie-op-en-rond-gebouwen>. Onderhoud dient in overeenstemming te zijn met een goedgekeurd beheersplan en het Onroerenderfgoeddecreet en -besluit.
- 9° Klimplanten worden gekozen op basis van bijlage 1 annex F. Voor de uitheemse klimplanten die acceptabel zijn, wordt verwezen naar de plantenwijzer van de stad Antwerpen: <https://www.antwerpen.be/nl/info/588b1bd82382a5ba416542e7/de-beste-klimplant-voor-uw-geveltuin>.

4. Voorwaarden vlakvormige KLE

4.1. Bosschage

- 1° Een bosschage wordt gesubsidieerd vanaf een aaneengesloten oppervlakte van 100 m², met een minimale lengte van 10 meter en een minimale breedte van 10 meter in een lengte-breedteverhouding kleiner dan 10:1 of minstens drie opeenvolgende bomenrijen met minimale plantafstand van 3 meter.
- 2° Een bosschage met een aaneengesloten oppervlakte groter dan 10.000 m² wordt aangevraagd als GLE.
- 3° Minimaal 80% van de oppervlakte is bedekt door hoogstambomen. De overige 20% kan worden beplant met mantel- en zoomvegetaties.
- 4° Productiebossen voor commercieel gebruik (bosbouw, agrobosbouw en energiebosbouw) worden uitgesloten van de subsidie. Productiebossen die worden omgevormd naar een meer natuurlijk bos komen in aanmerking voor deze subsidie.
- 5° Het bosbeheer is ofwel middelhout- of hooghoutbeheer. Het beheer verloopt gefaseerd zodat de natuurfunctie van de bosschage niet verloren gaat. Het bosbeheer verloopt duurzaam.
- 6° Houtafval door beheer dient in de volgende volgorde worden behandeld:
 - b. in het bosschage of een ander natuurgebied worden opgestapeld als schuilplek en dood hout voor schimmels;
 - a. verwerkt worden voor gebruik ter plaatsje bv. zitbanken in de bosschage;
 - b. verwerkt worden voor lokaal gebruik en openbaar nut bv. zitbanken voor Mortsel;
 - c. afleveren ter verwerking in het recyclagepark van Mortsel, of in de IGEAN-regio;
- 7° Als het houtafval commercieel wordt verkocht, dan heeft de beheerder geen recht op de onderhoudssubsidie.

4.2. Kreupelbosschage of hakhoutbosje

- 1° Een kreupelbosschage of hakhoutbosje wordt gesubsidieerd vanaf een aaneengesloten oppervlakte van 100 m², met een minimale lengte van 10 meter en een minimale breedte van 10 meter in een lengte-breedteverhouding kleiner dan 10:1 of minstens vier opeenvolgende plantenrijen met minimale plantafstand 2,5 m.
- 2° Een kreupelbosschage of hakhoutbosje met een aaneengesloten oppervlakte groter dan 10.000 m² wordt aangevraagd als GLE.
- 3° Minimaal 80% van de oppervlakte is bedekt door struiken of laagstambomen. De boomlaag wordt beperkt in hoogte (maximaal de hoogte van de struiken) en hebben een vrijstaande verspreiding. De kruidlaag wordt beperkt tot zoomvegetatie.
- 4° Het bosbeheer is hakhoutbeheer. Het beheer verloopt gefaseerd zodat de natuurfunctie van het kreupelbosschage of hakhoutbosje niet verloren gaat. Het bosbeheer verloopt duurzaam.
- 5° Houtafval door beheer dient in de volgende volgorde worden behandeld:
 - c. in het kreupelbosschage of hakhoutbosje of een ander natuurgebied worden opgestapeld als schuilplek en dood hout voor schimmels;
 - a. verwerkt worden voor gebruik ter plaatsje bv. zitbanken in het kreupelbosschage of hakhoutbosje;
 - b. verwerkt worden voor lokaal gebruik en openbaar nut bv. zitbanken voor Mortsel;
 - c. afleveren ter verwerking in het recyclagepark van Mortsel, of in de IGEAN-regio;
- 6° Als het houtafval commercieel wordt verkocht, dan heeft de beheerder geen recht op de onderhoudssubsidie.

4.3. Hoogstamboomgaarden

- 1° Een hoogstamboomgaard wordt gesubsidieerd vanaf 10 hoogstammige fruitbomen of vanaf een aaneengesloten oppervlakte van 100 m² met een minimale lengte van meer dan 10 meter en een minimale breedte van meer dan 10 meter in een lengte-breedteverhouding kleiner dan 10:1.
- 2° Een hoogstamboomgaard met een aaneengesloten oppervlakte groter dan 10.000 m² wordt aangevraagd als GLE.
- 3° Indien kruisbestuiving noodzakelijk is, worden zowel vrouwelijke als mannelijke bomen geplant.
- 4° De aanleg en onderhoud van de boomgaard gebeurt volgens de Fruitwijzer van de Provincie Antwerpen: https://www.provincieantwerpen.be/content/dam/provant/dlm/dmn/natuur-en-landschap/biodiversiteit/tips-voor-je-tuin/FruitWijzer_bijdruk2_ONLINE_definitief.pdf en/of de beheercursus hoogstamfruitbomen: https://www.agroforestryvlaanderen.be/Portals/89/documents/Brochures/LerenBeheren_Mod7_Hoogstam.pdf. De Fruitwijzer bevat eveneens een lijst met streekeigen fruitvariëteiten. Enkel variëteiten van die lijst mogen geplant worden. Voor fruithagen en -heggen geldt deze beperking niet.
- 5° Het gras mag gemaaid worden met afvoer van maaisel en liefst opgestapeld als schuilplek of niet-commercieel extensief begrazen worden. Het beheer verloopt gefaseerd zodat de natuurfunctie van de hoogstamboomgaard niet verloren gaat.
- 6° Het fruit van de hoogstamboomgaard mag na de val achtergelaten worden voor wilde dieren, door het gebruikte vee opgegeten worden of geoogst worden met oog op niet-commerciële eigen of lokale productie en/of consumptie.
- 7° Als het fruit commercieel wordt verkocht, wordt de KLE uitgesloten van de onderhoudssubsidie.
- 8° De omheining van een hoogstamboomgaard gebeurt preferentieel door een fruithaag of -heg, een leifruitbomenrij of een groenmuur. Voor fruithagen en -heggen zijn de voorwaarden van toepassing

voor hagen en heggen. Voor leifruitbomenrijen zijn de voorwaarden van toepassing voor leibomenrijen. Voor groenmuren wordt gekozen voor klimplanten die eetbare vruchten leveren of leifruitbomenrij.

9° Hoogstamboomgaarden mogen solitaire struiken of struikengroep bevatten met kleinfruit.

4.4. Bosgras-, akker- of weiland

- 1° Een bosgras-, akker- of weiland wordt gesubsidieerd vanaf een aaneengesloten oppervlakte van 100 m² met een minimale lengte van meer dan 10 meter en een minimale breedte van meer dan 10 meter in een lengte-breedteverhouding kleiner dan 10:1.
- 2° Een bosgras-, akker- of weiland met een aaneengesloten oppervlakte groter dan 10.000 m² wordt aangevraagd als GLE.
- 3° De onderlaag bestaat uit minimaal 80% gras- en lage kruidsoorten. De bovenlaag bestaat uit vrijstaande laagstam- tot hoogstambomen maar geen hoogstammige fruitbomen. De bomen hebben een (half)open kroon en/of snel verterend strooisel.
- 4° Eéntonige houtaanplanten voor enkel commercieel gebruik (bosbouw, agrobosbouw en energiebosbouw) worden niet als KLE beschouwd
- 5° Het bosgras-, akker- of weiland moet worden ingezaaid met een bloemen-, fauna-, bijen-, vlinder-, akkervogel- of weidevogelmengsel, of een daaraan gelijkaardig zaaimengsel met ecologische waarde. Er kan hiervan gemotiveerd worden afgeweken. Een bestaand gras-, akker- of weiland dat wordt omgevormd tot bosgras-, akker- of weiland, hoeft niet te worden ingezaaid als deze aantoonbaar voldoende ecologische waarde heeft.
- 6° Volgens het principe bos blijft bos worden bossen omgevormd naar een bosgras-, akker- of weiland uitgesloten van de subsidie, met uitzondering van productiebossen.
- 7° Het bosbeheer verloopt gefaseerd zodat de natuurfunctie van het bosgras-, akker- of weiland niet verloren gaat. Het bosbeheer verloopt duurzaam.
- 8° Het gras mag gemaaid worden met afvoer van maaisel en liefst opgestapeld als schuilplek of niet-commercieel extensief begrazen worden. Het beheer verloopt gefaseerd zodat de natuurfunctie van het bosgras- of weiland niet verloren gaat.
- 1° Grondbewerking blijft beperkt tot het éénmalig inzaaien van het bloemenrijk grasmengsel ten einde de koolstofopslag te behouden, met uitzondering van bosakkerland. Er kan hiervan gemotiveerd afgeweken worden. De oogst van bosakkerland wordt niet-commercieel gebruikt als lokaal veevoeder of groenbemesting.
- 7° Houtafval door beheer dient in de volgende volgorde worden behandeld:
 - d. in bosgras-, akker- of weiland of een ander natuurgebied worden opgestapeld als schuilplek en dood hout voor schimmels;
 - a. verwerkt worden voor gebruik ter plaatse bv. zitbanken in het bosgras-, akker- of weiland;
 - b. verwerkt worden voor lokaal gebruik en openbaar nut bv. zitbanken voor Morsel;
 - c. afleveren ter verwerking in het recyclagepark van Morsel, of in de IGEAN-regio;
- 9° Als de opbrengst van het bosgras-, akker- of weiland commercieel wordt gebruikt (hetzij maaisel, oogst, begrazing of hout) wordt de KLE uitgesloten van de onderhoudssubsidie.
- 10° De omheining van een bosgras- of weiland gebeurt preferentieel door een lijnvormige KLE, de voorwaarden van de lijnvormige elementen zijn van toepassing. Indien het noodzakelijk is om loslopend vee in het bosweiland te houden, dan is de aanleg van een doornenhaag of -heg verplicht. Het is strikt verboden prikkeldraad, rasters, gaas of andere niet-natuurlijke omheiningen te gebruiken, met uitzondering van prikkeldraadafsluiting in kader van renen, of slechts tijdelijk tot de doornenhaag of -heg voldoende gegroeid is om de functie van natuurlijke veekering te vervullen.
- 11° Interne perceelafscheidingsen of afscheidingsen van verschillende beheervlakken gebeurt door weidepalen, al dan niet met renen. De weidepalen zijn gemaakt uit onbehandeld hout. Het hout mag maar moet niet lokaal geproduceerd zijn, maar moet wel een FSC-label of daaraan gelijkgesteld hebben.
- 12° De aanplanting dient zo natuurlijk en divers mogelijk te gebeuren, strakke rijen bomen met monocultuur valt niet onder dit subsidiereglement.
- 13° Weidedieren die voor lange periode en/of zonder supervisie op het bosweiland verblijven, moeten toegang hebben tot water en beschutting tegen weersomstandigheden. De watervoorziening dient preferentieel te gebeuren door een veedrinkpoel of gracht die permanent van water kan voorzien worden en waarvan de toegankelijkheid is aangepast aan het dier. Pas in laatste instantie als er geen andere natuurlijke mogelijkheid is, dient een drinkbak te worden voorzien die regelmatig wordt bijgevuld, in acht neming van de temperatuur (hitte of vorst). De beschutting van de bomen van het bosweiland wordt geacht te voldoen. Indien hieraan niet wordt voldaan, dan kan de eigenaar en/of beheerder worden bestraft volgens art. 8.

4.5. Gras- of hooiland

- 1° Een gras- of hooiland wordt gesubsidieerd vanaf een aaneengesloten oppervlakte van 100 m² met een minimale lengte van meer dan 10 meter en een minimale breedte van meer dan 10 meter in een lengte-breedteverhouding kleiner dan 10:1.
- 2° Een gras- of hooiland met een aaneengesloten oppervlakte groter dan 10.000 m² wordt aangevraagd als GLE.

- 3° Een gras- of hooiland moet worden ingezaaid met een bloemenrijk graslandmengsel, of een daaraan gelijkaardig zaaimengsel met ecologische waarde. Een bestaand gras- of hooiland hoeft niet te worden ingezaaid als deze aantoonbaar voldoende ecologische waarde heeft.
- 4° De onderlaag bestaat uit minimaal 80% gras- en lage kruidsoorten. Er is geen struik- of boomlaag aanwezig, of slechts van zeer geringe hoogte (niet hoger dan de kruidlaag, zoals bij dwergstruiken).
- 5° Het gras wordt minimaal jaarlijks tot maximaal drie keer per jaar gemaaid, met afvoer van het maaisel (hooi) en liefst opgestapeld als schuilplek. Het beheer verloopt gefaseerd zodat de natuurfunctie van het gras- of hooiland niet verloren gaat.
- 6° Als het hooi commercieel wordt gebruikt, wordt de KLE uitgesloten van de onderhoudssubsidie.
- 7° Grondbewerking blijft beperkt tot het éénmalig inzaaien van het bloemenrijk grasmengsel ten einde de koolstofopslag te behouden.
- 8° De omheining van een gras- of hooiland gebeurt preferentieel door een lijnvormige KLE, de voorwaarden van de lijnvormige elementen zijn van toepassing. Het is strikt verboden prikkeldraad, rasters, gaas of andere niet-natuurlijke omheiningen te gebruiken, met uitzondering van draadafsluiting (geen prikkeldraad) in kader van renen.
- 9° Interne perceelafscheidingsen of afscheidingsen van verschillende beheervlakken gebeurt door palen, al dan niet met renen. De palen zijn gemaakt uit onbehandeld hout. Het hout mag maar moet niet lokaal geproduceerd zijn, maar moet wel een FSC-label of daaraan gelijkgesteld hebben.
- 10° Een gras- of hooiland wordt in principe niet betreden, met uitzondering voor sport, ontspanning en zachte recreatie. Een trage weg door een gras- of hooiland mag niet verhard worden.

4.6. Weiland

- 10° Een weiland wordt gesubsidieerd vanaf een aaneengesloten oppervlakte van 100 m² met een minimale lengte van meer dan 10 meter en een minimale breedte van meer dan 10 meter in een lengte-breedteverhouding kleiner dan 10:1.
- 11° Een weiland met een aaneengesloten oppervlakte groter dan 10.000 m² wordt aangevraagd als GLE.
- 12° Het weiland moet worden ingezaaid met een bloemenrijk graslandmengsel, of een daaraan gelijkaardig zaaimengsel met ecologische waarde. Een bestaand weiland hoeft niet te worden ingezaaid als deze aantoonbaar voldoende ecologische waarde heeft.
- 13° De onderlaag bestaat uit minimaal 80% gras- en lage kruidsoorten. Er is geen struik- of boomlaag aanwezig, of slechts van zeer geringe hoogte (niet hoger dan de kruidlaag, zoals bij dwergstruiken).
- 14° Het gras wordt niet-commercieel extensief begraaasd, slechts secundair wordt het gras gemaaid met afvoer van maaisel en liefst opgestapeld als schuilplek. Het beheer verloopt gefaseerd zodat de natuurfunctie van het weiland niet verloren gaat.
- 15° Als het weiland commercieel wordt begraaasd, wordt de KLE uitgesloten van de onderhoudssubsidie.
- 16° Bemesting afkomstig van de grazers is toelaatbaar, extern aangebrachte mest is verboden, overeenkomstig het Mestdecreet.
- 17° De omheining van een weiland gebeurt preferentieel door een lijnvormige KLE, de voorwaarden van de lijnvormige elementen zijn van toepassing. Indien het noodzakelijk is om loslopend vee in het weiland te houden, dan is de aanleg van een doornenhaag of –heg verplicht. Het is strikt verboden prikkeldraad, rasters, gaas of andere niet-natuurlijke omheiningen te gebruiken, met uitzondering van prikkeldraadafsluiting in kader van renen of slechts tijdelijk tot de doornenhaag of –heg voldoende gegroeid is om de functie van natuurlijke veekering te vervullen.
- 18° Interne perceelafscheidingsen of afscheidingsen van verschillende beheervlakken gebeurt door weidpalen, al dan niet met renen. De weidpalen zijn gemaakt uit onbehandeld hout. Het hout mag maar moet niet lokaal geproduceerd zijn, maar moet wel een FSC-label of daaraan gelijkgesteld hebben.
- 19° Weidedieren die voor lange periode en/of zonder supervisie op het weiland verblijven, moeten toegang hebben tot water en beschutting tegen weersomstandigheden. De watervoorziening dient preferentieel te gebeuren door een veedrinkpoel of gracht die permanent van water kan voorzien worden en waarvan de toegankelijkheid is aangepast aan het dier. Pas in laatste instantie als er geen andere natuurlijke mogelijkheid is, dient een drinkbak te worden voorzien die regelmatig wordt bijgevuld, in acht neming van de temperatuur (hitte of vorst). De beschutting dient preferentieel te gebeuren door een hoogstammige boom of bomen met een voldoende dichte kroon. Een schuilhok moet verplicht worden aangelegd met een groendak.
- 20° Een weiland wordt in principe niet betreden, met uitzondering voor beheer van het vee, sport, ontspanning en zachte recreatie. Een trage weg door een weiland mag niet verhard worden.

4.7. Akkerland

- 21° Een akkerland wordt gesubsidieerd vanaf een aaneengesloten oppervlakte van 100 m² met een minimale lengte van meer dan 10 meter en een minimale breedte van meer dan 10 meter in een lengte-breedteverhouding kleiner dan 10:1.
- 2° Een akkerland met een aaneengesloten oppervlakte groter dan 10.000 m² wordt aangevraagd als GLE.
- 3° 80% van de oppervlakte is bedekt door akkerlandsoorten. Er is geen struik- of boomlaag aanwezig, of slechts van zeer geringe hoogte (niet hoger dan de kruidlaag, zoals bij dwergstruiken).

- 4° Akkerland wordt ingezaaid met een bloemen-, fauna-, bijen-, vlinder-, akkervogel- of weidevogelmengsel of een daaraan gelijkaardig zaaimengsel met ecologische waarde. Een bestaande akkerland hoeft niet te worden ingezaaid als deze aantoonbaar voldoende ecologische waarde heeft.
- 5° Een fauna-akker wordt uitgevoerd volgens de publicatie “Fauna-akkers, een praktische handleiding”, te downloaden van de website van het Regionaal Landschap de Voorkempen: <https://www.rldevoorkempen.be/projecten/bio-diversiteit-soorten/fauna-akkers/2399>.
- 6° Akkerland mag éénmaal per jaar geploegd worden. Het beheer verloopt gefaseerd zodat de natuurfunctie van het akkerland niet verloren gaat. De oogst wordt niet-commercieel gebruikt als lokaal veevoeder of consumptie. Als de oogst commercieel wordt gebruikt, wordt de KLE uitgesloten van de onderhoudssubsidie.
- 7° Er geldt een strikt verbod op het gebruik van kunstmatige bemesting en pesticiden. Er kan hiervan gemotiveerd worden afgeweken.
- 8° De omheining van een akkerland gebeurt preferentieel door een lijnvormige KLE, de voorwaarden van de lijnvormige elementen zijn van toepassing. Het is strikt verboden prikkeldraad, rasters, gaas of andere niet-natuurlijke omheiningen te gebruiken, met uitzondering van afsluitingen in kader van renen.
- 9° Interne perceelafscheidingsen of afscheidingsen van verschillende beheervlakken gebeurt door weidepalen, al dan niet met renen. De weidepalen zijn gemaakt uit onbehandeld hout. Het hout mag maar moet niet lokaal geproduceerd zijn, maar moet wel een FSC-label of daaraan gelijkgesteld hebben.

4.8. Ruigte

- 1° De ruigte wordt gesubsidieerd vanaf een aaneengesloten oppervlakte van 100 m² met een minimale lengte van meer dan 10 meter en een minimale breedte van meer dan 10 meter in een lengte-breedteverhouding kleiner dan 10:1.
- 2° Een ruigte met een aaneengesloten oppervlakte groter dan 10.000 m² wordt aangevraagd als GLE.
- 3° De beplanting dient minimaal te bestaan uit minimaal 80% ruigtesoorten. Er is geen struik- of boomlaag aanwezig, of slechts van zeer geringe hoogte (niet hoger dan de kruidlaag, zoals bij dwergstruiken).
- 4° De beplanting van de ruigte gebeurt spontaan. De ruigte wordt driejaarlijks gemaaid met afvoer van maaisel en liefst opgestapeld als schuilplek. Het beheer verloopt gefaseerd zodat de natuurfunctie van de ruigte niet verloren gaat.
- 5° De grond van ruigtes mag niet worden geploegd. Er geldt een strikt verbod op het gebruik van kunstmatige bemesting en pesticiden. Er kan hiervan gemotiveerd worden afgeweken.

4.9. Drasland: broek en beemd

- 1° Het drasland wordt gesubsidieerd vanaf een aaneengesloten oppervlakte van 100 m².
- 2° Een drasland met een aaneengesloten oppervlakte groter dan 10.000 m² wordt aangevraagd als GLE.
- 3° De grond van het drasland mag niet worden geploegd of ontwaterd. Er geldt een strikt verbod op het gebruik van kunstmatige bemesting en pesticiden. Er kan hiervan niet worden afgeweken.
- 4° Het drasland dient met regelmaat vochtige tot natte condities kennen. De voorjaarsgrondwaterstand dient tot vlak onder (maximaal 0,50 cm) tot boven het maaiveld komen.
- 5° Voor broeken gelden de technische voorwaarden van bosschages.
 - a. Broeken worden beplant met wilgen, elzen, iepen, populieren of essen.
- 6° Voor beemden gelden de voorwaarden van gras- of hooilanden.

4.10. Vijver

- 1° Een vijver wordt gesubsidieerd vanaf een minimaal watervolume van 100 m³ of een aaneengesloten wateroppervlak van 100 m².
- 2° Een vijver met een watervolume groter dan 10.000 m³ of een aaneengesloten wateroppervlakte groter dan 10.000 m² wordt aangevraagd als GLE.
- 3° Een vijver heeft een minimale waterstand van 1 meter en moet het hele jaar door water bevatten. Hieronder wordt verstaan: een behoud van de wateroppervlakte van 80% en/of een behoud van de waterstand van 80%.
- 4° De vijver wordt ecologisch ingericht met inheemse waterplanten. De vijver mag vis bevatten. Recreative visvangst mag enkel gebeuren met toestemming van het stadsbestuur.
- 5° De vijver mag niet dichtslibben. Een onderhoudsprogramma dient opgesteld worden. Het mag een verland overgangsgedeelte bevatten, zolang de minimumvereisten worden gehaald.

4.11. Donk

- 1° Een donk wordt gesubsidieerd vanaf een minimale oppervlakte van 100 m² met een minimale hoogte van 1,5 meter en een minimale breedte tussen de toppen van de hellingen van 5 meter.
- 2° Een donk met een aaneengesloten oppervlakte groter dan 10.000 m² wordt aangevraagd als GLE.
- 3° De aanleg van een donk is vergunningsplichtig (reliëfwijziging), de aanvrager dient in bezit te zijn van een omgevingsvergunning.
- 4° Het dekzand van de donk is niet vervuld overeenkomstig de richtwaarden van het VLAREBO.

- 5° Een donk heeft planten om erosie en verstuiving te vermijden. Dit mag spontaan gebeuren of aangeplant worden.
- 6° Donken kunnen beplant worden door bosschages, kreupelbosschages, bosgras- of weiland, gras- of hooilanden of weilanden. De technische voorwaarden van deze vlakvormige KLE's zijn van toepassing.

Art. 4: Overige niet-KLE natuursubsidies

Onderstaande subsidies hebben de volgende algemene voorwaarden:

- 1° De percelen waarop de aanvraag betrekking op heeft, zijn gelegen op het grondgebied Morsel, worden niet kunstmatig bemest en niet behandeld met pesticiden;
- 2° Het is verboden invasieve exoten aan te planten, volgens de definitie in art. 1. Zijn er invasieve exoten aanwezig dan is de aanvrager verplicht deze te bestrijden;
- 3° Onderhoudswerken mogen de levenscyclus van de fauna of flora niet hypothekeren. Onderhoudswerken zijn tijdens het voortplantingsseizoen van 1 maart tot 15 juni verboden. Dit verbod wordt verlengd als de voortplanting van de soort buiten het voortplantingsseizoen valt. Voorbeeld: struikklimpop bloeit van juli tot september, het is verboden struikklimpop tijdens de bloei te snoeien;
- 4° De houtige beplantingen worden aangeplant op basis van de soorten vermeldt in bijlage I, annex A t.e.m. D, tenzij anders bepaald door de specifieke voorwaarden. Er kan hiervan worden afgeweken mits grondige motivatie. Preferentieel worden de inheemse of inheems geachte soorten van annex A en B genomen. Uitheemse ingeburgerde soorten van annex C en D zijn acceptabel wegens ecologische en/of landschappelijke waarde, de bevoegde ambtenaar heeft het recht om op basis van de gewenste natuurdoelstellingen uitheemse ingeburgerde soorten af te wijzen of voorwaarden op te leggen, de aanvrager wordt hiervan op de hoogte gebracht en mag een alternatief voorstellen. Uitheemse soorten die niet op annex C of D zijn, maar een ecologische meerwaarde hebben, kunnen voorgesteld worden. De bewijslast ligt bij de aanvrager. Aanvragers mogen voordat ze de aanvraag indienen dit vooraf bespreken met de milieudienst. Er worden minimaal vijf verschillende soorten per element aangeplant, tenzij de aanvrager een afwijking kan motiveren;
- 5° Aanvragen die voortvloeien uit een omgevingsvergunning of worden verplicht op basis van andere wettelijke bepalingen (zoals boscompensaties) worden uitgesloten van dit subsidiereglement;
- 6° Aanvragen mogen niet in overtreding zijn met het Veldwetboek, de Vlaamse Codex voor Ruimtelijke Ordening of andere wettelijke bepalingen;
- 7° De aanvrager dient over een omgevingsvergunning- of melding beschikken indien de aanleg onder de vergunnings- of meldingsplicht valt volgens de geldende Vlaamse wetgeving of bouwcode (zoals reliëfwijziging of vellen van bomen);
- 8° Beheerders dienen over de toestemming van de eigenaar beschikken voor werken uitgevoerd op het perceel van de eigenaar;
- 9° Er kunnen enkel subsidies worden uitbetaald aan particulieren;
- 10° Er mag slechts één aanvraag per jaar worden ingediend, behoudens uitzonderingen gespecificeerd in de voorwaarden. Voor aanvragen die over meerdere perceelgrenzen gaan, wordt één aanvraag ingediend per landschappelijk geheel;
- 11° De subsidies zijn cumuleerbaar. Eigenaren of beheerders kunnen subsidieaanvragen bundelen die over meerdere percelen verspreid zijn.

Braakliggende terreinen

Een eigenaar van een braakliggend perceel mag het perceel inrichten met de beplanting van de equivalente KLE. Braakliggende terreinen krijgen een uitzondering op een aantal voorwaarden van art. 3:

- 1° Minimale oppervlaktes, breedtes en lengtes zijn niet van toepassing.

De aanleg en onderhoud van de equivalente KLE gebeurt door de code van goede natuurpraktijk zoals bepaald door omzendbrief LNW/98/01 betreffende algemene maatregelen inzake natuurbehoud en wat de voorwaarden voor het wijzigen van vegetatie en kleine landschapselementen betreft en de code van goede natuurpraktijk waterlopen zoals bepaald door het besluit van de Vlaamse Regering van 10 juli 2015 tot vaststelling van een code van goede natuurpraktijk voor het beheer van waterlopen. Beheerders dienen over de nodige bewijsstukken beschikken om te vergewissen dat zij volgens de code van goede natuurpraktijk werken;

Eigenaren kunnen hiervoor dezelfde subsidies aanvragen als de KLE, de subsidies bedragen 50% van de oorspronkelijke waarde vanwege het tijdelijk karakter.

Eigenaren die hun braakliggend perceel openstellen voor collectief-publiek of collectief-privatief medegebruik (min. 4 huishoudens uit de buurt), een zogenaamde "kleine wildernis", kunnen subsidies krijgen bedragende 100% van de oorspronkelijke waarde.

Eigenaren die geen subsidie ontvangen voor equivalente KLE, kunnen een subsidie aanvragen om invasieve exoten te bestrijden of beheersen.

Ecologische tuin

Deze subsidie is enkel van toepassing op tuinen in tuinzones met ecologisch belang (tuinzones die grenzen aan een agrarisch, park-, natuur-, groen- of daaraan gelijkgesteld gebied). Eigenaren van woningen die niet conform de bouwcode zijn en/of in overtreding zijn met andere stedenbouwkundige bepalingen, worden uitgesloten van de subsidie zolang de woning niet in regel is.

Eigenaren van tuinen kunnen in kader van dit subsidiereglement hun tuin ecologisch inrichten. Om in aanmerking te komen, zijn er minstens vijf tuinelementen (TE) aanwezig uit deze lijst:

- Solitaire boom of bomengroep;
- Solitaire struik of struikengroep;
- Bomenrij;
- Schuilplek;
- Haag of heg;
- Hoogstamboomgaard;
- Border of bloemperk;
- Groendak (grenzend aan de achtertuin);
- Groenmuur;
- Groenterras of –balkon;
- Gracht;
- Plas of bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening;
- Natuurlijke gazon;
- Moestuin.

Bestaande TE mogen meegeteld worden, maar worden vallen niet onder subsidiëring en kunnen niet geregulariseerd worden. Plantenbakken of –potten worden niet erkend als tuinelement, de planten wortelen in vaste grond, met uitzondering van plantenbakken of –potten op een groenterras- of balkon.

Er kunnen subsidies worden aangevraagd voor de aanleg en onderhoud van nieuwe TE onder andere voorwaarden:

- 1° Voor een bomengroep of struikengroep geldt de minimumafstandsregels niet. Enkel nieuwe bomen of struiken worden gesubsidieerd, herbeplantingen in kader van het vellen van een boom worden niet gesubsidieerd. Een struikengroep wordt uitgevoerd als vogelbosje;
- 2° Een plas of bovengrondse buffer- en infiltratievoorziening dient minimaal een volume hebben van 5 m³ of een oppervlakte van 5 m² i.p.v. respectievelijk 10 m³ of 10 m²;
- 3° Een bomenrij wordt gesubsidieerd vanaf 5 hoogstammige bomen;
- 4° Hagen en heggen worden enkel gesubsidieerd bij nieuwe aanplantingen en/of als een bestaande schutting of draadafsluiting volledig wordt vervangen door een haag of heg. Minimaal 75% van de tuingrenslengte (excl. scheidingsmuren) dient beplant te worden;
- 5° Er hoeft geen schriftelijke toestemming worden gevraagd voor schuilplekken gemaakt uit aardewerk, steen of andere niet-biologisch afbreekbare materialen in ecologische tuinen;
- 6° Hoogstamboomgaarden dienen minimaal 4 hoogstammige fruitbomen (2 x 2) bevatten;
- 7° Een border of bloemperk valt onder de voorwaarden van bermen en akkerranden. Er hoeft geen gebruik te worden gemaakt van vaste bloemenmengsels;
- 8° Enkel een groendak grenzend aan de achter- of zijtuin wordt erkend als TE. Nieuwe vaste constructies (tuinhuis, fietsberging, garage) in de achter- of zijtuin worden aangelegd met een groendak;
- 9° Enkel een groenmuur of –gevel grenzend aan de achter- of zijtuin wordt erkend als TE. Scheidingsmuren worden verplicht uitgevoerd als groenmuur;
- 10° Enkel een groenterras of –balkon grenzend aan de achtertuin wordt erkend als TE. Een groenterras of –balkon wordt minimaal voor 25% beplant met inheemse, uitheemse ingeburgerde of uitheemse soorten met ecologische meerwaarde. De bewijslast hiervoor ligt bij de aanvrager. Bij onduidelijkheid wordt het groenterras of –balkon niet erkend als TE. Een groenterras of –balkon watert af naar de tuin, een buffer- en infiltratievoorziening of is in waterdoorlatende verharding;
- 11° Een gracht dient minimaal 10 meter lang zijn i.p.v. 20 meter;
- 12° Voor een natuurlijke gazon dient minimaal 50% van de gazon ingericht worden als grasland of ruigte, met een maaibeheer van respectievelijk éénmaal tot tweemaal per jaar voor grasland en om de twee tot drie jaar voor ruigte, met afvoer van maaisel. De natuurlijke gazon hoeft niet te worden ingezaaid met een zaaimengsel, maar mag spontaan ontwikkelen;
- 13° Moestuinen hebben minimaal vijf verschillende moestuinplanten, waarvan minimaal één bijvriendelijk. Voor een lijst met bijvriendelijke moestuinplanten wordt verwezen naar de website van Week van de Bij: <https://www.weekvandebij.be/moestuin-in-bloei>.

De eigenaar van de ecologische tuin engageert zich om:

- 1° geen chemische bestrijdingsmiddelen te gebruiken, onkruidbestrijding gebeurt met natuurlijke bestrijdingsmiddelen, door mechanische bestrijding of niet;

- 2° geen kunstmatige meststoffen of potgrond uit veen of turf te gebruiken, enkel (eigen) compost, kokosgruis, mulch of andere ecologische alternatieven. De meeste tuinbodems zijn voedselrijk genoeg om plantengroei toe te staan zonder mest of potgrond;
- 3° geen ongediertebestrijding toe te passen, behalve bij gevaar voor de veiligheid of gezondheid;
- 4° geen kunstmatige verlichting te gebruiken in de tuin.

De eigenaar van een ecologische tuin kan maximaal voor de aanleg en onderhoud van tuinelementen een subsidie van 100 EUR per jaar ontvangen. Eigenaren kunnen hiervoor dezelfde subsidies aanvragen voor KLE, de subsidies bedragen 50% van de oorspronkelijke waarde vanwege het tuinkarakter, met uitzondering van groenmuren. Een groendak, groenterras of –balkon of moestuin volgens de voorwaarden wordt erkend als TE, maar wordt niet gesubsidieerd.

Invasieve exoten

Invasieve exoten, volgens de definitie in artikel 1, moeten in gesubsidieerde KLE, GLE, ecologische tuinen en braakliggende terreinen worden vermeden, bestreden of beheerst.

Voor invasieve exoten is de procedure van gemotiveerde afwijking op het pesticidenverbod van toepassing. Pesticiden mogen gebruikt worden, zolang deze geen schade toebrengt aan andere planten of dieren. Hiervoor dient een toelating te worden aangevraagd bij het stadsbestuur.

Voor de bestrijding van invasieve exoten bedraagt de subsidie 20% van de bestrijdingskosten met een maximum van 100 EUR jaarlijks per perceel.

De subsidie wordt aangevraagd samen met het onderhoud van de KLE, GLE, ecologische tuinen en braakliggende terreinen.

Bezette nesten

Dit subsidiereglement voorziet een vergoeding voor het onderhoud en instandhouding van de nestgelegenheid van de huiszwaluw (*Delichon urbica*), boerenzwaluw (*Hirundo rustica*), gierzwaluw (*Apus apus*), oeverzwaluw (*Riparia riparia*), steenuil (*Athene noctua*), kerkuil (*Tyto alba*), slechtvalk (*Falco peregrinus*), huismus (*Passer domesticus*), ringmus (*Passer montanus*), akker- en weidevogels, egel (*Erinaceus europaeus*) of vleermuizensoort in antropogene milieus (bebouwing, tuinen, bouwwerven, industrieterreinen, verbouwd land,...). Bezette nesten in groene milieus (natuur- en parkgebieden,...) of in KLE, TE of GLE vallen niet onder deze subsidie.

De subsidie bedraagt 7,5 EUR per nest, met een plafond van 75 EUR.

Enkel een effectief bezet nest wordt meegeteld. Een subsidie wordt enkel toegekend aan particuliere burgers en verenigingen. Kunstmatige nesten zoals nestkasten worden uitgesloten van de subsidie, enkel natuurlijke nesten of niet als nest bedoelde constructies worden gesubsidieerd (bv. een nest onder een dakgoot of op zolder).

Art. 5: Aanleg en onderhoud GLE door erkende verenigingen

Erkende verenigingen kunnen GLE (zie definitie art. 1) inrichten en onderhouden. De aanvraag voor de aanleg en onderhoud wordt vijfjaarlijks aangevraagd, met een mogelijkheid van een addendum jaarlijks. –Voor het addendum wordt het aanvraagformulier van de KLE gebruikt.

GLE dienen publiek toegankelijk zijn, of een collectief-privatieve toegankelijkheid of beheer hebben.

De erkende vereniging maakt minimaal een beplantingsplan en een uitvoeringsplanning op van de aanwezige KLE, TE of daaraan equivalente vegetatie in de GLE. Voor elk uniek type KLE, TE of vegetatie wordt de subsidies voor het onderhoud, niet de aanleg, van KLE of TE additief met 10% verhoogd tot maximaal 50%.

Erkende verenigingen kunnen jaarlijks een toelage ontvangen. De werkingstoelage omvat een subsidie voor de vaste werkingskosten ten bedrage van 75 EUR jaarlijks. Deze toelage komt bovenop de subsidies vanwege de KLE of TE.

Om als vereniging erkend te worden, dient er cumulatief voldaan te zijn aan volgende voorwaarden:

- 1° de vereniging is gevestigd in Morsel, of heeft een lokale afdeling met als werkingsgebied Morsel;
- 2° de vereniging heeft in de statuten als doelstelling natuurbehoud, bescherming en instandhouding van het leefmilieu, de bevordering van de biodiversiteit of daaraan gelijkgesteld;
- 3° minstens één afgevaardigde van de vereniging dient lid te zijn van de Mortselse Milieuadviesraad;
- 4° de vereniging werkt op regelmatige basis aan de aanleg en onderhoud van KLE, GLE en/of TE op het grondgebied van Morsel.

In afwijking van art. 1, 10°, komen erkende verenigingen in aanmerking voor subsidies voor de aanleg en onderhoud van KLE, GLE en/of TE op gronden in eigendom van een publieke instelling. De subsidie bedraagt 50% van de oorspronkelijke waarde.

Van zodra niet meer aan de voorwaarden voldaan kan worden, wordt de toelage niet verder toegekend.

Art. 6: Aanvraagprocedure

Een aanvraag moet worden ingediend bij het stadsbestuur van Mortsel. Een aanvraagformulier (zie bijlage 2 t.e.m. 8) is beschikbaar via de website of het onthaal. Deze kan digitaal worden opgestuurd naar milieu@mortsel.be of analoog naar Stadsplein 2, 2640 Mortsel met de vermelding dienst Leefomgeving. Bij het ingevulde aanvraagformulier worden de daarin gevraagde documenten mee bezorgd.

Een onvolledige aanvraag wordt éénmalig teruggestuurd. De aanvrager wordt hiervan gecontacteerd, telefonisch, per e-mail of via een begeleidende brief, met het verzoek de ontbrekende of incorrecte gegevens te corrigeren. Bij een tweede onvolledige aanvraag wordt de aanvraag afgewezen. Een afgewezen aanvraag kan niet geregulariseerd worden.

Een aanvraag is onvolledig als:

- de gevraagde documenten afwezig zijn, of onvoldoende informatie bevatten voor de dienst Leefomgeving om de voorwaarden van dit reglement te controleren;
- de digitale bestanden, bij GLE van een erkende vereniging;
- de beplantingen niet op bijlage 1 staan, of motivatie vanwege een afwijking ontbreekt, of de beplanting niet is aangepast aan de lokale omgevingsfactoren (bodemgesteldheid, nutriënten, vochtigheid, lichtinval);

Als de uitgevoerde werken niet overeenstemmen met de beschrijving in de aanvraag of de werken schenden de algemene en technische voorwaarden van dit reglement, dan heeft Mortsel het recht om de subsidie te weigeren of om aanvrager te sanctioneren conform art. 8.

Aanvragers hebben het recht een voorbespreking te vragen met de milieudienst. Deze voorbespreking kan digitaal, telefonisch of op afspraak gebeuren.

Een eigenaar mag de aanleg en onderhoud van KLE, GLE of TE overdragen aan een derde. Deze derde handelt in naam van de eigenaar in de hoedanigheid van beheerder. De beheerder kan in naam van de eigenaar een subsidieaanvraag indienen. De beheerder dient over de toestemming van de eigenaar te beschikken.

De aanvrager geeft de toelating aan een bevoegde gemeentelijke ambtenaar om de toepassing van dit reglement ter plaatse te komen controleren. Als dat nodig is, kan de gemeentelijke ambtenaar contact opnemen met de eigenaar en/of beheerder. Een bevoegde gemeentelijke ambtenaar kan toezicht houden bij de aanleg of onderhoud van de KLE, GLE of TE. De instructies van de bevoegde gemeentelijke ambtenaar dienen strikt te worden opgevolgd.

Art. 7: Digitalisering en dataverwerking

De aanvraag voor subsidies kan digitaal gebeuren door het ingevuld aanvraagformulier naar milieu@mortsel.be te sturen.

De stad Mortsel verzamelt de aanvragen voor KLE en verwerkt deze in een digitale GIS-omgeving. De data worden gebruikt ter visualisatie van het groenblauw netwerk van Mortsel.

Digitalisering van aanvragen is een administratieve inspanning. Aanvragers hoeven hiervoor geen retributie op te betalen. Het stadsbestuur heeft het recht aan aanvragers te vragen de nodige digitale bestanden over te dragen, indien de bevoegde dienst oordeelt dat de aanvraag te omvangrijk of te complex is en disproportioneel een hogere werklast vraagt dan andere aanvragen. De bevoegde dienst vraagt aan de aanvrager voor de bijkomende digitale bestanden. Aanvragen van GLE dienen altijd de nodige digitale bestanden bijvoegen bij de aanvraag. Bij uitblijven van deze bestanden wordt de aanvraag afgewezen.

Elke burger kan in kader van openbaarheid van bestuur de publiek beschikbare data van de KLE opvragen. De publiek beschikbare data omvatten:

- 1° het type KLE of GLE zoals gedefinieerd door dit subsidiereglement;
- 2° de oppervlakte, lengte of andere maten van de KLE of GLE;
- 3° de soorten en aantal planten gebruikt;
- 4° het beplantingsplan van de KLE of GLE zoals verwerkt in de GIS-omgeving;
- 5° Data en handelingen in kader van beheer;

Het stadsbestuur kan publiek beschikbare data van de KLE via een openbaar geoloket raadpleegbaar maken, maar is daartoe niet verplicht.

Persoonlijke of sensitieve informatie van de aanvrager, eigenaar en/of de beheerder worden geheel of gedeeltelijk niet publiek gedeeld, in overeenstemming met de GDPR-wetgeving, behoudens met de expliciete toestemming van de eigenaar en/of de beheerder.

De niet-KLE subsidies (braakliggende terreinen, tuinen met ecologisch belang en bezette nesten) zijn niet publiek beschikbaar. Voor wetenschappelijke doeleinden kan hiervan afgeweken worden, mits expliciete toestemming van de eigenaar en/of beheerder.

Voor KLE of GLE op gronden in eigendom van de stad Mortsel, maar beheerd door een beheerder wordt de naam van de beheerder publiek beschikbaar gemaakt als de beheerder een erkende vereniging is.

Financiële informatie worden geaggregeerd en geanonimiseerd in kader van de evaluatie van dit reglement door de stadsdiensten, het college of de gemeenteraad.

Art. 8: Handhaving

Bij overtreding van de voorwaarden van dit subsidiereglement door de eigenaar, beheerder of derden heeft het stadsbestuur, een politieagent, de toezichthouder milieu en/of de gemachtigde ambtenaar het recht één of meerdere handhavingsmaatregelen te nemen, onder voorbehoud van de geldende wetgeving.

De volgende handhavingsmaatregelen zijn van toepassing:

- 1° een bestuurlijke transactie op basis van het uniform gemeentelijk politiereglement van Mortsel;
- 2° een bestuurlijke geldboete ter grootte van de geheel of gedeeltelijk uitgekeerde subsidiebedragen, los van andere sancties of bestuurlijke maatregelen in kader van de toepasselijke wetgeving (zowel politiereglement als Vlaamse wetgeving;
- 3° een regularisatiebevel door de burgemeester ter herstelling van de schade op kosten van de eigenaar, beheerder of derden;
- 4° een stakingsbevel door de burgemeester ter voorkoming van verdere schadelijke activiteiten;
- 5° bestuurlijke dwangsommen opgelegd door de burgemeester bij niet-uitvoering van het regularisatiebevel of stakingsbevel;
- 6° bestuursdwang uitoefenen door de burgemeester met geheel of gedeeltelijke terugvordering van de herstellkosten bij niet-uitvoering van het regularisatiebevel.

Art. 9: Overgangsregeling en regularisatie

Dit reglement is van toepassing vanaf 1 januari 2021 en vervangt het subsidiereglement zoals goedgekeurd door de gemeenteraad op 23 januari 1996.

Bestaande KLE vallende onder het oude subsidiereglement of niet-erkende KLE kunnen worden geregulariseerd. De KLE dienen te voldoen aan de voorwaarden van het nieuwe subsidiereglement.

KLE die afwijken van de voorwaarden dienen in overeenstemming te worden gebracht met dit subsidiereglement, behoudens dit voor schade aan de natuur zorgt. De aanvrager motiveert de schade.

De regularisatie is administratief van aard. De aanleg van bestaande KLE noch onderhoud van in het verleden worden gesubsidieerd, enkel het onderhoud vanaf 1 januari 2021.”

Art.3:

Het college van burgemeester en schepenen wordt belast met de uitvoeringsmodaliteiten van onderhavig reglement.

Art.4:

De Financiële gevolgen zijn

Begrotingsartikel	Actie	Geraamde uitgave
06000 6150000	1.2.4.2	2.500 EUR per jaar

Art.5:

Kopie wordt bezorgd aan:

Dienst	Aantal	Opdracht
Technische dienst	3	Voor gevolg
Financiële dienst	1	Voor gevolg

Bijlage 1 Lijst met beplantingen

Annex A: inheemse of inheems geachte hoogstambomen

Deze lijst bevat ruwe ecologische informatie om te helpen bij de keuze van de beplantingen. De geleverde informatie is niet limitatief, noch tracht het volledig te zijn.

= drachtplant (stuifmeel en/of nectar) voor wilde bijen en/of honingbijen (vaak ook goed voor vlinders, kevers, lieveheersbeestjes en zweefvliegen)

= waardplant (rupsen) voor vlinders of andere insecten

= plant geeft eetbare vruchten of nestgelegenheid voor zoogdieren of vogels

Nederlandse naam	Latijnse naam				Overige opmerkingen
Berk, ruwe (syn. zilver-)	<i>Betula pendula</i>		✓	✓	Waardplant voor de berkenspanners. Belangrijke plant voor fungi: vliegenzwam, berkenboleet,... Geliefd bij grote bonte specht.
Berk, zachte	<i>Betula pubescens</i>		✓	✓	Waardplant voor de berkenspanners en andere insecten. Belangrijke plant voor fungi: vliegenzwam, berkenboleet,... Geliefd bij grote bonte specht.
Beuk, gewone (syn. groene) Beuk, rode (syn. bruine)	<i>Fagus sylvatica</i> <i>Fagus sylvatica</i> var. <i>atropunicea</i> (syn. <i>Fagus sylvatica</i> var. <i>purpurea</i>)		✓	✓	Volwassen boom herbergt duizenden soorten: rode eekhoorn, keep, vink, tonderzwam,... Waardplant voor meikever en vliegend hert. Bladeren verzuren sterk. Rode beuk is landschappelijk waardevol. Geschikt voor hagen, heggen en houtkanten en als dreef- en leiboom.
Den, grove (syn. pijnboom)	<i>Pinus sylvestris</i>		✓	✓	Kegels worden opgegeten door kruisbek, eekhoorn,... Geliefd bij zwarte specht vanwege houtmieren. Waardplant voor dennenuil. Klimaatboom. Naalden verzuren sterk.
Eik, basterd	<i>Quercus × rosacea</i>		✓	✓	Natuurlijke kruising van wintereik en zomereik. Klimaatboom (waarschijnlijk). Pas op: eikenprocessierups!
Eik, donzige (syn. zachte)	<i>Quercus pubescens</i> subsp. <i>pubescens</i>		✓	✓	Veel soorten op inheemse eik komt ook voor op donzige eik. Klimaatboom: kan droogte en hitte beter verdragen dan inheemse eiken. Opgepast: eikenprocessierups!
Eik, winter-	<i>Quercus petraea</i>		✓	✓	Volwassen boom biedt habitat en voeding voor duizenden soorten: eikenpage, boomsprinkhaan, rode eekhoorn, Vlaamse gaai, holtes voor vleermuizen, eekhoortjesbrood,... Klimaatboom. Geschikt voor dreefbomen, rode variëteit acceptabel als dreefboom. Pas op: eikenprocessierups!
Eik, zomer-	<i>Quercus robur</i>		✓	✓	Volwassen boom biedt habitat en voeding voor duizenden soorten: eikenpage, boomsprinkhaan, rode eekhoorn, Vlaamse gaai, holtes voor vleermuizen, eekhoortjesbrood,... Klimaatboom.

					Geschikt als knot- en dreefboom of in houtkant. Pas op: eikenprocessierups!
Els, zwarte	<i>Alnus glutinosa</i>	✓	✓	✓	Goede pollenplant, bloeit in het voorjaar. Waardplant voor els-specifieke insecten zoals elzenvouwmot en elzenblaasmijnmot. Zaden zijn belangrijk voedsel voor sijs en putter in de winter. Geschikt voor broeken, langs waterlopen, als knotboom en in houtkanten.
Elsbes	<i>Sorbus torminalis</i>	✓		✓	Wordt inheems geacht. Pollen- en nectarplant voor vlinders en hommels, bijen in mindere mate. Bessen worden opgegeten door vogels. Klimaatboom.
Es, gewone	<i>Fraxinus excelsior</i>		✓		Waardplant voor essenmot. Geschikt voor broeken, langs waterlopen, bosgras- en weiland, als knotboom en in houtkanten.
Esdoorn, gewone	<i>Acer pseudoplatanus</i>	✓	✓		Sinds de Romeinse tijd ingeburgerd, wordt inheems beschouwd. Uitstekende nectarplant voor honingbijen en bron van bladluizen/honingdauw voor lieveheersbeestjes, mieren, vogels,... Bladeren neutraliseren verzuring. Geschikt voor bosgras- en weiland.
Esdoorn, Noorse	<i>Acer platanoides</i>	✓	✓		Wordt inheems geacht. Uitstekende nectarplant voor honingbijen en bron van bladluizen/honingdauw voor lieveheersbeestjes, mieren, vogels... Bladeren neutraliseren verzuring. Geschikt voor bosgras- en weiland.
Haagbeuk, Europese/gewone (syn. helzenteer, hesselteer, steenbeuk, jukbeuk; wielboom) Haagbeuk, zuil-	<i>Carpinus betulus</i> <i>Carpinus betulus</i> var. <i>fastigiata</i>		✓	✓	Kan zowel uitgroeien tot een hoogstammige boom als gesnoeid worden voor een haag of heg. Waardplant voor de meikever, haagbeukmot en andere motten en vlinders. Noten worden graag gegeten door hazelmuizen, bosmuizen, appelvink en boomklever. Geschikt als haag, heg, houtkant of dreef- en leiboom.
Iep/olm, Belgische Iep/olm, fladder- (syn. steel-) Iep/olm, gladde (syn. veld-) Iep/olm, Hollandse Iep/olm, kurk- Iep/olm, ruwe (syn. berg-)	<i>Ulmus</i> × <i>hollandica</i> var. <i>belgica</i> <i>Ulmus laevis</i> <i>Ulmus minor</i> (syn. <i>Ulmus carpinifolia</i>) <i>Ulmus</i> × <i>hollandica</i> <i>Ulmus minor</i> var. <i>suberosa</i> <i>Ulmus glabra</i>		✓		Minder vatbaar voor de iepenziekte. Degelijke pollenplant in het voorjaar. Waardplant van de gehakkelde aurelia en iepenpage. Snel afbrekend strooisel. Geschikt voor houtkanten, broeken en langs waterlopen. Opgelet! Iepenziekte! Fladderiep is het minst vatbaar, Belgische/Hollandse iep (kruising van gladde iep en ruwe iep). het meest vatbaar. Hakhoutbeheer voorkomt iepenziekte.
Kers(enboom), Europese vogel- (syn. gewone vogel-, inheemse vogel-)	<i>Prunus padus</i>	✓		✓	Kan worden verward met Amerikaanse vogelkers (invasieve exoot), vaak verdrongen door de Amerikaanse soort. Goede drachtplant voor bijen. Waardplant voor vliegend hert en

					koningspage. Kersen zijn eetbaar voor vogels en dieren. Geschikt voor fruithagen en –heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Kers(enboom), zoete (syn. bos-, zoete kerselaar)	<i>Prunus avium</i> (syn. <i>Cerasus avium</i>)	✓	✓	✓	Uitstekende drachtplant voor bijen en vlinders. Waardplant voor vliegend hert en koningspage. Kersen zijn eetbaar voor vogels en dieren. Verdraagt snoei niet goed, enkel voor heggen en houtkanten. Geschikt voor hoogstamboomgaarden en als leifruitboom.
Kastanje, tamme	<i>Castanea sativa</i>	✓		✓	Sinds de Romeinse tijd ingeburgerd, wordt inheems beschouwd. Uitstekende drachtplant voor bijen (bloeit in de zomer). Noten eetbaar voor dieren. Klimaatboom. Geschikt voor dreven en hoogstamboomgaarden.
Linde, Hollandse (syn. Europese)	<i>Tilia x vulgaris</i> (syn. x <i>europaea</i>)	✓			Natuurlijke kruising van winterlinde met zomerlinde. Geschikt voor bosgras- en weiland en houtkant (vogel- en nectarbosje) en als leiboom.
Linde, winter- (syn. kleinbladige)	<i>Tilia cordata</i>	✓			Goede nectarplant voor bijen (bloeit in de zomer). Bladeren neutraliseren verzuring. Geschikt voor bosgras- en weiland en houtkant (vogel- en nectarbosje) en als leiboom.
Linde, zomer- (syn. grootbladige)	<i>Tilia platyphyllos</i>	✓			Goede nectarplant voor bijen (bloeit in de zomer). Bladeren neutraliseren verzuring. Geschikt voor bosgras- en weiland en houtkant (vogel- en nectarbosje) en als leiboom.
Meelbes x elsbes	<i>Sorbus x tomentella</i>	✓		✓	Beperkte drachtplant. Bessen zijn eetbaar voor vogels.
Meelbes, gedeelde	<i>Sorbus × thuringiaca</i>	✓		✓	Kruising tussen gewone lijsterbes en gewone meelbes. Beperkte drachtplant. Bessen zijn eetbaar voor vogels.
Meelbes, gewone	<i>Sorbus aria</i>	✓		✓	Wordt inheems geacht. Klimaatboom. Beperkte drachtplant. Meelbessen zijn eetbaar voor vogels.
Okkernoot (syn. (okker)notelaar, walnootboom)	<i>Juglans regia</i>		✓	✓	Sinds de Romeinse tijd ingeburgerd, wordt inheems beschouwd. Waardplant voor nachtpauwoog. Noten zijn voedsel voor rode eekhoorns, muizen en kraaiachtigen. Produceert giftige stoffen (juglon) dat andere plantengroei verdringt.
Paardenkastanje, witte	<i>Aesculus hippocastanum</i>	✓		✓	Sinds de Romeinse tijd ingeburgerd, wordt inheems beschouwd. Goede drachtplant voor bijen. Noten eetbaar voor dieren.
Peer, gewone Peer, wilde	<i>Pyrus communis</i> <i>Pyrus pyraeaster</i> (syn. <i>P. communis</i> subsp. <i>pyraeaster</i>)	✓	✓	✓	Bestaat zowel als struik (3-6 meter) als hoogstamboom (tot 20 meter). Er bestaan honderden perenvariëteiten, de wilde peer is zeldzaam in de natuur.

					Uitstekende drachtplant. Waardplant voor groot aantal motten en vlinders. Peren zijn eetbaar voor mens en dier. Geschikt voor hoogstamboomgaarden en als leifruitboom.
Populier, Europese zwarte (syn. zwarte abeel) Populier, Italiaanse (syn. kaars-)	<i>Populus nigra nigra</i> <i>Populus nigra</i> var. <i>italica</i>	✓	✓		<i>Populus nigra nigra</i> is met uitsterven bedreigd, verdrongen door de Italiaanse populier (<i>Populus nigra</i> var. <i>italica</i>) en de Canadapopulier (<i>Populus</i> × <i>canadensis</i>). Het is sterk afgeraden deze cultivars aan te planten en te kiezen voor de autochtone cultivar ‘Belgica01’ van Plant van Hier of cultivars uit de buurlanden. Degelijke pollenplant. Waardplant voor dezelfde vlinders als ratelpopulier Snel verterend strooisel. Geschikt als knotboom.
Populier, ratel- (syn. tril-, esp)	<i>Populus tremula</i>	✓	✓		Degelijke pollenplant. Waardplant voor grote & kleine weerschijnvlinder, ijsvogelvlinder, grote vos, rouwmantel, populierenblad, populierenpijlstaart, kleine populierenbok, hermelijnvlinder en vele andere vlinders. Snel verterend strooisel. Geschikt voor houtkant en als knotboom.
Taxus (syn. venijnboom)	<i>Taxus baccata</i>	✓		✓	Voornamelijk bekend als struikvorm, maar kan uitgroeien tot een grote boom. Veelvuldig snoeien belet bloei. Vruchten zijn eetbaar, overige plantdelen giftig. Goede drachtplant voor bijen. Geschikt voor hagen, heggen en houtkanten en als leiboom.
Wilg, gevorkte (basterd) kraak- Wilg, gewone (basterd) kraak- Wilg, Russels (basterd) kraak- Wilg, Basford (basterd) kraak- Wilg, gele bind- Belgisch rood Wilg, Turkse kraak- (syn. okergrijze kraak-)	<i>Salix x fragilis</i> nothovar. <i>furcata</i> <i>Salix x fragilis</i> nothovar. <i>fragilis</i> <i>Salix x fragilis</i> nothovar. <i>russeliana</i> <i>Salix x fragilis</i> nothovar. <i>vitellina</i> <i>Salix</i> × <i>fragilis</i> nothovar. <i>vitellina</i> nothoforma <i>basfordiana</i> <i>Salix</i> × <i>fragilis</i> nothovar. <i>vitellina</i> nothoforma <i>sanguinea</i> <i>Salix euxina</i> (vroeger <i>S. fragilis</i> var. <i>decipiens</i>)	✓	✓		Recent ontdekt dat kraakwilg een kruising is van schietwilg (<i>S. alba</i>) en Turkse kraakwilg (<i>S. euxina</i>), hernoemt naar basterdkraakwilg. Uitstekende drachtplant voor bijen, vooral zandbijen. Waardplant voor aantal motten en vlinders, zoals zeldzame wilgenstippelmot, maar deelt ook vlinders met populierensoorten. Geschikt als knotboom en in broeken.
Wilg, laurier-	<i>Salix pentandra</i>	✓	✓		Zeldzaam in Vlaanderen Uitstekende drachtplant voor bijen, vooral zandbijen. Waardplant voor aantal motten en vlinders, zoals zeldzame wilgenstippelmot, maar deelt ook vlinders met populierensoorten. Geschikt als knotboom en in broeken.
Wilg, brede schiet- Wilg, gewone schiet- Wilg, gele schiet-	<i>Salix alba</i> var. <i>caerulea</i> <i>Salix alba</i> var. <i>alba</i> <i>Salix alba</i> var. <i>vitellina</i>	✓	✓		Uitstekende drachtplant voor bijen, vooral zandbijen. Waardplant voor aantal motten en

Wilg, treur-schiet-	<i>Salix alba</i> var. <i>tristes</i>				vlinders, zoals zeldzame wilgenstippelmot, maar deelt ook vlinders met populierensoorten. Meest gebruikte knotboom. Geschikt voor broeken, langs waterlopen en houtkant (nectarbosje).
Wilgkruisingen: Wilg, amandel- x schiet- Wilg, (basterd)kraak- x amandel- Wilg, (basterd)kraak- x laurier- Wilg, (basterd)kraak- x schiet-	<i>Salix x erythroclados</i> <i>Salix x alopecuroides</i> <i>Salix x meyeriana</i> <i>Salix x rubens</i>	✓	✓		<i>S. x rubens</i> wordt aangeduid voor alle terugkruisingen met <i>S. alba</i> die niet onder de andere benamingen vallen. Uitstekende drachtplant voor bijen, vooral zandbijen. Waardplant voor aantal motten en vlinders, zoals zeldzame wilgenstippelmot, maar deelt ook vlinders met populierensoorten. Geschikt voor broeken, langs waterlopen en houtkant (nectarbosje).

Annex B: inheemse of inheemse geachte laagstambomen en struiken

Deze lijst bevat ruwe ecologische informatie om te helpen bij de keuze van de beplantingen. De geleverde informatie is niet limitatief, noch tracht het volledig te zijn.

= drachtplant (stuifmeel en/of nectar) voor wilde bijen en honingbijen (vaak ook goed voor vlinders, kevers, lieveheersbeestjes en zweefvliegen)

= waardplant (rupsen) voor vlinders of andere insecten

= plant geeft eetbare vruchten of nestgelegenheid voor zoogdieren of vogels

Nederlandse naam	Latijnse naam				Overige opmerkingen
Aardbei, bos- grote Aardbei, bos- kleine Aardbei, cultuur- Aardbei, heuvel-	<i>Fragaria moschata</i> <i>Fragaria vesca</i> <i>Fragaria</i> × <i>ananassa</i> <i>Fragaria viridis</i>	✓		✓	Grote bosaardbei is een Vlaamse stinzenplant. Cultuuraardbei is kruising van Virginia-aardbei en Chileense aardbei. Drachtplant voor bijen en vlinders (o.a. aardbeivlinder). Aardbeien zijn eetbaar voor mens en dier. Kan gebruikt worden in (fruit)hagen en –heggen en als kleinfruit.
Appel(boom), gewone (syn. appelaar, sier-) Appel(boom), wilde	<i>Malus domestica</i> <i>Malus sylvestris</i>	✓		✓	Laagstammige boom, honderden variëteiten bekend, wilde soort zeldzaam. Uitstekende stuifmeel- en nectarplant voor bijen en vlinders. Appels zijn eetbaar voor mens en dier. Holteboom, biedt nestgelegenheid. Cultivars ‘Evereste’, ‘Red Obelisk’ en ‘Red Sentinel’ zijn klimaatbomen. Kan gebruikt worden in hoogstamboomgaarden en fruithagen en –heggen en als leifruitboom.
Bes, bosaal- (syn. rode bes, trosbes) Bes, cultuuraal- Bes, alpen- Bes, kruis- (syn. stekelbes, klapbes, trosbes) Bes, zwarte	<i>Ribes rubrum</i> subsp. <i>rubrum</i> <i>Ribes rubrum</i> subsp. <i>domesticum</i> <i>Ribes alpinum</i> <i>Ribes uva-crispa</i> <i>Ribes nigrium</i>	✓	✓	✓	Struik. Kruisbes heeft doornen. Alpenbes is bijgoed van stinzenplanten. Drachtplant voor bijen en vlinders. Waardplant voor gehakkelde aurelia en distelvlinder (zwarte bes) en boomblauwtje (aalbes). Eetbare bessen voor vogels en mens. Geschikt voor fruithagen en –heggen en als kleinfruit.
Bosbes, basterd- Bosbes, blauwe Bosbes, rode (syn. vossenbes) Rijsbes Veenbes, kleine	<i>Vaccinium x intermedium</i> (<i>V. myrtillus</i> x <i>V. vitis-idaea</i>) <i>Vaccinium myrtillus</i> <i>Vaccinium vitis-idaea</i> <i>Vaccinium uliginosum</i> <i>Vaccinium oxycoccos</i> (syn. <i>Oxycoccus palustris</i>)	✓		✓	Dwergstruik. Goede drachtplant voor bijen en hommels, bloeit in de zomer (juni/juli) met nabloei tot najaar (augustus/september). Eetbare bessen voor mens en dier. Geschikt als kleinfruit, niet geschikt als haag of heg door geringe hoogte, enkel als ondergroei van haag, heg of houtkant.
Braam, cultuur- Braam, dauw- Braam, gewone (syn. bos-, zwarte-) Braam, hazelaar- (syn. was-) Braam, purper- Braam, steen-	<i>Rubus</i> Sectie <i>Moriferi</i> <i>Rubus</i> Sectie <i>Caesii</i> <i>Rubus fruticosus</i> (<i>Rubus</i> Sectie <i>Rubus</i>) <i>Rubus</i> Sectie <i>Corylifolii</i> <i>Rubus</i> Sectie <i>Subidaei</i> <i>Rubus saxatilis</i>	✓	✓	✓	Ook klimheester. Drachtplant voor bijen en vlinders (bloeit in de zomer). Waardplant voor veel soorten vlinders en bladmineerders. Eetbare braambessen voor mens en vogels. Doornen bieden nestgelegenheid en

					beschutting voor vogels en andere dieren. Geschikt voor (doorn/fruit)hagen en – heggen en als kleinfruit.
Brem, gewone (syn. bezem-)	<i>Cytisus scoparius</i>	✓	✓		Struik, sterk gelijkend op gaspeldoorn maar zonder doorns. Vroegbloeiër, goede drachtplant voor bijen (bremzandbij). Waardplant voor groentje en (vals) heideblauwtje.
Buxus (syn. buksboom, bosseboompje, Europees palmboompje)	<i>Buxus sempervirens</i>	✓	✓		Groenblijvende struik. Sinds de Romeinse tijd ingeburgerd, wordt inheems beschouwd. Uitstekende drachtplant voor bijen en vlinders. Waardplant van invasieve exoot buxusmot.
Duindoorn	<i>Hippophae rhamnoides</i>		✓	✓	Doornstruik. Waardplant voor vals heideblauwtje. Bessen eetbaar voor lijsters, kramsvogel en spreeuw. Geschikt voor (doornen)haag of –heg.
Dwergmispel, wilde	<i>Cotoneaster integerrimus</i>	✓		✓	Behoort tot een ander geslacht dan de gewone mispel. Sinds de Romeinse tijd ingeburgerd, wordt inheems beschouwd. Niet te verwarren met invasieve vlakke dwergmispel (<i>Cotoneaster horizontalis</i>). Drachtplant voor bijen. Eetbare bessen voor vogels.
Esdoorn, veld (syn. Spaanse aak)	<i>Acer campestre</i>	✓	✓		Laagstammige boom. Uitstekende stuifmeel- en nectarplant voor bijen en vlinders. Waardplant voor vlinders. Cultivars ‘Elsrijk’ en ‘Lienco’ zijn klimaatbomen. Geschikt voor hagen, heggen of houtkanten.
Framboos Framboos, pracht-	<i>Rubus idaeus</i> <i>Rubus spectabilis</i>	✓	✓	✓	Doornstruik. Prachtframboos is bijgoed van stinzenplanten. Drachtplant voor bijen en vlinders. Waardplant voor aardbeivlinder en groentje. Eetbare frambozen voor mens en vogels. Struiken bieden nestgelegenheid en beschutting voor vogels en andere dieren. Geschikt voor (fruit)hagen en – heggen en als kleinfruit.
Gagel, wilde	<i>Myrica gale</i>			✓	Struik. Eetbare vruchten. Kan worden verwerkt in bier. Geschikt voor broeken, langs waterlopen, fruithagen en –heggen en hoogstamboomgaarden.
Gaspeldoorn	<i>Ulex europaeus</i>	✓	✓		Doornstruik, sterk gelijkend op bren maar met doorns. Zeldzaam. Vroegbloeiër, goede drachtplant voor bijen. Waardplant voor groentje, boomblauwtje en heideblauwtje. Geschikt voor (doorn, bloesem- en bessen)hagen en –heggen.
Gelderse roos	<i>Viburnum opulus</i>	✓		✓	Goede drachtplant voor bijen. Bessen worden gegeten door lijsters en pestvogels.

					Geschikt voor (doorn, bloesem- en bessen)hagen en -heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Hazelaar	<i>Corylus avellana</i>	✓	✓	✓	Laagstammige boom. Eerder slechte drachtplant (stuifmeel) voor bijen, geen wilde bijen mee geassocieerd, maar bloeit in het voorjaar. Waardplant voor gehakkelde aurelia. Hazelnoten zijn eetbaar voor mensen, vogels en dieren, zoals de hazelmuis. Geschikt voor hoogstamboomgaarden, (fruit/bloesem- en bessen)hagen en -heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Hertshooi, ruig Hertshooi, struik- Mansbloed	<i>Hypericum hirsutum</i> <i>Hypericum x inodorum</i> <i>Hypericum androsaemum</i>	✓	✓		Lage struik. Goede drachtplant, bloeit in de zomer tot september. Waardplant voor verschillende hertshoosmotten.
Hulst	<i>Ilex aquifolium</i>	✓	✓	✓	Groenblijvende stekelige laagstammige boom. Uitstekende drachtplant voor bijen. Waardplant voor insecten: hulstvlies, hulstluis, boomblauwtje,... Bessen zijn giftig voor de mens maar niet voor vogels.
Jeneverbes	<i>Juniperus communis</i>	✓	✓	✓	Groenblijvende struikconifeer tot kleine boom. Traaggroeiend. Goede pollenplant voor bijen. Waardplant voor specifieke insecten zoals jeneverbeskever en –mot. Eetbare bessen voor vogels en mens. Kan verwerkt worden tot jenever. Geschikt voor (fruit)hagen- en heggen.
Kamperfoelie, rode	<i>Lonicera xylosteum</i>	✓	✓	✓	Struik. Goede drachtplant. Waardplant voor kleine ijsvogelvlinder. Bessen zijn eetbaar voor vogels, maar giftig voor de mens.
Kardinaalmuts, wilde	<i>Euonymus europaeus</i>	✓	✓		Struik. Goede nectardrachtplant, waardplant voor kardinaalmutsstippelmot en andere specifieke motten. Geschikt voor (bloesem- en bessen)hagen en -heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Kers(enboom), weichsel (syn. weichselboom)	<i>Prunus mahaleb</i>	✓	✓	✓	Laagstammige boom of struik. Goede drachtplant voor honingbijen. Waardplant voor koningspage. Eetbare vruchten voor mens en dier. Zaadpitten zijn specerij (mahaleb). Geschikt voor fruithagen en –heggen.
Kers(enboom), zure (syn. waal, krik (Zuid-NL), zure kerselaar) Morel	<i>Prunus cerasus</i> <i>Prunus cerasus</i> var. <i>austere</i>	✓			Laagstammige boom. Uitstekende drachtplant voor bijen en vlinders. Waardplant voor vliegend hert en koningspage. Kersen zijn eetbaar voor vogels en dieren. Verdraagt snoei niet goed, enkel voor heggen en houtkanten.

					Geschikt voor hoogstamboomgaarden en als leifruitboom.
Klimop, struik-	<i>Hedera helix</i> var. <i>arborescens</i>	✓	✓	✓	Groenblijvende struik. Variëteit van klimop met struikvorm. Laatbloeier: van juli tot september, belangrijke najaarsdrachtplant voor bijen. Waardplant voor boomblauwtje. Bessen worden door vogels gegeten in de winter en het voorjaar. Zeer gevoelig voor snoeien en traaggroeiend, enkel voor heggen.
Kornoelje, gele	<i>Cornus mas</i>	✓	✓	✓	Struik. Uitstekende drachtplant (groefbijen), waardplant van o.a. kleine kornoeljegaatjesmaker. Geeft eetbare vruchten voor vogels en dieren. Geschikt voor (bloesem- en bessen)hagen en -heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje)
Kornoelje, rode	<i>Cornus sanguinea</i> subsp. <i>Sanguinea</i>	✓	✓		De Oosterse rode kornoelje, <i>Cornus sanguinea</i> subsp. <i>australis</i> , verdringt de inheemse ondersoort. De twee zijn moeilijk te onderscheiden, verifieer de afkomst alvorens aan te planten. Goede drachtplant, waardplant van o.a. kleine kornoeljegaatjesmaker, groentje en boomblauwtje. Geeft in tegenstelling tot gele kornoelje geen eetbare vruchten voor vogels en dieren. Geschikt voor hagen, heggen en houtkanten (nectarbosje).
Krentenboompje, Europees	<i>Amelanchier ovalis</i>	✓		✓	Goede drachtplant voor bijen, bloei is vroeger dan andere inheemse rozenstruiken. De krenten worden graag gegeten door vogels. Geschikt voor (fruit)hagen en – heggen.
Kwee(peer)(boom) (syn. – appel)	<i>Cydonia oblonga</i>	✓		✓	Begint als struik en groeit uit tot laagstammige boom. Zeer oude cultuurplant, onbekend wanneer in Vlaanderen is ingeburgerd, wordt inheems geacht. Goede drachtplant voor bijen. Vruchten zijn eetbaar voor mens en dier, verwerkt als marmelade. Geschikt voor hoogstamboomgaarden, fruithagen en –heggen en als leifruitboom.
Liguster, wilde	<i>Ligustrum vulgare</i>	✓	✓		Struik. Uitstekende drachtplant die laat bloeit (juni-juli). Waardplant voor boomblauwtje. Geschikt voor (bloesem- en bessen)hagen en -heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Lijsterbes, gewone	<i>Sorbus aucuparia</i>	✓		✓	Laagstammige boom. Goede drachtplant voor bijen (bloeit in de zomer). Nestgelegenheid voor vogels. Bessen geliefd bij lijsterachtigen. Geschikt voor hagen, heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).

Meidoorn, bastaard-	<i>Crataegus x media</i>	✓	✓		Natuurlijke kruising van éénstijlige met tweestijlige meidoorn. Komt even algemeen voor als éénstijlige meidoorn, verdringt tweestijlige meidoorn. Dezelfde ecologie als andere meidoorns. Let op: gevoelig voor bacterievuur!
Meidoorn, éénstijlige	<i>Crataegus monogyna</i>	✓	✓	✓	Laagstammige boom of doornstruik. Uitstekende drachtplant voor bijen en vlinders, waardplant voor o.a. rietspinner, koningspage, groot geaderd witje en grote vos, vruchten gegeten door koperwiek en kramsvogel. Let op: gevoelig voor bacterievuur! Geschikt voor (doorn/bloesem- en bessen)hagen en -heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Meidoorn, grootvruchtige	<i>Crataegus x macrocarpa</i>	✓	✓	✓	Natuurlijke kruising tussen tweestijlige en koraalmeidoorn. Zeer zeldzaam. Dezelfde ecologie als andere meidoorns. Let op: gevoelig voor bacterievuur!
Meidoorn, koraal-	<i>Crataegus rhipidophylla</i> (syn. <i>C. calycina</i> , <i>C. rosiformis</i> , <i>C. curvicepala</i>)	✓	✓	✓	Laagstammige boom of doornstruik. Uitgestorven gewaand in Vlaanderen maar recent herontdekt. Dezelfde ecologie als andere meidoorns. Let op: gevoelig voor bacterievuur!
Meidoorn, schijnkoraal-	<i>Crataegus x subsphaericea</i>	✓	✓	✓	Natuurlijke kruising tussen éénstijlige en koraalmeidoorn. Algemener dan grootvruchtige meidoorn. Dezelfde ecologie als andere meidoorns. Let op: gevoelig voor bacterievuur!
Meidoorn, tweestijlige	<i>Crataegus laevigata</i> (syn. <i>C. oxyacanthoides</i>)	✓	✓	✓	Laagstammige boom of doornstruik. Goede drachtplant voor bijen en vlinders, éénstijlige is beter maar tweestijlige bloeit twee weken vroeger en is zeldzaam. Waardplant voor o.a. rietspinner en koningspage, vruchten gegeten door koperwiek en kramsvogel. Let op: gevoelig voor bacterievuur! Geschikt voor (doorn/bloesem- en bessen)hagen en -heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Mispel, gewone Mispel, gewone x meidoorn, tweestijlige	<i>Mespilus germanica</i> <i>x Crataegomespilus grandiflora</i>	✓		✓	Sinds de Romeinse tijd ingeburgerd, wordt inheems beschouwd. Uitstekende drachtplant voor bijen. Klimaatstruik. Vruchten zijn eetbaar voor vogels. Geschikt voor hoogstamboomgaarden, fruithagen en -heggen.
Roos, bos- Roos, duin- Roos, egelantier- Roos, heggen- Roos, honds- Roos, kraag- Roos, vilt- Roos, overige en kruisingen	<i>Rosa arvensis</i> <i>Rosa pimpinellifolia</i> <i>Rosa rubiginosa</i> <i>Rosa corymbifera</i> <i>Rosa canina</i> <i>Rosa agrestis</i> <i>Rosa tomentosa</i> <i>Rosa</i> sp.	✓	✓	✓	Doornstruik tot klimheester. Goede drachtplant voor bijen, late bloei (juni – september). Waardplant voor rozenspanner en andere nachtvlinders. Rozenbottels worden gegeten door vossen, kramsvogel, koperwiek en andere vogels.

					Biedt nestgelegenheid voor vogels. Geschikt voor (doorn/bloesem- en bessen)hagen en -heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Sleedoorn	<i>Prunus spinosa</i>	✓	✓	✓	Doornstruik. Uitstekende drachtplant voor bijen, dagvlinders en zweefvliegen. Waardplant voor koningspage, sleedoornpage, gehakkelde aurelia, kleine vos en dagpauwoog. Kersen zijn eetbaar voor vogels (lijsters) en dieren. Biedt nestgelegenheid voor zangvogels. Geschikt voor hoogstamboomgaarden, (fruit/doorn/bloesem- en bessen)hagen en -heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Sneeuwbal, wollige	<i>Viburnum lantana</i>	✓	✓	✓	Struik. Degelijke drachtplant, bloeit in de vroege zomer. Waardplant van de microvlinders <i>Phyllonorycter lantanella</i> , <i>Coleophora ahenella</i> , <i>Acleris schalleriana</i> en aan sneeuwbal geassocieerde insecten zoals sneeuwbalvouwmot. Bessen zijn eetbaar voor dieren, voor de mens giftig.
Vlier, gewone (syn. Europees zwarte) Vlier, peterselie-	<i>Sambucus nigra</i> <i>Sambucus nigra</i> var. <i>lanciniata</i>	✓	✓	✓	Struik. Drachtplant van voornamelijk honingbijen. Waardplant voor vliervlinder. Bessen zijn eetbaar voor mens en dier (vooral spreeuwen). Geschikt voor (fruit/bloesem- en bessen)hagen en -heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Vlier, kruid-	<i>Sambucus ebulus</i>	✓	✓	✓	Lage struik. Drachtplant, meer bijen en vlinders dan gewone vlier. Waardplant voor vliervlinder. Bessen zijn giftig voor de mens, maar eetbaar voor vogels.
Vlier, tros- (syn. berg-)	<i>Sambucus racemosa</i>		✓	✓	Struik. Waardplant voor vliervlinder. Bessen zijn giftig voor de mens, maar eetbaar voor vogels.
Vuilboom (syn. sporkehout)	<i>Rhamnus frangula</i> (syn. <i>Frangula alnus</i>)	✓	✓		Struik. Uitstekende drachtplant voor bijen (o.a. sporkehoutzandbij) en vlinders (bloeit in de zomer). Waardplant voor citroenvlinder en boomblauwtje. Bessen zijn giftig. Geschikt voor hagen, heggen en houtkanten (nectarbosje).
Wegedoorn	<i>Rhamnus cathartica</i>	✓	✓		Struik. Minder algemeen dan sporkehout. Uitstekende drachtplant voor bijen en vlinders (bloeit in de zomer). Waardplant voor citroenvlinder, boomblauwtje en wegedoornpage. Bessen zijn giftig. Geschikt voor hagen, heggen en houtkanten (nectarbosje).
Wilg, bos- (syn. (treur)	<i>Salix caprea</i>	✓	✓		Kan uitgroeien tot laagstamboom tot

water-)					10 meter, maar vaker als struikvorm. Uitstekende drachtplant voor bijen. Waardplant voor aantal motten en vlinders, zoals zeldzame wilgenstippelmot, maar deelt ook vlinders met populierensoorten. Geschikt voor houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Wilg, bittere	<i>Salix purpurea</i>	✓	✓		Laagstammige boom. Uitstekende drachtplant voor bijen. Waardplant voor aantal motten en vlinders, zoals zeldzame wilgenstippelmot, maar deelt ook vlinders met populierensoorten. Geschikt voor houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Wilg, geoorden	<i>Salix aurita</i>	✓	✓		Struik. Uitstekende drachtplant voor bijen. Waardplant voor aantal motten en vlinders, zoals zeldzame wilgenstippelmot, maar deelt ook vlinders met populierensoorten. Geschikt voor houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Wilg, grauwe Wilg, rossige	<i>Salix cinerea</i> subsp. <i>cinerea</i> <i>Salix cinerea</i> subsp. <i>oleifera</i> (syn. <i>Salix atrocinerea</i>)	✓	✓		Laagstammige boom. Uitstekende drachtplant voor bijen. Waardplant voor motten, grote weerschijnvlinder, rouwmantel en klaverblaadje. Geschikt voor houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Wilg, kat-	<i>Salix viminalis</i>	✓	✓		Kan uitgroeien tot laagstamboom tot 6 à 10 meter, maar vaker als struikvorm. Uitstekende drachtplant voor bijen. Waardplant voor aantal motten en vlinders, zoals zeldzame wilgenstippelmot, maar deelt ook vlinders met populierensoorten.
Wilg, kruip- Wilg, duinkruip-	<i>Salix repens</i> subsp. <i>repens</i> <i>Salix repens</i> var. <i>nitida</i> (syn. <i>S. repens</i> var. <i>argentea</i>)	✓	✓		Lage struik. Uitstekende drachtplant voor bijen. Waardplant voor aantal motten en vlinders, zoals zeldzame wilgenstippelmot, maar deelt ook vlinders met populierensoorten. Geschikt voor houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Wilgkruisingen: Wilg, amandel- x kat- Wilg, bos- x kat- Wilg, bittere x kat- Wilg, bittere x kat- (x grauwe?) Wilg, grauwe x kat- Wilg, grauwe x kruip- Wilg, geoorden x grauwe Wilg, geoorden x grauwe x kruip- Wilg, geoorden x bittere Wilg, geoorden x bos- Wilg, geoorden x kat- Wilg, geoorden x kruip- Wilg, kruip- x kat- Wilg, rossige x bos- Wilg, rossige x geoorden	<i>Salix x mollissima</i> <i>Salix x smithiana</i> <i>Salix x rubra</i> <i>Salix x forbyana</i> <i>Salix x holosericea</i> <i>Salix x subsericea</i> <i>Salix x multinervis</i> <i>Salix x straeberi</i> <i>Salix x dichroa</i> <i>Salix x capreola</i> <i>Salix x fruticosa</i> <i>Salix x ambigua</i> <i>Salix x friesiana</i> <i>Salix x quercifolia</i> <i>Salix x charrieri</i>	✓	✓		Natuurlijke kruisingen. Lage struik, struik of laagstammige boom. Uitstekende drachtplant voor bijen. Waardplant voor aantal motten en vlinders, zoals zeldzame wilgenstippelmot, maar deelt ook vlinders met populierensoorten. Geschikt voor houtkanten (vogel- en nectarbosje).

Wilg, rossige x grauwe	<i>Salix x guinieri</i>				
Zuurbes	<i>Berberis vulgaris</i>	✓		✓	Groenblijvende struik. Uitstekende drachtplant voor bijen en vlinders. Bessen zijn eetbaar voor vogels. Geschikt voor (bloesem- en bessen)hagen en –heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).

Annex C: ingeburgerde uitheemse hoogstambomen

Deze lijst bevat ruwe ecologische informatie om te helpen bij de keuze van de beplantingen. De geleverde informatie is niet limitatief, noch tracht het volledig te zijn.

Uitheemse soorten van deze lijst zijn aanvaardbaar wegens ecologische en/of landschappelijke waarde, de bevoegde ambtenaar heeft het recht om op basis van de gewenste natuurdoelstellingen uitheemse ingeburgerde soorten af te wijzen of voorwaarden op te leggen. Andere uitheemse soorten kan enkel mits motivatie.

 = drachtplant (stuifmeel en/of nectar) voor wilde bijen en zomerbijen (vaak ook goed voor vlinders, kevers, lieveheersbeestjes en zweefvliegen)

 = waardplant (rupsen) voor vlinders of andere insecten

 = plant geeft eetbare vruchten of nestgelegenheid voor zoogdieren of vogels

Nederlandse naam	Latijnse naam				Overige opmerkingen
Acacia, valse (syn. witte-, robinia)	<i>Robinia pseudoacacia</i>	✓			Takken met doornen (er bestaan cultivars zonder doornen) Goede nectarplant voor bijen. Kan zich invasief gedragen, nodige voorzorgsmaatregelen nemen om vegetatieve vermeerdering door wortelstokken te vermijden (rhizoombegrenzer). Wortelstokken beschermen taluds tegen erosie. Groenbemester, werkt verzuivering in de hand. Snel verterend strooisel en open kroon, geschikt voor bosgras- of weiland. Acceptabel als solitaire boom, bomengroep of dreefboom. Verboden aan te planten in/nabij natuurgebieden.
Den, zwarte Corsicaanse Den, zwarte Oostenrijkse	<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>laricio</i> <i>Pinus nigra</i> subsp. <i>nigra</i>			✓	Inburgerend. Veel soorten op de grove den komen ook voor op zwarte den, grove den te prefereren.
Eik, Amerikaanse	<i>Quercus robur</i>			✓	Veel soorten op inheemse eik komen ook voor op Amerikaanse eik, vormt eveneens holtes voor vogels en vleermuizen. Kan zich invasief gedragen, dichte kroon met slecht verterend strooisel met beperkte ondergroei tot gevolg en vegetatieve vermeerdering is te vermijden (rhizoombegrenzer). Verboden aan te planten in/nabij natuurgebieden. Kan enkel als solitaire boom worden aangeplant vanwege de landschappelijke waarde van de rode bladeren.
Eik, mos- (syn. Turkse)	<i>Quercus cerris</i>		✓	✓	Veel soorten op inheemse eik komen ook voor op moseik. Klimaatboom: kan overstromingen beter verdragen dan inheemse eiken. Opgepast: galwespen die leven op de moseik kunnen ook inheemse eiken aantasten! Opgepast: eikenprocessierups! Geschikt langs waterlopen en in broeken en als leiboom.
Els, hartbladige (syn.	<i>Alnus cordata</i>	✓	✓		Inburgerend tot volledig ingeburgerd.

Italiaanse)					Goede pollenplant, bloeit in het voorjaar. Waardplant voor els-specifieke insecten zoals elzenvouwmot en elzenblaasmijnmot. Klimaatboom.
Els, Europese witte (syn. grauwe, grijze)	<i>Alnus incana</i> subsp. <i>incana</i>	✓	✓	✓	Waardplant voor els-specifieke insecten zoals elzenvouwmot en elzenblaasmijnmot. Zaden zijn belangrijk voedsel voor sijs en putter in de winter. Goede pollenplant, bloeit in het voorjaar. Geschikt voor broeken, langs waterlopen en als knotboom.
Els, zachte	<i>Alnus x pubescens</i>	✓	✓	✓	Natuurlijke kruising tussen witte en zwarte els. Goede pollenplant, bloeit in het voorjaar. Geschikt voor broeken, langs waterlopen en als knotboom.
Es, pluim- (syn. bloem-, manna-)	<i>Fraxinus ornus</i>	✓	✓		Recent ingeburgerd. In tegenstelling tot inheemse es wordt de pluimes sporadisch bezocht door bijen. Verschillende insecten met als waardplant es gebruiken ook de pluimes (bv. essenmot). Klimaatboom, verdraagt droge gronden.
Es, smalbladige	<i>Fraxinus angustifolia</i>		✓		Klimaatboom: verdraagt droge gronden. Verschillende insecten met als waardplant es gebruiken ook de smalbladige es (bv. essenmot).
Esdoorn, witte (syn. zilver-)	<i>Acer saccharinum</i>	✓			Mogelijk ingeburgerd. Uitstekende drachtplant zoals andere esdoorns. Klimaatboom, verdraagt overstroming. Gewone esdoorn en Noorse esdoorn te prefereren.
Linde, Krim-Linde, konings-Linde, zilver-	<i>Tilia × europaea</i> var. <i>euchlora</i> (syn. <i>T. × euchlora</i>) <i>Tilia x europaea</i> var <i>pallida</i>	✓			Krim- en koningslinde zijn de kruising van de winterlinde (<i>T. cordata</i>) met de Kaukasische linde (<i>T. dasystyla</i> subsp. <i>caucasica</i>). Uitstekende drachtplant zoals alle lindes, inheemse lindes te prefereren. Klimaatboom. Geschikt als leiboom.
Lork, Larix of Lariks, Dunkold- (syn. bastaard-) Lork, Larix of Lariks, Europese Lork, Larix of Lariks, Japanse (syn. goud-)	<i>Larix × marschlinsii</i> (syn. <i>Larix × eurolepis</i>) <i>Larix decidua</i> <i>Larix kaempferi</i>			✓	Inburgerend. Dunkoldlork is kruising tussen Europese en Japanse lork. Europese lork is te prefereren. Enige bladverliezende conifeer. Kegels zijn eetbaar voor vogels. Geliefd bij zwarte specht, maar minder dan den en spar.
Okkernoot, hybride (syn. hybride notelaar, hybride walnoot) Okkernoot, zwarte (syn. zwarte notelaar, zwarte walnoot, zwarte notenboom,)	<i>Juglans x intermedia</i> <i>Juglans nigra</i>			✓	<i>Juglans x intermedia</i> is natuurlijke kruising van inheems geachte okkernoot met zwarte walnoot. Inheemse okkernoot te prefereren: zwarte okkernoot heeft giftigere juglon en is meer vatbaar voor schimmelinfecties. Noten zijn eetbaar voor mens en dier.

Plataan, gewone (syn. esdoornbladige)	<i>Platanus x hispanica</i> (syn. <i>x acerifolia</i> , <i>x hybrida</i>)				Inburgerend. Natuurlijke kruising van Oosterse en Westerse plataan, mogelijk ondersoort van Oosterse plataan. Klimaatboom, kan goed tegen droogte en overstromingen. Imposante hoogstammige boom, geschikt als solitaire boom, leiboom, of dreefboom.
Plataan, Oosterse	<i>Platanus orientalis</i>				Volgens Plinius de Oudere was deze soort al in de 1 ^{ste} eeuw in België aanwezig, vroegste bewijs van 16 ^{de} eeuw, wordt niet inheems beschouwd en is inburgerend. Cultivar 'Minaret' is klimaatboom. Imposante hoogstammige boom, geschikt als solitaire boom of dreefboom.
Populier, Canada- (syn. Canadese, Euramerikaanse)	<i>Populus x canadensis</i>	✓			Kruising van de Europese zwarte populier (<i>Populus nigra nigra</i>) met de Amerikaanse zwarte populier (<i>Populus deltoides</i>). Is een bedreiging voor inheemse zwarte populier. Degelijke pollenplant, snel verterend strooisel. Het is raadzaam om inheemse zwarte of ratelpopulieren of zilver- en grauwe populier aan te planten en enkel oude exemplaren te laten staan.
Populier, grauwe (syn. grauwe abeel)	<i>Populus x canescens</i>	✓	✓		Natuurlijke kruising tussen zilver- en ratelpopulier. Degelijke pollenplant. Waardplant voor dezelfde vlinders als ratelpopulier. Snel verterend strooisel.
Populier, zilver- (syn. witte abeel)	<i>Populus alba</i>	✓	✓		Degelijke pollenplant. Waardplant voor dezelfde vlinders als ratelpopulier. Snel verterend strooisel.
Populier, zwarte balsem- (syn. witte balsem-, West-Amerikaanse balsem-, haarvruchttige -)	<i>Populus trichocarpa</i>	✓			Degelijke pollenplant, snel verterend strooisel. Het is raadzaam om inheemse zwarte of ratelpopulieren of zilver- en grauwe populier en te planten en enkel oude exemplaren te laten staan.
Spar, Douglas-	<i>Pseudotsuga menziesii</i>				Inburgerend. Het is raadzaam om inheemse grove den te planten of fijnspar en enkel oude exemplaren te laten staan.
Spar, gewone fijn-Spar, Sitka-	<i>Picea abies</i> <i>Picea sitchensis</i>			✓	Kegels zijn eetbaar voor vogels. Geliefd bij zwarte specht vanwege houtmieren.
Vleugelnoot, Kaukasische	<i>Pterocarya fraxinifolia</i>			✓	Recent ingeburgerd. Noten zijn eetbaar voor mens en dier.
Wilg, groen treur- x kraak-Wilg, groene treur- x schiet- (syn. gele treur-) Wilg, groene treur- (syn. Chinese (treur-)) Wilg, kronkel- (syn. krul-)	<i>Salix x pendulina</i> (syn. <i>Salix x sepulcralis</i> var. <i>chrysocoma</i> <i>Salix babylonica</i> (syn. <i>S. matsudana</i>) <i>Salix babylonica</i> var. <i>tortuosa</i>	✓			Kunstmatige kruising tussen schietwilg (<i>S. alba</i> var. <i>vitellina</i>) en Chinese treurwilg (<i>S. babylonica</i>). Net als andere wilgen goede drachtplant. Kan enkel als solitaire boom worden aangeplant aan een poel, plas of vijver vanwege landschappelijke waarde van de treurvorm.

Annex D: ingeburgerde uitheemse laagstambomen en struiken

Deze lijst bevat ruwe ecologische informatie om te helpen bij de keuze van de beplantingen. De geleverde informatie is niet limitatief, noch tracht het volledig te zijn.

Uitheemse soorten van deze lijst zijn aanvaardbaar wegens ecologische en/of landschappelijke waarde, de bevoegde ambtenaar heeft het recht om op basis van de gewenste natuurdoelstellingen uitheemse ingeburgerde soorten af te wijzen of voorwaarden op te leggen. Andere uitheemse soorten kan enkel mits motivatie.

 = drachtplant (stuifmeel en/of nectar) voor wilde bijen en zomerbijen (vaak ook goed voor vlinders, kevers, lieveheersbeestjes en zweefvliegen)

 = waardplant (rupsen) voor vlinders of andere insecten

 = plant geeft eetbare vruchten of nestgelegenheid voor zoogdieren of vogels

Nederlandse naam	Latijnse naam				Overige opmerkingen
Abrikozenboom Amandelboom Perzikboom	<i>Prunus armeniaca</i> <i>Prunus dulcis</i> <i>Prunus persica</i>	✓		✓	Laagstammige boom. Drachtplant voor bijen en vlinders. Abrikozen, amandelen en perziken zijn eetbaar voor mens en dier. Kan gebruikt worden in hoogstamboomgaarden.
Appelbes, zwarte- (syn. bastaard-)	<i>Aronia x prunifolia</i>	✓		✓	Struik. <i>A. x prunifolia</i> is een natuurlijke kruising van <i>A. arbutifolia</i> (gewone appelbes) met <i>A. melanocarpa</i> (gewone zwarte appelbes). Goede drachtplant voor honingbijen. Eetbare zwarte bessen voor mens en dier. Geschikt voor (fruit)hagen en heggen en als kleinfruit.
Azalea, Pontische	<i>Rhododendron luteum</i>	✓			Struik. Niet te verwarren met invasieve Pontische rhododendron (<i>Rhododendron ponticum</i>). Goede bijenplant, maar honing is giftig voor de mens!
Blazenstruik, Europese Blazenstruik (geen NL naam)	<i>Colutea arborescens</i> <i>Colutea x media</i>	✓	✓		Struik. <i>C. x media</i> is een natuurlijke kruising tussen Europese (<i>C. arborescens</i>) en Oosterse (<i>C. orientalis</i>) blazenstruik. Struik. Goede drachtplant voor bijen en hommels, bloeit in het najaar. Waardplant voor dwergblauwtje en boomblauwtje.
Bosbes, tros (syn. blauwe bes) Veenbes, grote (syn. cranberry, lepeltje(s)heide)	<i>Vaccinium corymbosum</i> <i>Vaccinium macrocarpon</i> (syn. <i>Oxycoccus macrocarpos</i>)	✓		✓	Dwergstruik. Goede drachtplant voor bijen en hommels, bloeit in de zomer (juni/juli) met nabloei tot najaar (augustus/september). Eetbare bessen voor mens en dier. Geschikt als kleinfruit, niet geschikt als haag of heg door geringe hoogte, enkel als ondergroei van haag, heg of houtkant.
Duitse dot (syn. kattekletters, zilverblad)	<i>Salix gmelinii</i> (syn. <i>S. dasyclados</i>)	✓	✓		Struik. Vergelijkbare ecologie als andere wilgen.
Dwergmispel (geen NL naam) Dwergmispel (geen NL naam) Dwergmispel (geen NL naam)	<i>Cotoneaster dielsianus</i> <i>Cotoneaster fangianus</i> <i>Cotoneaster hjelmqvistii</i>	✓		✓	Kleine struik, recent ingeburgerd. Niet te verwarren met invasieve vlakke dwergmispel (<i>Cotoneaster</i>

Dwergmispel (geen NL naam) Dwergmispel (geen NL naam) Dwergmispel, berendruif- Dwergmispel, Franchets Dwergmispel, rimpelige Dwergmispel, uitgespreide Dwergmispel, wilgvormige Dwergmispel, witte boog-	<i>Cotoneaster simonsii</i> <i>Cotoneaster villosulus</i> <i>Cotoneaster dammeri</i> <i>Cotoneaster franchetii</i> <i>Cotoneaster rehderi</i> <i>Cotoneaster divaricatus</i> <i>Cotoneaster salicifolius</i> <i>Cotoneaster sternianus</i>				<i>horizontalis</i> . Wilde dwergmispel te prefereren. Drachtplant voor bijen. Eetbare bessen voor vogels en mensen (als compote). Geschikt als kleinfruit, als fruit/(bloesem- en bessen)haag of heg en als houtkant.
Goudenregen, Alpen- Goudenregen, Alpen x gewone Goudenregen, gewone	<i>Laburnum alpinum</i> <i>Laburnum x watereri</i> <i>Laburnum anagyroides</i>	✓			Struik tot laagstammige boom. Goede drachtplant voor bijen en hommels, bloeit in de zomer (mei/juni). Vruchten zijn zeer giftig! Geschikt voor (bloesem)hagen en – heggen.
Hopboom, gewone (syn. lederboom)	<i>Ptelea trifoliata</i>	✓			Struik tot laagstammige boom. Uitstekende drachtplant voor bijen, vlinders en hommels, bloeit in de zomer (mei/juni). Geschikt voor (bloesem)hagen en – heggen.
Jasmijn, boeren- (syn. welriekende)	<i>Philadelphus coronarius</i>	✓			Struik. Uit Zuid-Europa, al zeer lang in gebruik op boerenerven, onbekend wanneer in Vlaanderen is ingeburgerd. Goede drachtplant voor hommels en zandbijen (minder honingbijen).
Karmozijnbes, Oosterse Karmozijnbes, Westerse (syn. Amerikaanse)	<i>Phytolacca accinosa</i> (syn. <i>Phytolacca esculenta</i>) <i>Phytolacca americana</i>	✓		✓	Uitstekende drachtplant voor bijen. Bessen worden gegeten door vogels. Kan zich invasief gedragen, verboden aan te planten in/nabij natuurgebieden.
Kersappel	<i>Malus baccata</i>			✓	Laagstammige boom. Kersappel werd vroeger gebruikt als kerstversiering. De kersen zijn eetbaar voor mensen maar niet lekker, werd brandewijn van gemaakt. Geschikt voor hoogstamboomgaarden.
Kerspruim(enboom) (syn. kroosjespruim-, myrobalaan) Kerspruim x sleedoorn	<i>Prunus cerasifera</i> <i>Prunus x simmleri</i>	✓	✓	✓	<i>Prunus x simmleri</i> is een zeer zeldzame natuurlijke kruising. Laagstammige boom of struik. Goede drachtplant voor honingbijen. Waardplant voor koningspage. Eetbare vruchten voor mens en dier. Geschikt voor fruithagen en – heggen.
Kornoelje, witte (syn. Siberische kornoelje)	<i>Cornus alba</i>	✓		✓	Struik. Uitstekende drachtplant voor groefbijen. Bessen worden gegeten door vogels. Geschikt voor (bloesem- en bessen)hagen en – heggen.
Laurierkers(enboom) Laurierkers(enboom), Portugese	<i>Prunus laurocerasus</i> (syn. <i>Cerasus laurocerasus</i> , <i>Laurocerasus officinalis</i> , <i>Prunus grandiflora</i>) <i>Prunus lusitanica</i>	✓	✓	✓	Laagstammige boom of struik. Goede drachtplant voor honingbijen. Waardplant voor koningspage. Eetbare vruchten voor mens en dier. Kan zich invasief gedragen, verboden aan te planten in/nabij bossen en natuurgebieden. Geschikt voor fruithagen en – heggen en als leifruitboom.
Liguster, haag-(syn.	<i>Ligustrum ovalifolium</i>	✓	✓		Groenblijvende struik.

grootbladige) Liguster, geelbonte	<i>Ligustrum x vicaryi</i>				Ligustrum x vicaryi is kruising wilde en haagliguster. Uitstekende drachtplant die laat bloeit (juni-juli). Waardplant voor boomblauwtje. Geschikt voor (bloesem- en bessen)hagen en -heggen en houtkanten (vogel- en nectarbosje).
Moerbeï, witte (syn. witte moerbezie) Moerbeï, zwarte (syn. zwarte moerbezie)	<i>Morus alba</i> <i>Morus nigra</i>		✓	✓	Laagstammige boom. Zeer oude cultuurplant, onbekend wanneer in Vlaanderen is ingeburgerd. Witte: waardplant voor zijderups, de kleine zomervlinder, de lindepilstaart en het bont schaapje. Zwarte: waardplant voor buxusmot, de kleine zomervlinder, de lindepilstaart en het bont schaapje. Vruchten zijn eetbaar voor mens en dier, maar zwarte moerbeï smaakt beter. Klimaatboom. Geschikt voor hoogstamboomgaarden.
Olijfwilg, smalbladige Olijfwilg, scherm-	<i>Elaeagnus angustifolia</i> <i>Elaeagnus umbellata</i>	✓			Struik tot laagstammige boom. Drachtplant voor honingbijen. Groenbemerster, werkt verrijking in de hand. Smalbladige olijfwilg kan zich invasief gedragen, verboden aan te planten in/nabij natuurgebied.
Perzikboom Pruim(enboom) (syn. kwets) Pruim(enboom), kroosjes- Mirabel Pruim(enboom), kroosjes- x sleedoorn	<i>Prunus persica</i> <i>Prunus domestica</i> subsp. <i>domestica</i> <i>Prunus domestica</i> subsp. <i>insititia</i> (syn. <i>P. insititia</i>) <i>Prunus domestica</i> subsp. <i>Syriaca</i> <i>Prunus x fruticans</i>	✓	✓	✓	Laagstammige boom of struik. Oude cultuurplant, onbekend wanneer ingeburgerd in Vlaanderen. Goede drachtplant voor honingbijen. Pruimenboom is waardplant voor koningspage. Eetbare vruchten voor mens en dier. Geschikt voor hoogstamboomgaarden, fruitvelden en -heggen en als leifruitboom.
Ranonkelstruik (syn. kerriestruik)	<i>Kerria japonica</i>	✓			Struik. Degelijke drachtplant voor bijen. Geschikt voor hagen, heggen en houtkanten.
Ribes, gele Ribes, rode	<i>Ribes aureum</i> (syn. <i>Ribes odoratum</i>) <i>Ribes sanguineum</i>	✓		✓	Struik. Degelijke drachtplant. Bessen zijn eetbaar voor vogels. Geschikt voor fruitvelden en -heggen en als kleinfruit.
Roos, veelbloemige	<i>Rosa multiflora</i>	✓		✓	Doornstruik. Niet te verwarren met invasieve rimpelroos (<i>Rosa rugosa</i>). Goede pollenplant met eetbare rozenbottels. Geschikt voor hagen en -heggen.
Schijnels	<i>Clethra alnifolia</i>	✓			Inburgerende struik. Goede drachtplant voor bijen en hommels, bloeit van augustus tot september.
Sering, gewone	<i>Syringa vulgaris</i>		✓		Struik. Waardplant voor seringenvlinder, seringestelmot en grauwe steltmot samen met es en liguster. Geschikt voor hagen en -heggen.

Sneeuwbal, laurier-Sneeuwbal, Chinese Sneeuwbal	<i>Viburnum tinus</i> <i>Viburnum rhytidophyllum</i> <i>Viburnum x rhytidophylloides</i>	✓			Inburgerend. <i>V. x rhytidophylloides</i> is natuurlijke kruising tussen Chinese en wollige sneeuwbal. Groenblijvende struik. Goede drachtplant, er bestaan cultivars die in de winter bloeien, positief voor overwinterende bijen. Geschikt voor hagen en heggen.
Sneeuwbes, gewone (syn. klapbes)	<i>Symphoricarpos albus</i>	✓			Struik. Stinzenplant. Goede drachtplant voor bijen en vlinders (bloeit in de zomer). Kan sterk vegetatief vermeerderen, rhizoombegrenzer aangeraden. Bessen worden zelden door vogels gegeten. Geschikt voor hagen en –heggen.
Sorbaria, gewone (syn. valse spirea, lijsterbesspirea) Sorbaria, harige	<i>Sorbaria sorbifolia</i> <i>Sorbaria tomentosa</i>	✓			Niet te verwarren met invasieve spireasoorten. Degelijke drachtplant voor bijen, hommels en vlinders. Bloeit in de zomer.
Vijg(enboom)	<i>Ficus carica</i>	✓		✓	Struik. Zeer oude cultuurplant, recent geteeld in Vlaanderen. Drachtplant voor bijen. Vijgen zijn eetbaar voor mens en dier. Geschikt voor fruithagen en –heggen.
Vlier, Amerikaanse	<i>Sambucus canadensis</i> (syn. <i>Sambucus nigra</i> subsp. <i>canadensis</i>)	✓			Struik. Sterk gelijkend op Europese vlier, soms beschouwd als ondersoort. Drachtplant van voornamelijk honingbijen. Bessen zijn eetbaar voor mens (indien gekookt) en dier.
Vlinderstruik (syn. buddleja)	<i>Buddleja davidii</i>	✓	✓		Goede drachtplant voor bijen en vlinders. Waardplant van het boomblauwtje. Kan zich invasief gedragen, verplicht kruisingen te gebruiken met steriele zaden: <i>Buddleja x luteolufaucia</i> (var 'Argus white' en var. 'Argus velvet') ontwikkeld door het ILVO is een voorbeeld.
Zuurbes, Chinese Zuurbes, Japanse	<i>Berberis julianae</i> <i>Berberis thunbergii</i> <i>Berberis x ottawensis</i>	✓			Inburgerende groenblijvende struik. <i>B. x ottawensis</i> is kruising tussen inheemse zuurbes (<i>B. vulgaris</i>) en Japanse zuurbes (<i>B. thunbergii</i>). Uitstekende drachtplant voor bijen en vlinders, alternatief voor zeldzame inheemse zuurbes, geen waardplant voor graanroest. Geschikt voor fruithagen en –heggen.

Annex F: inheemse en ingeburgerde klimplanten voor groenmuren

Deze lijst bevat ruwe ecologische informatie om te helpen bij de keuze van de beplantingen. De geleverde informatie is niet limitatief, noch tracht het volledig te zijn.

Voor de uitheemse klimplanten die aanvaardbaar zijn, wordt verwezen naar de plantenwijzer van de stad Antwerpen: <https://www.antwerpen.be/nl/info/588b1bd82382a5ba416542e7/de-beste-klimplant-voor-uw-geveltuin> en Vlaams-Brabant: https://www.vlaamsbrabant.be/binaries/overzicht_tcm5-129041.pdf.

 = drachtplant (stuifmeel en/of nectar) voor wilde bijen en zomerbijen (vaak ook goed voor vlinders, kevers, lieveheersbeestjes en zweefvliegen)

 = waardplant (rupsen) voor vlinders of andere insecten

 = plant geeft eetbare vruchten of nestgelegenheid voor zoogdieren of vogels

Nederlandse naam	Latijnse naam				Overige opmerkingen
Bosrank, wilde (syn. hegge-clematis) Bosrank, cultuur- Clematis, Italiaanse Clematis, stijve	<i>Clematis vitalba</i> <i>Clematis x jouiniana</i> (en andere hybriden) <i>Clematis viticella</i> <i>Clematis recta</i>	✓			Wilde bosrank is inheems, overige zijn ingeburgerd. Houtige ranker tot enteraar. Goede drachtplant voor bijen (o.a. groefbijen). Culturbosranken geschikt als kleinfruit.
Braam, cultuur- Braam, gewone Braam, hazelaar-	<i>Rubus</i> sectie <i>Moriferi</i> <i>Rubus fruticosus</i> <i>Rubus corylifolius</i>	✓	✓	✓	Doornstruik tot klimheester, heeft klimrek nodig. Drachtplant voor bijen en vlinders. Waardplant voor veel soorten vlinders en bladmineerders. Eetbare braambessen voor mens en vogels. Doornen bieden nestgelegenheid en beschutting voor vogels en andere dieren. Geschikt voor (fruit)hagen en –heggen en als kleinfruit.
Hegge(n)rank	<i>Bryonia dioica</i>	✓	✓		Houtige ranker. Goede drachtplant voor bijen (o.a. zandbijen zoals heggenrankbij en groefbijen). Waardplant voor heggenranklieveheersbeestje. Bessen zijn giftig.
Hop, wilde	<i>Humulus lupulus</i>	✓	✓		Houtige winder. Degelijke drachtplant voor honingbijen. Waardplant voor gehakkelde aurelia, atalanta en dagpauwoog. Hopbellen kunnen verwerkt worden in bier, is te bitter voor vogels
Kamperfoelie, gewone (syn. tuin-)	<i>Lonicera caprifolium</i>	✓	✓	✓	Houtige winder. Goede drachtplant en waardplant. Wilde kamperfoelie te prefereren. Bessen zijn eetbaar voor vogels.
Kamperfoelie, wilde	<i>Lonicera periclymenum</i>	✓	✓	✓	Houtige winder. Goede drachtplant. Waardplant van kleine ijsvogelvlinder en moerasparelmoervlinder. Bessen zijn eetbaar voor vogels.
Klimop, wilde	<i>Hedera helix</i>	✓	✓	✓	Houtige zelfhechter door hechtwortels. Laatbloeiër: van juli tot september, belangrijke najaarsdrachtplant voor bijen en vlinders. Waardplant voor boomblauwtje. Bessen zijn eetbaar voor vogels in de

					winter en het voorjaar. Biedt nest- en schuilplaats voor vogels.
Pijpbloem (syn. baarwortel)	<i>Aristolochia clematitis</i>	✓			Ingeburgerd. Houtige ranker. Degelijke drachtplant.
Roos, bos- Roos, duin- Roos, egelantier- Roos, heggen- Roos, honds- Roos, kraag- Roos, vilt- Roos, overige en kruisingen	<i>Rosa arvensis</i> <i>Rosa pimpinellifolia</i> <i>Rosa rubiginosa</i> <i>Rosa corymbifera</i> <i>Rosa canina</i> <i>Rosa agrestis</i> <i>Rosa tomentosa</i> <i>Rosa sp.</i>	✓	✓	✓	Doornstruik tot klimheester, laat zich leiden. Goede drachtplant voor bijen, late bloei (juni – september). Waardplant voor rozenspanner en andere nachtvinders Rozenbottels worden gegeten door vossen, kramsvogel, koperwiek en andere vogels. Biedt nestgelegenheid voor vogels.
Wijnstok, echte (syn. druivenstok)	<i>Vitis vinifera</i>	✓		✓	Ingeburgerd. Houtige enteraar via hechtstraden. Goede drachtplant voor bijen. Eetbare druiven kunnen geconsumeerd worden of verwerkt in wijn worden. Merels eten (on)rijpe druiven. Geschikt voor (fruit)hagen en heggen en als kleinfruit.
Wingerd, gewone wilde (syn. vijfbladige -) Wingerd, Oosterse wilde (syn. Japanse wilde -, driebladige-, Boston ivy) Wingerd, valse	<i>Parthenocissus quinquefolia</i> <i>Parthenocissus tricuspidata</i> <i>Parthenocissus vitacea</i> (syn. <i>Parthenocissus inserta</i>)	✓		✓	Ingeburgerd. Houtige zelfhechter via hechtschijfjes Degelijke drachtplant voor bijen (honingrijk), bloeit in mei (gewone) of van juni tot september (Oosterse, valse). Blauwe bessen worden gegeten door vogels en bieden nest- en schuilplaats. Vooral valse wingerd kan zich invasief gedragen, verboden aan te planten in/nabij natuurgebieden.

Bijlage 9 Stappenplan KLE

